

Onsdagen den
29 oktober 1975

Onsdagen den 29 oktober

Kl. 10.00

*Meddelande om
arbetet under
hösten*

§ 1 Justerades protokollet för den 21 innevarande månad.

§ 2 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet för tiden den 11 november–den 13 december 1975 för deltagande såsom delegat i FN:s session i New York.

Stockholm den 27 oktober 1975

Cecilia Nettelbrandt

Kammaren biföll denna ansökan.

Herr talmannen anmälde att herr *Norrby* i Åkersberga skulle inträda som ersättare för fru tredje vice talmannen Nettelbrandt under hennes ledighet från riksdagsmannaupdraget.

§ 3 Meddelande om arbetet under hösten

Herr TALMANNEN:

Såsom framgår av uppsatta anslag blir kammarens sammanträde fredagen den 31 oktober ett bordlägningsplenum som tar sin början kl. 12.00.

Till kammarens ledamöter har utdelats en preliminär ärendeplan för behandling i kammaren av utskottsbetänkanden under tiden den 5 november – den 13 december 1975. Om denna plan kan följas skulle det inte bli nödvändigt att anordna arbetsplena torsdagen den 6 november, fredagen den 21 november och fredagen den 28 november, som i tidsplanen upptagits som eventuella arbetsplenidagar. Tisdagen den 2 december börjar arbetet kl. 13.00 i stället för kl. 12.00 för att utskotten skall beredas ytterligare tid att sammanträda. Lördagen den 13 december måste enligt ärendeplanen tas i anspråk för anordnande av ett arbetsplenum.

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1975/76:16 till skatteutskottet

1975/76:21 till lagutskottet

1975/76:29 till skatteutskottet

Nr 11

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

1975/76:30 och 33 till civilutskottet
1975/76:41 till finansutskottet
1975/76:45 till socialförsäkringsutskottet
1975/76:49 till socialutskottet
1975/76:57 till näringsutskottet

§ 5 Föredrogs men bordlades åter civilutskottets betänkande 1975/76:3.

§ 6 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna 1975/76:38–41.

§ 7 Allmänpolitisk debatt

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Sverige är nu medlem i FN:s säkerhetsråd. Det ger oss möjligheter att inte bara följa det internationella skeendet på nära håll utan det ger oss i ännu högre grad möjligheter att än mera aktivt påverka utvecklingen och ta egna initiativ på den grund som vår neutralitetspolitik lägger.

Vår starka kritik mot våld i alla former, vår kritik mot våld som metod att lösa konflikter och vår kritik mot våld som metod att erövra eller bibehålla makt har som syfte att medverka till att våldet försvinner som ett politiskt medel. Rättvisa åt alla och global jämlikhet är målet för våra internationella strävanden, och alla är vi säkert ense om att vi genom att delta i den internationella debatten om dessa frågor också kan påverka utvecklingen i rätt riktning.

Portugal har ännu ett och ett halvt år efter befrielsen från den fascistiska diktaturen inte fått demokrati. Ansvarvilar tungt på ytterlighetsgrupper till vänster och höger för att demokratin låter vänta på sig, men så mycket större tilltro måste vi ha till partierna i mitten i deras strävan att åstadkomma ett demokratiskt Portugal.

Osäkerheten om vad som skall komma i Spanien efter Franco är stor. Våra erfarenheter av den parlamentariska demokratin som styrelseform gör det lätt för oss att önska också Spaniens folk att få uppleva demokratin i dess bästa mening. Men risken för våldsamma urladdningar är stor. Vi kan uttrycka förhoppningen att de demokratiska krafterna i Spanien får möjlighet att lotsa landet in i en lugn utveckling där frihet och demokrati åt Spaniens folk måste vara ledstjärnan.

Herr talman! Det utrikespolitiska avsnittet i regeringsdeklarationen är värdefullt och möter inga invändningar från vårt håll.

Inte oväntat har den internationella lågkonjunkturen under sommaren och vintern slagit igenom med stor kraft även i vårt land. Svårigheterna, som till att börja med var koncentrerade till enstaka branscher såsom träindustrin och varven, har nu spritt sig till i stort sett hela ekonomin.

Ännu i vårriksdagens slutskede hävdade regeringen och socialdemo-

krater här i riksdagen. att utvecklingen i Sverige inte skulle komma att följa det vanliga konjunkturmönstret. Svenska företag, menade man, skulle efter en kort tid kunna räkna med förbättrade exportutsikter i samband med en ökad ekonomisk aktivitet i USA och Västeuropa. Men den optimismen har tyvärr inte besannats. Också när det gäller det fortsatta konjunkturförloppet försöker regeringen upprätthålla en optimism, som jag inte tycker att det finns fog för i alla delar.

Å andra sidan skall det inte förnekas, att motåtgärderna den här gången har varit effektivare än i motsvarande situationer tidigare. Även industriinvesteringarna har fram till nu legat på en hög nivå. Erfarenheter från bl. a. arbetslöshetsåren 1971–1973 har gjort att statliga myndigheter, kommuner och affärsverk hela tiden legat väl framme med planeringen av tänkbara sysselsättningsobjekt. Företagen å sin sida har blivit mer medvetna om att det kan löna sig att investera och bygga ut i lågkonjunkturer. De är också angelägnare än tidigare om att hålla kvar sina anställda, även om de inte kan sysselsättas med sina ordinarie arbetsuppgifter fullt ut hela tiden. Kreditpolitiken har varit mera följsam än i tidigare perioder med avmattning. Den konjunkturpolitiska beredskapsplan som centern och folkpartiet tog initiativ till i början av året har visat sig värdefull.

Förväntningarna om snar draghjälp utifrån för de svenska företagen har dock i viss utsträckning gjort regeringen obenägen att utlösa de åtgärder som funnits i beredskap. En del av stimulansåtgärderna har tillkommit mot regeringens vilja. Det gäller bl. a. den höjning av barnbidragen som nyss trätt i kraft och sänkningen av löneskatten inom inre stödområdet. Det annonserade stimulanspaketet måste sägas komma i sista stund. Det förhållandet förstärks av att förslagen ännu inte har kommit på riksdagens bord i form av någon proposition.

Stimulanspaketet är, i likhet med de åtgärder som har vidtagits tidigare, främst inriktat på att stimulera industriinvesteringarna och olika slags byggnadsverksamhet. Av det vi fått veta om innehållet framgår att regeringen avser att stimulera maskininvesteringar men inte byggnadsinvesteringar. Om vi skall satsa på att öka kapaciteten, dvs. produktionsförmågan inom industrin och inom näringslivet – och det verkar vi vara ense om – så bör också den sidan stimuleras.

Regeringen har som bekant förkärlek till selektiva åtgärder. Men nog måste det vara selektivt i överkant när regeringen låter statens ekonomiska stöd tillfalla bara de företag som har bra lönsamhet men utestänger de företag som har svårigheter. Vart tog omtanken om de anställdas trygghet vägen för dem som arbetar i sådana företag, när ni bestämde er för denna politik? Nej, avdragen för de lönsamma företagen i samband med investeringarna måste kompletteras med ett motsvarande stöd för de företag som saknar vinst.

När det gäller dispens från energiskatten verkar finansministern och regeringen ha öppnat stora famnen, men jag utgår från att dispenserna blir klart avgränsade i tiden för att företagen skall ha en möjlighet att

vidta åtgärder för att anpassa sina processer till den nya energisituationen. Om det är omtanken om företagets kostnads- och konkurrensvillkor som bildar bakgrund till detta erbjudande, borde regeringen ha tänkt på att det också finns andra områden som kan angripas och där åtgärderna skulle slå mera rättvist än en dispens från energiskatten.

De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna i paketet tar främst sikte på att motverka ungdoms- och kvinnoarbetslösheten. Det är verkligen angeläget. Paketets inriktning av åtgärderna är riktig så länge den privata konsumtionen håller sig så väl uppe som den har gjort hittills i vårt land. Det innebär således inte att jag utesluter att det kan komma att behövas konsumtionsbetonade stimulansåtgärder längre fram – det är inte särskilt djärvt att förutspå att det nu aktuella paketet antagligen kommer att behöva kompletteras i ett senare skede för att det skall bli möjligt att upprätthålla sysselsättning och produktion till dess att konjunkturen på nytt vänder uppåt.

Herr talman! Till de dominerande problemen på litet längre sikt hör inte minst det stora underskottet i bytesbalansen. Situationen liknar i detta avseende det läge som vi hade vid 1970-talets ingång. Regeringen tillgrep då en hård åtstramningspolitik, något som ledde till den rekordartade arbetslösheten och den svaga inkomstutvecklingen år 1971–1973.

Den här gången har regeringen valt en mera konstruktiv linje. Skillnaden består bl. a. i att man tillåtit en betydande upplåning i utlandet, något som högljutt och aggressivt avvisades i början av 1970-talet. Hjulen har kunnat hållas i gång rätt väl denna gång, samtidigt som andra länder i Europa har dragits med sin värsta kris sedan 1930-talet.

Det står alldeles klart att detta vidgade utrymme måste utnyttjas för investeringar. Lånen skall, som herr Sträng sällan brukar vara sen att påpeka, betalas tillbaka rätt snart. Även mot den bakgrunden kan det vara klokt att vara försiktig med generella konsumtionsstimulerande åtgärder.

Men jag tror också att det är angeläget att vi verkligen granskar de investeringsobjekt som vi efter hand binder oss för. Inte bara utlandsupplåningen utan också de inhemska kapitalkällor som vi på längre sikt måste lita till har sina begränsningar. Hushållssparandet har ökat kraftigt på senare år. Det ligger nu så högt att man inte kan räkna med någon ytterligare uppgång. Sparandet i AP-fonden kommer snarast att minska under de närmaste åren.

Mot detta skall bl. a. ställas att regeringen redan in-tecknat en betydande del av kapitalmarknaden de närmaste åren med sitt mycket kapitalkrävande energiprogram. Kapitalbehovet för de beslutade reaktorerna bedömde vi i våras till 25 å 30 miljarder kronor. De snabba kostnadsförändringarna gör att dessa siffror redan är helt inaktuella. Det kan ändå ha sitt intresse att nämna att det angivna beloppet motsvarar allt vad AP-fonderna kan ställa till förfogande under tre års tid. Även regeringen borde kunna inse att det går att få fram många nya jobb med en annan användning av kärnkraftspengarna.

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

Därtill har Stålverk 80 bara under sommaren vuxit fram från ett projekt i storleksordningen 5 miljarder kronor till ett projekt där siffran 20 miljarder har nämnts. Utöver insatserna i industrianläggningarna kräver ett sådant projekt samhällsinvesteringar på ungefär lika mycket. Siffran kan jämföras med hela industrins investeringar, som f. n. ligger storleksordningen 15 miljarder kronor per år.

I bägge dessa fall rör det sig om investeringar utan tidigare motsvarigheter. En lista på andra planerade storinvesteringar skulle också bli mycket omfattande. Därför tror jag, att det är viktigare än någonsin att vi frågar oss, vilken prioritering vi skall göra och hur de planerade investeringarna inom industri, energiförsörjning och samhällsservice skall finansieras. Risker är ju eljest att man på ett tidigt stadium binder sig för så många storinvesteringar, att kapitalet inte räcker till för nödvändiga utbyggnader och rationaliseringar inom mindre och medelstor industri, handel, transportväsen och andra samhällssektorer.

Det är lätt att förblindas av en mer eller mindre tillfällig glans från de stora, penningslukande projekten. Men det är i hög grad de mindre företagen som skapar de nya jobben. Den sektorn av vårt näringsliv måste vi också i hög grad sätta vår lit till, när det gäller att få affärerna med utlandet att gå ihop. Det är också dessa företag som vi måste lita till, om vi skall klara regional balans med sysselsättning över hela landet.

Herr talman! Jag vill här erinra om några händelser som inträffat på energiområdet den senaste tiden.

Det gäller först avfallshanteringen. Det är ingen överdrift att säga att situationen är krisartad på detta område. Till problemen med den slutliga förvaringen – som i och för sig verkligen är problemfylld – kommer också hanteringen av avfallet innan det skickas till uppberetning. För Sveriges del är det uppberetningsanläggningen i England som är aktuell. Denna anläggning håller på att byggas om och är inte i drift. F. n. sker en mellanlagring i England av avfallet, men det är mycket ovisst om engelsmännen kommer att ta emot mer avfall. Det är alltså mycket möjligt att vi i Sverige måste ta på oss en långtgående mellanlagring av det högaktiva avfallet.

Det gäller vidare Ranstadsutbyggnaden. Uranbrytning i Ranstad skulle innebära ett hot mot både människan och miljön.

Det är verkligen dags för regeringen att sluta med steg-för-steg-politiken när det gäller kärnkraften och i stället presentera en samlad redovisning.

Vid offentliggörandet av regeringens energipolitik den 1 februari i år i Sundsvall var 13 reaktorer uttryck för handlingsfrihet. För någon månad sedan var det statsministerns mening att redan 5 reaktorer gör det omöjligt att ställa om. Nu verkar det som om de 13 beslutade reaktorerna kräver att vi omedelbart börjar bryta uran. Nästa gång ställs vi väl inför att vi måste anrika uranet själva. Jag har pekat på svårigheterna att få avfallet uppberetat – den dag är förmodligen inte långt borta när vi får veta att vi måste bygga en sådan anläggning också. Hur stor blir den totala investeringsvolymen? Inom vilken tidsperiod räknar ni med att

de här investeringarna måste genomföras? Och så kvarstår den hittills obesvarade frågan: Var och hur skall det slutliga avfallet förvaras? Hur går det med det kommunala vetot?

Vad har denna steg-för-steg-politik med handlingsfrihet att göra – den handlingsfrihet som skulle vara riktpunkten för regeringens energipolitik?

Nej, lägg alla korten på bordet – om ni kan! Ange i så fall klart och tydligt vilka följdbeslut de 13 reaktorerna för med sig.

Om detta inte går – om ni inte vet eller inte har några färdiga planer – medge då att denna politik inte innebär handlingsfrihet, utan en tvångströja vars begränsning av handlingsfriheten ni i dag inte till fullo känner.

Centern har visat på konkreta alternativ till kärnkraften. På kort sikt är det energihushållning och en effektivare användning av energi, på längre sikt måste de alternativa energikällorna utvecklas.

Herr talman! Frågan om de snabba prisstegringarna ber jag att få återkomma till senare i dag när interpellationerna besvaras. Men i ett remissvar på realisationsvinstkommitténs förslag har LO förordat socialisering av all mark – tomt-, åker- och skogsmark – som en väg att klara inflationen på detta område.

Jag vill gärna säga att det finns synpunkter i LO:s yttrande när det gäller realisationsvinstbeskattningens framtida utformning som förtjänar att noga granskas, och till detta blir det anledning att återkomma.

Men marksocialiseringen måste bestämt avvisas. Prisstegringarna på jord- och skogsbruksjord hänger nära samman med uppluckringen av jordförvärvslagstiftningen som regeringen genomförde på 1960-talet. Centerns principiella ståndpunkt är densamma nu som då. Sambandet brukare-ägare är en avgörande förutsättning för en positiv utveckling för svenskt lantbruk.

De höga priserna vid försäljning av villor och radhus är i hög grad resultatet av att regeringen styrde bostadsproduktionen mot stora hyreshus, trots att det länge varit känt att efterfrågan i hög grad gällde och gäller småhus. Herr talman! Denna felaktiga politik rättar man inte till genom att staten tar av husägarna tomtmarken i samband med generationsskiften.

Just den tekniken leder ju fram till att vi i framtiden får två kategorier ägare till all mark. Den ena blir staten och den andra de stora bolagen. De stora bolagen går ju inte i arv.

Efter den socialiseringsdebatt som förekom på den socialdemokratiska kongressen vorde det värdefullt om statsministern ville ge besked om var socialdemokratin står i denna fråga. Centern säger bestämt nej till marksocialisering.

Herr talman! Jag vill redan i detta anförande peka på vad prisstegringarna har betytt för pensionärer och framför allt för dem som bara har folkpension eller folkpension plus små ATP-belopp.

I stor enighet har vi infört indexreglering av folkpensionen och också beslutet om pensionstillskott som var avsedda att ge pensionärerna en

möjlighet att höja sin standard. Det sätt på vilket priserna har utvecklats – det gäller då både takten i prisstegringen och de områden där stegringen varit starkast – gör att dessa goda avsikter uppenbarligen inte har infriats.

Det finns anledning att anta att konsumentprisindex – som ju ligger till grund för indextilläggen för pensionärerna – inte rätt speglar det konsumtionsmönster som gäller för det stora flertalet pensionärer och att kompensationen till dem för prishöjningarna inte är den vi har lovat.

Det är helt klart att det fordras en noggrann undersökning av hur det förhåller sig i dessa avseenden. Och det måste vara ställt utom diskussion att det löfte Sveriges riksdag har gett pensionärerna – att de skall skyddas mot inflationen och tillerkännas standardökning – också skall infrias.

Herr talman! Ansvaret för att våra barn skall kunna växa upp under trygga och harmoniska förhållanden vilar i första hand och i avgörande grad på föräldrarna. Men samhället måste ge stöd och skapa förutsättningar för goda hemförhållanden och goda uppväxtmiljöer. Samhälle och arbetsliv måste på ett bättre sätt än som sker i dag anpassas efter barnfamiljernas behov.

Liksom varje individ är unik är varje familj unik. Därför kan och får samhället inte anvisa en för alla given lösning på hur man fördelar arbete och ansvar inom familjerna.

För att alla barn skall få en god omvårdnad och en trygg uppväxttid måste vi arbeta för att ge föräldrarna möjlighet att själva avgöra hur de vill fördela sin tid mellan arbete med hem och barn och arbete på hel- eller deltid utanför hemmet. Och för att föräldrarna skall få ökade valmöjligheter i detta avseende är det nödvändigt att barnfamiljernas ekonomiska villkor förbättras, bl. a. genom införande av ett vårdnadsbidrag. Samtidigt måste samhällets barnomsorg byggas ut så att alla barn vilkas föräldrar efterfrågar plats på daghem, i familjedaghem eller fritidshem kan erbjudas en sådan plats. Det krävs också åtgärder för att skapa sysselsättning åt alla.

De tre första åren i ett barns liv anses som grundläggande för personlighetsutvecklingen. Många föräldrar vill därför under dessa betydelsefulla år själva svara för barnens omvårdnad. Andra föräldrar önskar förkorta sin arbetstid. Därigenom kan de ägna en större del av dagen åt samvaro med barnen utan att för den skull släppa kontakten med förvärvsarbetet.

Om vi i första hand ser till barnen, så måste föräldrarna få ökade möjligheter till trygghetsskapande och stimulerande samvaro med sina barn. En förkortning av arbetstiden till sex timmar per dag för småbarnsföräldrar är därför nödvändig. Kortare vistelse i daghem innebär att barnens möjligheter att tillgodogöra sig den pedagogiska verksamheten ökar och att den sociala träningen förbättras.

Genom ett vårdnadsbidrag skulle man hjälpa många familjer över den ekonomiska tröskel som det innebär att avstå från förvärvsarbete eller att förkorta sin arbetstid. Vi har därför föreslagit att vårdnadsbidrag skall

utgå till alla familjer med barn under tre år. Vårnadsbidraget bör utgå med ett belopp som motsvarar en fjärdedel av lönen för en normalinkomsttagare. Därigenom kan det ses som en kompensation för det inkomstbortfall som uppkommer när någon av föräldrarna utnyttjar rätten till sex timmars arbetsdag.

Eftersom vårnadsbidraget främst skall ses som en ersättning för det arbete vården av de egna barnen innebär skall vårnadsbidraget liksom andra arbetsinkomster beskattas, och det skall ligga till grund för beräkning av ATP.

Vi ser överenskommelsen mellan Kommunförbundet och regeringen om en kraftig satsning på barnomsorgen som ett steg på vägen mot ett barnvänligare samhälle. Sex timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar och vårnadsbidrag till alla familjer med barn under tre år måste komma samtidigt med utbyggnaden av barnomsorgen. Dessa åtgärder ger ökade valmöjligheter och är nödvändiga om vi skall kunna förbättra förutsättningarna för *alla* barn.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Omvärlden har kommit oss allt närmare. Problem och förhållanden utanför våra gränser som vi förr ansåg avlägsna och främmande – någonting som inte angick oss – upplevs i dag mitt inne i vår svenska verklighet. De ruskar om våra föreställningar. De påverkar vår världsbild och engagerar våra känslor. Vi står inte längre, vi kan inte längre stå utanför.

Modern teknik har ökat kunskapsförmedlingens betydelse. De nya generationerna har fått förut oanade möjligheter att engagera sig i världsutvecklingen. *Vår* värld har alltmera blivit en *enda* värld. De nya informationsmöjligheterna har samtidigt ökat riskerna för påverkan och styrning av kunskapsflödet. I den öppna värld, till vilken vår egen demokrati hör, kan vi fritt följa vad som sker. Händelsernas bok ligger uppslagen framför oss.

Vi kan själva bedöma, värdera och dra slutsatser av faktiska händelseförlopp. I den slutna delen av världen – och den är tyvärr den ojämförligt största – är möjligheterna i det hänseendet starkt begränsade. På många håll får vi bara veta det som passar dem som har makten. Fakta som sipprar ut låter oss ofta bara ana vad som sker bakom tystnadens murar. Och detta leder – vilket företrädare för vårt eget stora monopolföretag Sveriges Radio öppet erkänt – till att den fria kunskapsförmedlingen snedvrides och ensidigt inriktas på samhällen som står öppna för vårt intresse och vår kritik. Den slutna världen blir än mer sluten.

Världen är förmodligen inte sämre nu än vad den alltid har varit. Människors elände, maktövertag, våld och terror har alltid ingått som beståndsdelar i människors och nationers samlevnad. Kanske är världen rent av bättre i dag än förut. Förståelsen för människovärdet, respekten för individens och nationernas krav på frihet och social rättvisa är väsentligt större – i varje fall i ord, men dess värre inte alltid i handling.

Och informationsflödet har gjort att vi upplever verkligheten som mer brutal, mer avskräckande än tidigare. Vi får ju veta vad som sker. Vi kan inte längre ställa oss utanför och dra ner rullgardinen för vår egen ombonade tillvaro.

Inte minst under de senaste åren har vi ute i världen mött en hänsynslös våldsmentalitet, som är för oss totalt främmande. Värden och rättigheter som vi anser så självklara, att vi ibland inte ens reflekterar över dem, har trampats under fötterna, ringaktats och förhånats. Makt har förhärlijats. Individens frihetslängtan har tryckts ner. Jag behöver inte namnge de länder, de regimer och de våldsrörelser jag syftar på. Chile och Spanien kan räcka. Motsvarande företeelser finns på närmare håll, bl. a. i de förut fria baltiska länderna, i Estland. Samma slags summariska rättegångar, samma risk för avrättning av människor som söker hävda sin egen och sitt folks frihet. Med undantag av herr Werners i Tyresö anhängare är vi alla medvetna om det ständiga, tysta men ändå förkvävande förtryck som i kommunismens namn sker bakom den skammens järnridå som i mer än ett kvarts sekel har delat den europeiska kontinenten och dragit en ny gräns mellan fria och ofria, mellan människor och mellan nationer.

Orsaken till att jag inlett dagens debatt, som närmast är ägnad förhållandena i vårt eget land, med att påminna om vad som sker dagligen utanför landets gränser är att vi har anledning att vara både tacksamma och ödmjuka inför vår egen situation. Medvetandet om hur det ser ut i omvärlden borde göra oss aktsamma om det folkstyre som vi själva under decennier av mödosamt arbete och försiktig samhällsutveckling har lyckats bygga upp. Den demokratiska värdegemenskapen kring nationens och dess människors frihet utgör en styrka, som vårt land inte har råd att äventyra.

Herr talman! Under den senaste månaden har det förts en debatt om framtidens samhälle, det annorlunda samhälle som växer fram om de avsikter som uttrycks i det nya socialdemokratiska partiprogrammet förverkligas. Debatten har framför allt – men inte enbart – engagerat företrädare för socialdemokratin och för oss moderater. Bakgrunden har varit socialdemokraternas för tre veckor sedan avhållna partikongress och vår egen för två veckor sedan avslutade partistämman. På båda manifesterades en klar och bestämd viljeinriktning i fråga om samhällsutvecklingen.

Den socialdemokratiska partikongressen drog upp riktlinjer för den s. k. demokratiska socialismens samhälle, för ett samhälle, där ansvaret för allas vårt välbefinnande och vår trygghet alltmer läggs i en centraliserad och byråkratisk politisk makts händer. Genom planering, genom styrning och ökade maktresurser skall vår blandekonomi steg för steg ersättas med vad man kallar demokratisk planhushållning. I förlängningen avtecknar sig ett samhälle, i vilket den socialdemokratiska fackföreningsrörelsen genom s. k. löntagarfonder har övertagit ägandet av i stort sett hela näringslivet. Kongressbeslutet om förstatligande av läromedels- och läkemedelsindustrierna var bara två steg på en långsiktig planmässig

uppbyggnad av ett statsbyråkratins samhällssystem.

Vår egen moderata partistämna tecknade den motsatta framtidsbilden, bilden av ett samhälle uppbyggt kring och anpassat till den enskilde individen och familjen samt inriktat på att stärka medborgarnas trygghet, oberoende och välfärd genom att utnyttja de möjligheter som skapas genom valfrihet, enskilt ansvarstagande och direkt personligt inflytande på samhällsarbetet.

Mot bakgrunden av de meningsbrytningar som gjort sig gällande i denna debatt, finns det skäl att än en gång påminna om de grundläggande olikheterna mellan de två ekonomiska system som står emot varandra runt om i världen – mellan planekonomi och marknadsekonomi. Dessa två system förekommer naturligtvis inte någonstans helt renodlade. De huvudprinciper som de vilar på kan likväl klart utmejslas.

Öster om järnridån styrs ekonomin av planer, utarbetade av regeringsmaktens planerare och byråkrater. Planerna uppdrar riktlinjer för hur produktionen skall fungera, vilka varor som skall framställas, säljas på utlandet eller importeras därifrån och vad som skall ställas till förfogande för konsumtion inom landet. Hela ekonomin – både det offentliga och de enskilda hushållens – är planerad och styrd ovanifrån.

Inom marknadsekonomi är det däremot konsumenternas egna önskemål och behov som ytterst avgör vad som skall tillverkas. Det är de enskilda medborgarna som genom sin efterfrågan bestämmer vilka varor och tjänster som skall produceras, vad som skall tillgodoses inom den enskilda sektorn och inom den offentliga. Det är alltså medborgarna själva som underifrån styr både produktions- och servicesektorn i vidsträckt mening.

Den svenska blandekonomin utgår som bekant från detta senare, fria ekonomiska system. Fritt konsumtionsval, privat initiativ och enskild äganderätt utgör grundstenar i detta system. Men betecknande för blandekonomin är en stark offentlig sektor med ansvar för att marknadskrafterna hålls i styr, för att människornas sociala trygghet garanteras och för att ekonomisk makt inte missbrukas.

Vår blandekonomi har fungerat väl. Den har givit vårt land en välfärd som ligger över den som många andra liknande länder har och skyhögt över den som förekommer i de totalplanerade ekonomierna. Utländska bedömare talar i regel inte utan avund – om "den svenska modellen", ett system som lyckats förena socialt ansvar, frihet och fred på arbetsmarknaden med hög effektivitet i näringslivet. De enskilda medborgarnas valfrihet och rörelsefrihet har givit styrka åt folkstyret.

Vi kan nu konstatera att den socialdemokratiska partistyrelsen och den socialdemokratiska partikongressen klart deklarerat att blandekonomin "steg för steg" skall avskaffas och ersättas av den s. k. demokratiska socialismens samhälle. Detta nya samhälle skall styras av bedömningar av planerande myndigheter och organ. Enligt LO skall all mark i detta gamla land – alltså även bondejorden – successivt överföras till det allmänna. Jordägarerätten skall avskaffas. Vi skall i stället få hyra marken

av staten.

Då allt detta sker och då så entydiga uttalanden görs om detta vårt samhälles framtida utformning, då är det helt enkelt vår skyldighet att peka på hur genomplanerade samhällen fungerar på andra håll och på de konsekvenser som måste uppkomma, då planering och styrning sätts före valfrihet och decentralisering. Och den skyldigheten menar vi oss ha, oavsett om avsikterna bakom denna nya politik är aldrig så goda. Vägen till helvetet är ofta stenlagd med goda avsikter, som en socialdemokratisk debattör påminde om för några veckor sedan.

Vi behöver inte gå ut över gränserna och studera vad som hänt i öststaterna för att få detta klart för oss. Det borde räcka att peka på resultatet av den planeringsverksamhet som vår egen regering burit ansvaret för under de gångna åren. Se på bostadspolitiken, se på näringspolitiken – där inte minst Stålverk 80 visar hur snabbt tankarna växlar – se på utbildningspolitiken, på tandvårdsreformen, på regionalpolitiken och den fysiska planeringen. På område efter område har planer blivit inaktuella nära nog innan trycksvärtan hunnit torka. I de misslyckade planernas spår har följt nya "planmässiga", som det heter, ingripanden, som fått nya oförutsedda effekter och nya misslyckanden som resultat.

Debatten om förhållandet mellan den enskilde medborgaren och den samhällsgemenskap som utgör en förutsättning för samlevnaden människor emellan kommer självfallet att fortsätta. Utredningen om grundlagsskyddet för de medborgerliga fri- och rättigheterna har nu redovisat sitt förslag. I många hänseenden har grundlagsskyddet förstärkts. Oppositionen har förmått socialdemokratin att godta åtskilligt som den avvisade för bara något år sedan. Likväl måste jag slå fast att skyddet inte är tillräckligt. Det måste stärkas. Medborgarnas möjligheter att hävda sin rätt gentemot en allt mäktigare stat måste garanteras. Statsmakternas möjligheter – de må gälla ämbetsverkens, regeringens eller riksdagens – att inskränka dessa rättigheter måste begränsas och reserveras för mycket, mycket speciella tillfällen och omständigheter.

För detta resonemang har regeringen tydligen ingen nämnvärd förståelse. Som en röd tråd genom utredningens majoritetsförslag löper i stället strävan att säkerställa statsmaktens handlingsfrihet i alla lägen, oviljan att acceptera regler som gör det svårare för staten att begränsa fri- och rättigheterna. Socialdemokratin påstår att detta – den styrande maktens absoluta makt också i frågor som rör människornas grundläggande fri- och rättigheter – är en fråga om demokrati. För oss är det tvärtom. För oss är det naturligt att en demokrati bygger på vissa okränkbara mänskliga fri- och rättigheter och att dessa inte annat än i mycket speciella fall får inskränkas av en aldrig så demokratiskt vald riksdag eller en aldrig så övertygad majoritet i en sådan riksdag. I vår demokratiska grundsyn står individens rättigheter och friheter i centrum. Den uppfattningen kommer vi att fortsätta att hävda.

De genomgående strävandena i den socialdemokratiska politiken att söka kollektivt lösa varje nytt samhällsproblem kommer också till uttryck

i den uppgörelse regeringen häromdagen träffade med Kommunförbundet om en utbyggnad av den kollektiva barn tillsynen i första hand under fem år men på sikt i sådan takt att all barnomsorg kan tillgodoses genom kommunala barndaghem. Det är en utomordentligt dyr lösning, den dyraste av alla. Det är dessutom en lösning som inte ger barnfamiljerna den valfrihet som vi upplever som väsentlig. Barn tillsynen tillhör det allra mest angelägna i samhället just nu. Därom råder enighet. Men vi skiljer oss i hur målet skall uppnås. Vi moderater är övertygade om att vi kan tillgodose föräldrarnas önskemål och barnens behov både bättre och billigare – och dessutom med bibehållen valfrihet – än vad socialdemokraternas förslag innebär, i varje fall på sikt. Vi vill inte tvinga på alla en lösning som må passa somliga men som aldrig kan passa alla. Senare i denna debatt kommer fru Mogård att mera ingående än vad jag har tid till redovisa vår grundsyn på de familjepolitiska frågorna.

Även en annan betydelsefull fråga som borde behandlas i detta sammanhang kommer att tas upp av en annan moderat talare, nämligen herr Ringaby. Den gäller den aktiva generationens – vår generations – skyldigheter emot de gamla som skapat vårt välstånd. Det är långtidsvårdens trängande behov jag syftar på. Även där har nämligen normer och föreskrifter på något sätt blivit heliga självändamål. De gamla människorna som personer har kommit bort ur bilden. Jag hoppas att herr Ringaby kommer att belysa detta med en skildring av hur känslolokalt myndigheterna har hanterat vissa gamla pensionärer från öarna i Stockholms skärgård. Det exemplet känner jag personligen väl. Det borde tala för sig självt.

Herr talman! Jag har ofta pekat på vissa följor av vårt orimliga skattesystems orimliga marginalskatter. Det var inte så länge sedan – bara något år sedan – som vi moderater här i kammaren fick ensamma påvisa de företeelser som numera även finansminister Gunnar Sträng finner stötande. Trots att en alldeles övervägande majoritet av svenska folket och alla löntagare i normala inkomstlägen nu är medvetna om att vi inte längre kan leva med det slags skattepolitik vi nu har, tycks vi inte kunna räkna med någon verklig reform under de närmaste åren. Nya Hagaförslag är i stället att vänta, förmodligen någon gång före valdagen den 19 september 1976. Jag är alldeles övertygad om att socialdemokraterna inte kommer att gå till val utan att ha gjort någonting. Men på sikt kan sådana lösningar göra ont värre, skärpa progressiviteten och den kommunala beskattningen samt ge inflationen ytterligare bränsle.

En ny skattepolitik behövs inte bara för att ge de arbetande människorna möjlighet att få en rimlig andel av sina inkomster över sedan skatten betalats. Den utgör också ett nödvändigt villkor för att vi skall kunna lösa ett av våra allvarligaste samhällsproblem – *inflationen*. Penningvärdeförsämringar med tvåsiffriga tal år efter år är förödande för arbetslust, arbetsmoral och förtroendet för statsmakterna. Inflationen drabbar framför allt de små och svaga i samhället och inte minst pensionärerna – trots indexregleringar. En fortsatt inflation urholkar vårt

välstånd och vår trygghet.

Det är därför, herr talman, milt uttryckt förvånande att just detta allvarliga problem – prisstegringarna – ägnades så liten uppmärksamhet på regeringspartiets stora kongress. Berodde det på att kongressdeltagarna, som så många andra människor i vårt land, kommit att betrakta inflationen som ett nödvändigt ont, någonting som vi måste leva med och som det gäller att göra det bästa möjliga av genom att alla försöker hugga för sig så mycket som möjligt i kapplöpningen, i konkurrensen med andra grupper?

En sak är i varje fall klar. Det är i längden inte möjligt att fortsätta en politik som innebär att löntagarna måste kräva 20-procentiga lönehöjningar för att få några enstaka procent i verklig standardförbättring. Att låta låtgåpolitiken fortsätta, det är att systematiskt och metodiskt holka ur vårt välstånd.

Att vi nu befinner oss inför en allvarlig konjunkturdämpning gör inte situationen bättre. Med tanke på den planeringsekonomens Höga Visa som regeringspartiets kongress enstämmigt framförde finns det skäl påminna om de stora felbedömningar i fråga om årets ekonomiska utveckling som regeringen gjort sig skyldig till. Om man kan göra så kapitala misstag för en så kort period som tre kvarts år, hur skall man då kunna begära att få förtroende för det slags planeringspolitik på lång sikt som regeringspartiet nu tycks ha bundit sig för?

I nästan *alla* hänseenden fick regeringen fel i sina finansplaneprognoser. Beträffande den ekonomiska tillväxten under året, exporten, investeringarna och konsumtionspriserna har utfallet hittills blivit påtagligt sämre än det som förutspåddes i finansplanen. De farhågor som redovisades i den moderata partimotionen redan i januari har genomgående besannats. Det allvarliga är att regeringens alltför optimistiska prognoser lett till att den underlåtit att vidta de stimulansåtgärder för den svenska ekonomin som skulle ha behövts för att *hindra betydande störningar* i samsättningsläget under det närmaste halv- eller helåret. Det är anmärkningsvärt – men inte särskilt uppmuntrande – att konstatera att alla konjunkturbedömare just nu är eniga. LO, Industriförbundet, finansdepartementets ekonomiska avdelning samt nu senast konjunkturinstitutet tecknar samtliga en oroande bild av den svenska konjunkturen under slutet av året och för år 1976. Enligt konjunkturinstitutet får vi i år den sämsta tillväxten av våra samlade resurser under hela efterkrigstiden. Och Industriförbundet talar om "Sveriges sämsta år sedan Koreakrisen". Industriförbundet anklagar regeringen för underlåtenhet att vidta nödvändiga stimulansåtgärder. Med hänsyn till sådana här åtgärders eftersläpande effekt, säger man, är det risk för att det nu är för sent. "Effekten av åtgärder som inte infaller före årsskiftet eller senast under första kvartalet 1976 kommer" – heter det – "med stor sannolikhet att gå arbetsmarknadens lågkonjunkturfas spårlöst förbi."

Det finns därför skäl att påminna om det förslag till stimulansåtgärder som vi lade fram redan i början av året och sedan upprepade i våras.

Nr 11

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

Vi begärde i första hand insatser inom ramen för ett *program mot inflationen*. Genom skattepolitiska garantier, en aktiv valutapolitik, stark återhållsamhet i nominella lönekrav och en motsvarande återhållsamhet på prissidan samt genom en sänkning av mervärdeskatten skulle en dubbelverkande antiinflations- och konjunkturpolitisk effekt kunna åstadkommas. Den skulle avsevärt förbättra Sveriges situation inför den redan då av alla väntade konjunkturedgången. Dessutom skulle vår industris konkurrenskraft förstärkas.

Nu blev det som bekant inte så. Vi fick inte det nödvändiga parlamentariska stödet. Vådiga nominella löneökningar, några procentenheters reell löneförbättring, ökad kostnadsbelastning och försämrad konkurrenskraft för den svenska industrin, en fortsatt tvåsiffrig inflation, höjda kommunalskatter och sämre beredskap inför konjunkturavmattningen, allt detta har blivit följden.

I dag inser regeringen att stimulansåtgärder är av nöden. Men det blir i stor utsträckning den gamla vanliga medicinen som hålls i patienten – åtgärder som medför en bestående utvidgning av den offentliga sektorn och som därmed försvårar en skattereform och en effektiv kamp mot inflationen. De kan dessutom befaras få effekt alltför sent och inte medföra den stimulans för ökad sysselsättning som man syftade på. Tvärtom kan de få störande konsekvenser i en konjunkturfas i slutet av nästa år då stabiliserande och återhållande åtgärder i stället kan behöva vidtas.

Vid sidan av investeringsbefrämjande insatser – och dit hör enligt min mening ett generellt frisläppande av investeringsfonderna – bör, trots att det är i senaste laget, generella efterfrågestimulerande åtgärder vidtas. Vi har i dag ett alltför lågt kapacitetsutnyttjande i den svenska industrin, främst till följd av de senaste månadernas nästan katastrofalt sjunkande export. Vi har anledning att räkna med att fortsatta prisstegringar under året kommer att dra ner den tidigare beräknade ökningen av hemmamarknadskonsumtionen. Nästa år – mitt i konjunkturkrisen – kommer efterfrågan att bli avsevärt mera dämpad än vad den är i år. Generellt verkande åtgärder har slutligen den fördelen, att de snabbt kan tas tillbaka för den händelse konjunkturdämpningen inte skulle få de nu befarade dimensionerna eller om en förbättring inträffar snabbare än vad vi väntat.

Jag vidhåller, herr talman, att den fortgående penningvärdelörsämringen är ett av våra allvarligaste problem och att det helt enkelt är statsmakternas skyldighet att se till att prisutvecklingen inte får fortgå på det sätt som hittills skett. Det finns ingen ursäkt för underlåtenhet att handla, då kronan på tre år kan befaras förlora en tredjedel av sitt värde. Detta utgör skälet till den interpellation till finansministern som jag har ställt och som herr Sträng lovat besvara senare i dag. Regeringen och statsmakterna över huvud taget kan inte längre sitta med armarna i kors och låta våra pengar urholkas på det sätt som nu sker. Det gäller att skapa en helt annan handlingsberedskap än den man hittills haft och en helt annan handlingskraft än den man hittills visat.

Oberoende av vilken regering som sitter då avtalsförhandlingarna hös-

ten 1976 tar sin början måste sådana förberedelser ha vidtagits dessförinnan, att man då har de nödvändiga förutsättningarna och medlen att definitivt bromsa treårsperiodens demoraliserande inflationsutveckling.

Och så till sist – herr talman. Då man studerar tendenserna i den svenska ekonomiska utvecklingen på sikt och tar del av alla de anspråksfulla krav som förs fram i detta välfärdssamhälle, vars fulländning för varje år tycks vara alltmer avlägsen, har man skäl att fundera över hur vår ekvation egentligen skall gå ihop på sikt.

Vi får som bekant ingenting gratis här i livet. Varje räkning måste till sist betalas av någon på det ena eller andra sättet. Skall vi bygga ut den offentliga sektorn, måste vi också skaffa medel att försörja den här offentliga sektorn. Och det kan bara ske genom ökade arbetsinsatser, genom bättre teknik, genom höjd produktivitet – inte genom att ständigt höja skatten.

Utvecklingstendenserna är entydiga. Medan den offentliga sektorn för 25 år sedan – dvs. 1950 – svarade för en fjärdedel av bruttonationalprodukten, har dess andel sedan dess mer än fördubblats. Den uppgår i dag till omkring 55 %. Med samma trend framöver kommer dessa 55 % att om fem år – bara fem år – vara 62 %, om tio år 70 % och om femton år 80 %. Siffran 100 %, dvs. hela ökningen, nås på 1990-talet.

Den andra sidan av den här utvecklingen är en oavslutligt pågående stegring av det samlade skattetrycket. Enligt uppgifter som sipprat ut från skatteutredningen skall den statliga inkomstskatten nu "sänkas" i tre etapper. Det skulle enligt uppgift i dag från skatteutredningens ordförande "kosta" – kosta skall man kanske citera här – mellan 15 och 20 miljarder kronor. Men som vanligt skall det här beloppet täckas främst genom höjda arbetsgivaravgifter, och de måste alltså upp mellan 8 och 10 procentenheter. I verkligheten blir det emellertid inte fråga om någon sänkning av statsskatten. Automatisk skattehöjning sker ju till följd av penningvärdeförsämring och skattesystemets konstruktion. Dessutom vet vi att kommunalskatterna kommer att stiga. I allra bästa fall kan resultatet bli oförändrat höga direkta skatter. Och det totala skattetrycket ökar genom de höjda arbetsgivaravgifterna.

Som bekant är skatteutredningen inte den enda utredning som vill höja arbetsgivaravgifterna. Det vill i stort sett varenda utredning med självaktning. Enligt vad vi har kunnat läsa i tidningarna skulle den s. k. sysselsättningsutredningen i höst framlägga förslag om att öka antalet offentliganställda med 200 000 människor. Även det skulle kräva en höjning av arbetsgivaravgiften med mellan 8 och 10 procentenheter.

Skulle de förslagen och andra förslag i liknande riktning om höjda arbetsgivaravgifter förverkligas slår man, vågar jag påstå, sönder våra småföretag här i landet. Vad som redan hänt på fiskerinäringens område vet väl många. Och herr Johansson i Vrångebäck kommer att från moderat håll belysa de problemen senare i dag. Man bryter generellt sett också ner konkurrenskraften i vårt näringsliv. Och slutligen blir det inget ut-

rymme kvar för lönehöjningar.

Därtill kommer det Meidnerska förslaget om löntagarfonder, som av alla uttalanden att döma kommer att förverkligas för den händelse dagens regeringsparti fortsätter att vara regeringsparti även efter valdagen nästa år.

Herr talman! Om det är på det här sättet som den demokratiska socialismens samhälle skall förverkligas, blir de varningar som jag inledde detta anförande med ännu mer befogade.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Fyra miljoner svenskar har ett betalt jobb. Det är klart att arbetet kan kännas motigt ibland för en del. Och när semstern tar slut tycker vi kanske lite till mans att den var väl kort.

Men ändå är det få människor som vill gå utan jobb frivilligt – inte bara för att inkomsten behövs till att klara alla utgifter, utan också därför att dagarna för var och en som är arbetsför skulle kännas bra tomma om man inte hade ett arbete att engagera sig i. Varenda människa vill veta med sig att hon eller han har något att utträtta, att man behövs. Och även i det tristaste jobb finns vanligen ett kamratskap som livar upp tillvaron.

Därför betyder arbetslöshet så oändligt mycket mer än att lönebeskedet uteblir i slutet på månaden. Den som ofrivilligt mister sitt jobb tappar lätt fotfästet i tillvaron. Jag har jämnåriga som ända sedan 1930-talet går med någon sorts oläkt ärr i själen från den tidens arbetslöshet.

Just nu, i de här dagarna och veckorna, går 15 miljoner människor arbetslösa i industriländerna – 15 miljoner människor, alltså nästan dubbla Sveriges befolkning.

Det är ekonomiskt kris ute i världen – och har varit det en längre tid. Produktionen har minskat i många industriländer. Arbetslösheten har rakat i höjden. Det har också priserna gjort i oljekrisens spår. De flesta regeringar har varit så oroliga över sina krympande valutareserver och över avarterna av prisstegringarna att de inte vågat dra på med nödvändiga stimulanser för att klara jobben. Så har krisen blivit djupare än de flesta räknade med. "Vi varnade för ett år sedan för halv storm men det blev svår storm", skriver LO:s ekonomer i den rapport som de lämnade häromveckan.

Sverige var under de förlorade åren 1971–1972 nästan det enda industriland där ekonomin gick i stå. LO-ekonomernas dom över regeringspolitiken under de åren är av den arten att jag känner mig nästan som rena västanfläkten jämfört med dem. Omvänt mot vad som hände 1971–1972 har Sverige sedan ett och ett halvt år varit nästan det enda industriland där det inte är ekonomisk kris. 1974 – som var ett av de sämsta åren någonsin i de flesta andra länder – blev för Sverige som ekonomisk nation ett av de bästa åren någonsin.

Det finns naturligtvis många orsaker till detta. Men en viktig förklaring är att den svenska riksdagen förmådde samla sig till handling. Den har

inte förlamats av jämviktsläget. Och när inte längre finansministern eller ens hela regeringen ensam haft möjlighet att diktera besluten har det faktiskt blivit en bättre ekonomisk politik, en mer framgångsrik kamp mot just arbetslösheten.

Då har det också gått att få gensvar för viktiga reformer för våra äldre, som den rörliga, valfria pensionsåldern och en högre folkpension, även om statspensionärerna alltjämt drabbas av samordningens orättvisor och även om åtskilligt återstår för att ge alla pensionärer bättre del i standardtillväxten. Vi har från folkpartiet varit med och tagit ansvar för den finansiering av reformverksamheten som är förenlig med samhällsekonomisk balans.

Men Sverige kan inte hur länge som helst undgå att dras in i de svårigheter som präglat industrivärlden. De svårigheterna har varit så långvariga och så djupgående att de slår på våra marknader. Vi varnade i våras i all stillsamhet för att regeringen nu var på väg att göra om sina gamla misstag: att noga notera varje litet tecken till ljusning ute i världen men lika nogsamt nonchalera alla tunga bevis på svårigheter framöver. Vi begärde och fick riksdagen med på mer ambitiösa riktlinjer för att värna sysselsättningen. Utvecklingen under hösten visar att det var välbetänkt.

Arbetslösheten är visserligen fortfarande 6 000 lägre än för ett år sedan. Men hela ökningen av arbetslösheten mellan augusti och september i år faller på de kvinnor och den ungdom som nu framför allt träder till på arbetsmarknaden och som inget högre önskar än att få ett jobb. Och de lediga platserna, både de som står kvar och de som kommer till, är ca 8 000 färre än de var förra året vid den här tiden.

Att mota arbetslösheten är därför den allra viktigaste politiska uppgiften. Den uppgiften klarar man inte om de teoretiska planritningarna från förstatligandesvärmarna på den socialdemokratiska kongressen får slå igenom. Den klarar man inte heller med patentoptimism. Det är visserligen förträffligt med en optimistisk finansminister, men när optimismen blir patent och stelnar, förlorar den sin goda verkan. Då tror inte längre beslutsfattarna i företag, i kommuner och landsting på att det är verklighet som skildras. Verkan är precis den omvända. Om företagen alltför ofta och alltför tidigt och alltför länge ropar "vargen kommer", blir de inte trodda när man till sist kommer fram till den verkliga krisen. Lika farligt är det med en patentoptimistisk finansminister. Det kan bara leda fel att nu börja tala om den åtstramning som kan behövas i en kommande högkonjunktur, när praktiskt taget alla bedömare är ense om att minst ett år av stora ekonomiska svårigheter förestår.

För att lyckas bekämpa både arbetslöshet och inflation fordras också en lyhördhet inför verkligheten som gör att man sätter in rätta stimulanser vid rätt tidpunkt. Läget är faktiskt ett annat än det t. ex. var 1971-1972. Nu är det exportindustrin som har de stora svårigheterna. Då var nedgången hemmalagad. Sverige lär inte sälja värst mycket mer pappersmasa, malm och trä på export om vi just nu skulle sänka momsens i de-

taljhandeln. Nu kräver hänsynen till utrikesbalansen större varsamhet i den ekonomiska politiken.

Det är ju också så att den ekonomiska politiken varit och är betydligt mer stimulansinriktad än under de år då socialdemokraterna var beroende av kommunisterna. Skatteomläggningarna 1975 och 1976 var sådana att de i stort kunde säkra arbetsfreden. Det har satt miljarder kronor i händerna på konsumenterna i form av retroaktiva löneutbetalningar och nu höjda månadslöner. Barnbidragen höjdes häromveckan för att ge en extra skjuts nu när lönepengarna så småningom börjar förlora en del av sin köpkraft. Och om två månader sänks statsskatten med 1 600 kr. för de allra flesta samtidigt som lönerna på nytt höjs.

Därför är det bra att regeringen svängt om från i våras och nu gått med på att stimulera på andra, mer importsnåla områden. Kommunerna får bättre möjligheter att klara angelägen service och samtidigt anställa fler. Ledig kapacitet i byggandet används för att få fram fler daghem och spara energi. Industrins investeringar underlättas – även om man kan diskutera tekniken. Särskilda insatser görs mot arbetslösheten bland ungdom.

På en del andra punkter är vi mer kritiska. Det är ytterst tveksamt att av konjunkturskäl sänka energiskatten för bl. a. järnbruk, pappers- och massaindustrier, cement-, tegel- och kalkindustrier. Regeringen vägrade i våras att vara med på en sänkning av den allmänna arbetsgi- varavgiften i inre stödområdet, bl. a. Norrlands inland, från 4 till 2 %. När det gällde att lätta belastningen på just arbetskraften för att bereda fler jobb var alltså regeringen omedgörlig. Herr Palme började t. o. m. tala om "en sönderfallande ekonomi", som vi skulle få om oppositionen fick råda. Nu föreslår däremot regeringen i ett huj och utan betänkligheter att skatten på användning av energi i industrin skall sänkas med 250 milj. kr. av konjunkturpolitiska skäl.

En del av de pengarna skulle göra större nytta om de användes för att ge större kraft åt energisparandet i de processindustrier som slukar mest. Men här vill regeringen bara öka på med 50 milj. kr., femtedelen av den sänkta energiskatten. Följden blir att ansökningar om anslag för energibesparande insatser i de mest slösande processindustrierna måste avslås på grund av brist på statliga anslag. Därmed riskerar man att samma industrier, enligt regeringens förslag, får ytterligare skattelättnader om de fortsätter slösa. Det kan inte vara bra.

Dispenser är ofrånkomliga, det har vi hela tiden varit på det klara med – men i ett övergångsläge. De måste alltså vara tidsbegränsade. Regeringens linje stämmer därför inte med den energipolitik för god hushållning som vi vill driva. Den engagerade opinion som just nu är angelägen om att skydda Billingen och de vackra markerna där omkring mot en alltför hastigt återupptagen brytning i Ranstad måste få sina argument noga prövade.

Också i ett annat avseende än energipolitiken anser vi att politiken måste bedrivas mera målmedvetet. Det gäller just insatserna mot ar-

betslösheten bland ungdom. 40 % av de arbetslösa är under 25 år. Det rör sig alltså om 25 000 unga människor.

Visst tänker företagen mer än förr på att det är klokt att ha kvar yrkeskunnig arbetskraft den dag det vänder uppåt, och visst har de nya lagarna om anställningstrygghet gett ett bättre skydd åt dem som redan har arbete. Men de sämre tiderna slår därför igenom med full kraft just på nyanställningarna. De åtgärder som sätts in i form av lagerstöd, utbildning i företagen m. m. – i sig berättigade och viktiga – kan få den verkan att nyanställningarna dröjer långt in i en kommande högkonjunktur. Därför har ungdomarna rätt att kräva att man tänker på dem.

I själva verket kan arbetslösheten för en ung människa kännas värre i ett läge där så många har jobb. Det är lätt att besvikelsen vänds inåt och man säger: "Vad är det för fel på just mig som inte kan få jobb när så många andra har det?"

Jag är säker på att många av kamraterna här i kammaren har mött dem i socialnämndernas och arbetsförmedlingarnas väntrum. Man möter dem också i en del reportage, ibland desperata, ofta anklagande med raka frågor till oss vuxna.

En ung akademiker kan, när han talar för sig och sina jämnåriga säga:

"Här står vi med våra tvättade halsar, välutbildade som aldrig förr. Vad blir vi? Vi blir vikarier, extrajobbare, inhoppare och småknäckare. Vi läser ett ämne till, vi suger oss kvar i utbildningssystemet. Och så läser vi platsannonser och tar nya Xeroxfokopior på betygen. Den fulla sysselsättningens samhälle, jo tack. Sysselsättningen är så full att det inte finns någon plats över."

Och de som har eller känner sig ha en sämre utbildning än andra kan uppleva det så här:

"Det är många som söker ett och samma jobb. Alltid är det någon som har bättre papper. Det känns ganska hopplöst att gå hit varje dag och nästan i förväg veta att det inte finns något för mig. Man får ta en dag i sänder. Så långt som ett halvår framåt vågar jag inte tänka. Det är för många som slåss om för få jobb."

En flicka beskriver sin och sina kamraters situation så här:

"Jag tycker det är samhällets skyldighet att se till att när man gått ut skolan bör det finnas något att göra . . . Det värsta med att gå sysslös och kvittera ut sina pengar är att man blir alldeles för slö. Efter ett tag slutar man att reagera på hur snett allting är. Man blir foglig förstår Du."

"Jag tycker det är samhällets skyldighet att se till att när man gått ut skolan bör det finnas något att göra." Hon har rätt. Varför vill regeringen inte vara med på att skapa en verklig ungdomsgaranti för jobb, utbildning eller praktik? Det är inte fråga om att bygga en ny enorm organisation. Det går mycket enkelt, som vi har visat i en rapport från folkpartiet. Huvudupplägningen är att den som ännu efter tre månaders arbetslöshet inte kunnat anvisas ett arbete skall ges rätt att kräva praktikplats, beredskapsarbete, arbetsmarknadsutbildning eller annan lämplig

sysselsättning. Alla de medlen har stat och kommun redan i sin hand, och de måste användas för att klara en sådan garanti. Då är det viktigt att arbetsförmedlingen får kännedom om alla ungdomar som är arbetslösa. Därför måste arbetet ske i samverkan mellan skolan och de sociala myndigheterna. Genom syo-konsulenterna måste de som inte finner vägen till förmedlingen sökas upp och erbjudas lämpligt arbete eller utbildning.

Det var faktiskt så ynkligt att SJ ännu för något år sedan inte hade en enda praktikplats att erbjuda. Nu kommer antligen överläggningar att tas upp med sikte på att få fram så mycket som 5 000–6 000 praktikplatser för ungdomar inom den offentliga sektorn. Det kan i bästa fall bli en viktig bit till vad som skulle kunna bli en verklig ungdomsgaranti. Men målet skall vara att till varje flicka och pojke under 25 år kunna säga: Vi ger dig garanti för att du, även när det är bekymmersamt på arbetsmarknaden, skall få arbete, praktik eller utbildning.

De nytillträdande är ju också de som står sämst till ekonomiskt. Över en miljon människor som står till arbetsmarknadens förfogande saknar i dag arbetslöshetsförsäkring. Och det rör sig framför allt om de ungdomar och kvinnor som jag här talar om. Det s. k. kontanta arbetslöshetsstödet ligger även med höjningen från 35 kr. till 45 kr. långt under vad en arbetslöshetsförsäkring ger. Och det värsta är att så många inte ens kan få detta stöd. Dessutom reduceras det mot makes inkomst, så att i många fall praktiskt taget ingenting blir kvar ens vid mycket normala inkomster för den man lever samman med.

Vi har inom folkpartiet i många, många år arbetat för en allmän, obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. Vi mötte länge hårt motstånd från socialdemokraterna, men 1968 svängde regeringen något. Det är därför dystert att fortfarande, sju år och två lågkonjunkturer senare, finns ingen allmän arbetslöshetsförsäkring.

Den saknades för alla dem som var arbetslösa 1967–1968. Den saknades för dem som hade behövt den under de förlorade åren 1971–1972. Den saknas också för de många arbetslösa ungdomar och kvinnor som behöver den när snålblåsten från ett Europa i ekonomisk kris sveper fram över Sverige hösten och vintern 1975. Hur många perioder till av stora svårigheter på arbetsmarknaden skall vi behöva uppleva innan det kommer en allmän obligatorisk arbetslöshetsförsäkring?

I den utredning som vi fick igenom har folkpartiets och tjänstemannarerelsens representanter tryckt på för att snabbt få fram ett förslag. Med nuvarande försening skulle det kunna genomföras från den 1 januari 1977. Men både de som leder utredningen och arbetsmarknadsdepartementet tycks vara inriktade på att det skall dröja ytterligare tre fyra år innan det händer någonting. Den förhållningen av en central trygghetsreform kan vi inte acceptera. Vi menar att fördröjningen av en allmän obligatorisk arbetslöshetsförsäkring redan är en politisk skandal, en skandal som inte kan få fortsätta i det tysta. Är det något fel på kravet att alla som är arbetslösa skall få en ekonomisk grundtrygghet genom en

allmän obligatorisk arbetslöshetsförsäkring? Om det inte är något fel, när kommer regeringen då att lägga förslag till den?

Att det kommer till fler jobb är också avgörande för hur vi skall kunna nå fram till full jämställdhet mellan könen. Det är ju det egna förvärvsarbetet som ger många kvinnor det verkliga ekonomiska oberoendet. Samtidigt ger själva existensen av fler kvinnor i arbetslivet ny kraft åt kravet på jämlikhet. Verkligheten har inte hunnit i fatt debatten här.

Män och kvinnor skall ha lika chanser i yrkeslivet, sägs det. Men verkligheten är att de flesta kvinnor alltså arbetar i sämre betalda jobb med mindre möjligheter till befordran än männen.

De personliga egenskaperna skall avgöra, sägs det. Verkligheten är dock att kvinnor alltså diskrimineras på grund av sitt kön.

Det skall vara lika lön för lika arbete, sägs det, men verkligheten är att kvinnor fortfarande i genomsnitt sett har lägre lön än männen när de utför samma arbete.

Barnen är vår framtid, sägs det också. Verkligheten är att samhället och arbetslivet är dåligt anpassade till familjelivets och individens behov. Särskilt svårt är det för småbarnsföräldrarna. Det går i många fall åt ett par timmar om dagen för att resa till och från jobbet, och barnomsorgen har inte byggts ut så att den svarar mot behovet. Det är då som många måste söka sig till tillfälliga och ovissa lösningar, som ger dem ångest när de med hjärtat i halsgropen ger sig i väg till sitt eget arbete. Barn som fått en plats på daghem tvingas ofta till alltför långa och tröttsamma dagar där.

Jag tror inte det är någon överdrift att säga att kvinnorna pressas hårdast mellan familj och arbetsliv. Omgivningens krav, gamla fördomar, låsta könsroller, bristande service, dryga arbetsdagar och långa resor – allt samverkar till att ge just de förvärvsarbetande kvinnorna dåligt samvete därför att de inte orkar med allt de vill orka med.

När vi för fram en rad viktiga krav för jämlikhet mellan könen får vi ibland höra: "Det där förslaget skapar ingen verklig valfrihet." Och det är riktigt. Det finns inte en enda åtgärd som *ensam* åstadkommer den förening av jämlikhet och valfrihet som vi som liberaler arbetar för, men *sammantaget* skulle våra förslag leda till stora steg i den riktningen.

Ett avgörande fel med den politik som hittills har förts är just att man inte sett till den kombination av krav som måste ställas för att skapa verklig valfrihet för den enskilde. Ibland finns jobb men inte daghem. Ibland finns ett jobb men alltför dåliga kommunikationer och långa arbetsdagar. Någon gång finns det daghem och kommunikationer men inga jobb.

Därför måste vi i riksdagen gemensamt ta itu med *hela* den verklighet som låser individerna och håller fast kvinnor och män i skilda världar. Då behövs den stimulanspolitik som jag har beskrivit, då måste fler få hjälpa till med inskolning på arbetsmarknaden, då bör vi få en lag mot könsdiskriminering och då bör flextiden införas överallt där det går. Fler

daghem måste fram och vi måste få ett bättre ekonomiskt stöd för vårdnaden av små barn, men riktat till varje barn. Vi får inte låsa fast oss – så som centern tycks göra – i den felaktiga bedömningen, att stödet skall vara riktat efter lanthushålllets principer till varje hushåll för sig; det är en stor skillnad, inte minst i tätorterna, om man har ett eller två eller rent av tre barn i bidragsberättigad ålder. Det ökade stödet bör göra det möjligt för småbarnsföräldrarna att avkorta sin arbetsdag för att få mer tid för barnen.

Vi har i den intensiva debatten kring den socialdemokratiska partikongressen och en rad andra händelser sett prov på att alla inte vill tillämpa en sådan helhetssyn. När kommunerna och staten äntligen kommer överens om ett program för att inom några år lätta på den väldiga bristen på daghem – då ställer sig moderaterna vid sidan om. Och när vi vill komplettera den viktiga utbyggnaden av daghemmen med att också se till att barnen slipper orimligt långa och tröttande dagar på daghemmet – då säger socialdemokraterna nej till en snabb reform. På ena kanten blir fler daghem det enda viktiga och på den andra kanten tycks daghemmen inte betyda någonting.

Ytterst är det ju barnens personliga utveckling det är fråga om. Skall barnen växa upp till trasiga eller harmoniska människor? Skall vi behöva vara med om att "snedtända" en ny generation på samma hemska sätt som det snedtände häromdagen vid tunnelbanestationen i Bredäng? Skall vi tillåta att barnfamiljerna år efter år kläms mellan arbetsliv, daghem och hemliv som inte är anpassade till varandra? Jag för frågorna vidare till statsministern i den här formen: När anser regeringen att föräldrar med små barn skall få rätt till en arbetsdag som gör att de kan få en mer nära kontakt med sina barn och att barn slipper vistas 9–10 timmar varje vardag på daghem?

Frågan om lag mot könsdiskriminering får riksdagen på nytt diskutera endera dagen med anledning av en partimotion från folkpartiet. Nu har fri- och rättighetsutredningen föreslagit en formulering i grundlagen som för frågan ett steg framåt, men den lösningen måste följas upp med en lag som till skillnad från grundlagen ställer krav också på enskilda arbetsgivare.

I andra hänseenden är vi från folkpartiet inte lika nöjda med fri- och rättighetsutredningens förslag.

Det är sant att förslaget innebär en förstärkning av skyddet för de medborgerliga fri- och rättigheterna jämfört med grundlagen sådan den nu ser ut. Flera rättigheter förs in, andra rättigheter stärks genom formuleringar som vidgar själva rättighetsområdet eller genom att skrivas in i grundlagen. Det gäller bl. a. upphovsrätten för författare och konstnärer, och därmed bör väl alla kanslihus tankar om s. k. kulturell allmansrätt, som skulle beröva författare och konstnärer frukterna av deras arbete, kunna läggas i malpåse.

Det är alltså tydligt att den starka opinionen för ett bättre skydd av fri- och rättigheterna har haft en viss verkan, men ändå kvarstår en

grundläggande svaghet i det nya förslaget: med en rösts majoritet kan riksdagen på en enda dag avskaffa eller inskränka grundläggande friheter. Det kan vi liberaler inte gå med på. Per Ahlmark har hela tiden haft folkpartiets fulla stöd när han i fri- och rättighetsutredningen har arbetat för ett mera kvalificerat förfarande vid beslut om lagar som inskränker yttrandefriheten och andra centrala friheter. Ett sådant lagskydd blir en uppfordran till beslutsfattarna att tänka extra noga på innebörd och verkningar av inskränkningar. Är det någon som vågar hävda att tryckfriheten skulle ha haft en lika stark ställning som den har fått i Sverige utan det fasta grundlagsskydd som tryckfrihetsförordningen efter kriget gav den?

Visst tas det till överdrifter i tryckfrihetens namn, men kan någon mer än möjligen en eller annan av regeringspartiets mest förblindade nitälskare beklaga att tryckfriheten fungerade och utnyttjades veckan efter den socialdemokratiska partikongressen? För hur betedde sig det svenska regeringspartiets ledande företrädare inför den veckans mest uppmärksammade händelse? Jo, precis efter dålig sedvänja från det gamla överhettssamhällets tid, från ståndkragarnas tid, från tiden med disponenten på sågbacken. Först drar man sig undan och lägger locket på, så kryper man fram och pekar ut en syndabock utan att låtsas om att de som delegerar ansvar alltjämt har kvar sitt eget fulla ansvar. Så fram med det stora patoset: De som ni anklagar är rätt igenom hederliga, de har vårt fulla förtroende.

Det är en variant av syndabockssystemet som inte håller. För rutiner och ansvarsfördelning inom ett parti har varje partiledning ytterst ansvaret. Och nog är det väl "monumentalt klantigt" att avfärda en lagöverträdelse eller en medverkan till lagöverträdelse som någonting just – "monumentalt klantigt". Det ger ju lyssnaren det felaktiga intrycket att det är skickligare lagöverträdare man önskar sig som medarbetare, sådana smarta personer som de som förmodas ta sig genom tullen på Arlanda utan att upptäckas och som i den allmänna debatten med rätta brännmärks som skatteschweizare och parasiter.

Min fråga till herr Palme i dag är: Kräver inte solidariteten mellan socialdemokratin i Västtyskland och socialdemokratin i Norden att herr Palme har rätt att nu redovisa hur de konton skapats i europeiska banker ur vilka man kunnat dra jämna 100 000 D-mark efter beslut av en enda man? Herr Palme måste ju själv känna till deras ursprung och karaktär, eftersom ni som partiordförande kategoriskt kan förklara varifrån pengarna *inte* kommer.

Den fråga jag ställer har inget att göra med den svenska polisutredningen och med åtalsfrågan – den skall skötas efter gängse regler och utan minsta mannamån – men har desto större vikt för att rensa luften och att minska det förakt för politiken som annars kan spira i valutaaffärens efterföljd. I ett längre perspektiv är tilltron till politikerna och till de rättsregler som vi arbetar efter helt grundläggande för medborgarnas förtroende.

Från liberala utgångspunkter kommer vi nu att slåss för ett starkare skydd i grundlagen för de medborgerliga fri- och rättigheterna. Sedan centerpartiet i utredningen har hoppat av från sin gamla linje och anslutit sig till majoriteten av socialdemokrater och kommunister behöver vi i än högre grad än under debatten 1973–1974 stödet av en stark opinion för att kunna lyckas.

Socialdemokratin har genom åren gjort en viktig insats för att försvara och förklara den politiska demokratin gentemot riktningar som bekämpat just denna demokrati. Utan det arbetet skulle den svenska demokratin ha stått betydligt svagare i dag. För det förtjänar socialdemokratin respekt – i den delen inget klander.

Inte minst mot denna historiska bakgrund är det orimligt att de svenska kommunisterna under något år kunnat framställa sig som bättre värnare om medborgarnas fri- och rättigheter än socialdemokraterna.

Jag är övertygad om att vad som under sommaren har hänt i Portugal öppnat ögonen på dem som eventuellt gått på denna kommunistiska bluff. Just upplevelsen av diktaturens starka ställning, människoförakt och förtryck ute i världen har för många varit avgörande när de begärt ett bättre skydd av fri- och rättigheterna i vårt eget land.

För oss liberaler är friheten en grundläggande rättighet som bör tillkomma alla folk och alla människor. Därför vänder vi oss mot ofrihet var den än förekommer, i Chile lika väl som i Sovjet, i Syrien lika väl som i Spanien.

För min generation var andra världskrigets händelser helt avgörande, inte minst vad vi upplevde under skymningstidens början. Men för oss lika väl som för dem som fått sina grundläggande upplevelser senare måste det vara riktigt att närhelst skymningen faller skall rättsreglerna gälla utan att snabbt kunna ridas över. Min fasta tro är visserligen att där friheten en gång släppts in, där finns ingen återvändo. Men frihetens vedersakare skall hejdas redan av grundlag eller lag i grundlagsanda – långt innan det är dags för någon att ta upp striden på barrikaderna.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! 30 år efter andra världskrigets slut existerar det fortfarande en fascistisk regim i Europa. Nu koncentrerar sig intresset till vad som skall hända efter Francos död. Vi vet dock att fascistregimen i Spanien inte kommer att falla av sig själv. Den måste störtas av den samlade kraften hos de antifascistiska krafterna i Spanien. Deras kamp kan vi underlätta genom en alltmer aktiv och utsträckt solidaritet. De solidaritetsaktioner som har genomförts i Sverige den senaste tiden, inte minst från de fackliga organisationernas sida, är tecken på att förutsättningar finns för en bred solidaritetsrörelse för det kämpande spanska folket.

I Portugal är fascismen störtad men inte definitivt besegrad. Den kan få sin chans på nytt om vaksamheten slappnar och om inte ett visst mått av enighet kan upprätthållas mellan vänsterns organisationer och inom den portugisiska arbetarklassen. Också i fråga om Portugal gäller

det att utveckla en solidaritet för att det portugisiska folkets nyvunna demokrati inte skall krossas av dem som vill återföra landet till de förhållanden som rådde före april 1974.

Ett Europa fritt från fascism är ett mål som 30 år efter krigsslutet ännu inte är uppfyllt men som i dag ter sig inom nära räckhåll.

Den europeiska konferensen för säkerhet och samarbete stärker hoppet om att fascismen i Europa helt skall kunna utplånas inom en nära framtid. Konferensens resultat vrider vapnen ur händerna på revanschister och andra som har varit beredda att äventyra freden och säkerheten.

Det gäller nu att alla krafter sätts in på att vad som uttalats i Helsingfors gällande avspänning, normalisering och ett erkännande av de nuvarande gränserna i Europa skall följas av nedrustning, som ett steg mot avrustning, utan vare sig NATO- eller Warszawapakter.

Herr talman! Det är nu mindre än ett år kvar till valet nästa år. Spekulationerna har redan börjat om hur regeringen kan komma att se ut efter detta val. Valet 1973 gav ju inte något önskeresultat ur arbetarpartiernas synpunkt.

Regeringen har i det läget sökt lösa problemet med lottriksdagen genom att i den ekonomiska politiken kompromissa med de borgerliga partierna, framför allt med folkpartiet. Det har enligt vår mening inneburit en dålig politik, präglad av eftergifter där förmåner, gåvor och subventioner till kapitalägarna varit huvudingrediensen. Kapitalägarnas spekulationer som orsakat arbetslöshet och regional obalans samt deras vanskötsel av arbetsmiljön har använts som förevändning att ge dem ytterligare förmåner. Att de borgerliga partierna i flera fall velat gå längre i sin iver att tillfredsställa storfinsans innebär inte att man är oense med regeringen om grundlinjen i den ekonomiska politiken.

Hela denna politik har inneburit en inkomstfördelning till kapitalägarnas förmån, dvs. löneandelen av produktionsvärdet har minskat kraftigt och vinstandelen har ökat i motsvarande grad. Inga förslag har ställts i syfte att bryta den snedfördelningen.

I stället har man gött privatkapitalet med nya stora tillskott – tillskott av värden som lönarbetarna levererar in till statskassan. En rik flora av bidrag har växt ut. Den officiella motiveringen har varit att sysselsättningen skall hållas uppe med dessa bidrag. Nu finns det inga entydiga belegg för att det syftet uppnås, däremot rikliga belegg för att en del bidrag gynnar en produktion som kräver mindre arbetsstyrka än tidigare. Pengar ur AP-fonden har exempelvis gått till storföretag som Volvo utan att ett enda nytt jobb kommit till. Storfinsans stärker sin makt och knyter i sin verksamhet Sverige allt hårdare vid den kapitalistiska världsökonomi. Detta är ett genomgående mönster, och det bryts egentligen bara på en enda punkt, nämligen i fråga om Stålverk 80 som är ett initiativ som verkar i motsatt riktning.

Också när det gäller kärnkraften försöker regeringen framställa sin satsning som en utbyggnad dikterad av omsorg om sysselsättningen. Nu finns det emellertid inget en gång för alla bestämt förhållande mellan

energitillväxt och sysselsättning. Världskapitalismen har aldrig haft en sådan ökning i energiförbrukningen som under de senaste 15 åren. Men den har aldrig heller haft en så väldig ökning av den genomsnittliga arbetslösheten. Detta vederlägger påståendet, som regeringen upprepar med jämna mellanrum, att vi måste satsa på kärnkraften för att klara sysselsättningen.

Kapitalismen strävar hela tiden efter ständigt större energiförbrukning och samtidigt ständigt mindre arbetskraftsåtgång. Det förklarar varför den enorma ökningen av energiförbrukningen inte givit utslag i ökad sysselsättning inom industrin. Centern kan med sitt energipolitiska program inte skaffa fram så många jobb som man säger sig vilja göra. Men det kan knappast regeringen heller med sitt, för sysselsättningspolitiken kan inte lösas på några kapitalistiska villkor, och sådana förutsätts ju i både regeringens och centerns program.

Sverige har under de senaste åren dragits in i en situation där vår ekonomi är utlämnad åt de kapitalistiska kriserna och där vi löper större fara att beröras även av politiska konfrontationer mellan andra länder. Detta systems misshushållning, resursslöseri, kriser och anarki kan i dag drabba oss hårdare än någonsin. Och allt detta sker medan allt fler människor blir övertygade om att en rad av de väsentligaste problemen i vårt samhälle, och viktigast bland dem tillgången på sysselsättning för alla, bara kan lösas genom en långsiktig planhushållning, inte genom att man göder kapitalet utan bara genom att angripa dess makt. Och det kräver en radikal brytning med den grundlinje som utgår från de kapitalistiska storföretagens vinstintressen.

Den här insikten är naturligtvis inte lika utvecklad hos alla och i synnerhet inte hos dem som har föga kontakt med arbetarrörelsens och socialismens traditioner. I det förhållandet ligger faran för demagogiska recept. Det råder ju i dag inget tvivel om att centern attraherar många människor som känner oro, människor som lockas av centerns sätt att angripa symtomen – den överdrivna centraliseringen, miljöförstörelsen etc. Men själva sjukdomen – kapitalets makt – vill inte centern åt. Centern förmedlar i sin politik givetvis heller inte någon insikt om de verkliga maktförhållandena. Det handlar blott och bart om missnöjespolitik.

För att slå tillbaka de borgerliga partierna kan man inte, menar vi, anpassa sig till dem. Man måste gå fram med klara alternativ som avslöjar demagogin från det hållet. Det alternativet måste utgå från planhushållningstanken, och därför kan det inte inskränka sig till isolerade ingrepp. Det måste omfatta de frågor som i dag står i centrum för lönarbetarnas intresse, frågor som en demokratisk pris-, hyres- och skattepolitik. Det måste innehålla ett socialt investeringsprogram som tillgodoser kraven på daghemplatser åt alla barn, en förbättrad sjukvård och en kraftig förbättring av folkpensionärernas levnadsvillkor. Det måste vidare innehålla ett program för AP-fondernas användning för uppbyggnad av samhällsägda basindustrier och en långsiktig energi- och sysselsättningsplan. Klasslagstiftningen måste bort och de arbetande ges verklig makt på arbetsplatserna.

Ett sådant program, menar vi, motsvarar i högre grad lönarbetarnas intressen än den politik regeringen kan utarbeta med ett eller flera borgerliga partier.

Tyvärr tyder inte regeringens planer på att man är beredd att bryta med sin nuvarande huvudlinje. Den ekonomiska bedömning regeringen gör och de åtgärder man föreslår är kortsiktiga och otillräckliga och präglas huvudsakligen av fortsatta bidrag till företagen. Det är den gamla linjen som har prövats tidigare och som har haft som avgörande effekt att omfördelningen till bolagens förmån på lönarbetarnas bekostnad har ökat. Sysselsättningseffekterna har inte varit så stora som man trodde att de skulle bli.

Enligt vår mening måste en effektiv kamp mot arbetslösheten och för en ökad sysselsättning som utgångspunkt ha att begränsa kapitalets makt över ekonomin. I det aktuella läget framstår följande krav som särskilt angelägna:

1. Ökat bostadsbyggande och utökade reparationer.
2. Stark utbyggnad av daghemmen.
3. Ökade insatser för miljöskyddet.
4. Förbättrade kollektiva transporter.
5. Minskad arbetstid; sjutimmarsdag under 1976.
6. Åtgärder för att minska arbetslöshets och utslagning.
7. Statlig industrisatsning med medel ur AP-fonderna.
8. Ökat statligt stöd för kommunal service.
9. Ökat handelsutbyte med de socialistiska länderna.
10. Export till u-länderna på för dessa förmånliga villkor.

Detta är ett tiopunktsprogram som vi har lagt fram i den aktuella situationen.

För mindre än ett år sedan talade regeringen optimistiskt om högkonjunktur. Nu svänger konjunkturerna, och man finner att arbetslöshetsproblemet snabbt håller på att bli värre. Frågan är: Varför planerade man inte för de dåliga tiderna?

Nu räknar man med att vi inte kommer att ha någon ekonomisk tillväxt alls i år här i Sverige. Även om det är bättre att ha 0 % i BNP-ökning än att som många andra kapitalistiska stater ha en direkt minskning, så är den svenska ekonomins utvecklingstakt på längre sikt inte mycket att yvas över. I index räknat, med år 1960 som utgångspunkt, har den svenska bruttonationalprodukten på 15 år ökat ungefär 15 %, långsammare än genomsnittet för OECD-länderna.

Vad som är slående för de senaste årens utvecklingsförlopp är att samtidigt som vi sett en på lång sikt vikande tillväxttakt har prisstegringstakten ökat mycket markant. Genom prishöjningspolitik från monopol och stat skärps den ekonomiska stagnationens följder, framför allt för de lönarbetande.

Antalet varsel om nedläggningar och inskränkningar ökar. Antalet ny-anmälda lediga platser minskar. Arbetslösheten har hittills hållits relativt låg, men även konjunkturinstitutet räknar med en klar ökning av den

synliga arbetslösheten 1976".

Att på nytt bemöta en lågkonjunktur med ökade gåvor och subventioner till företagen är därför en dålig politik. Det är att ännu mer vältra över krisens bördor på de arbetande. Det skärper inkomstomfördelningen till kapitalägarnas förmån. En sådan politik förmår inte häva de mera långsiktiga stagnationstendenserna i den svenska ekonomin. Den förmår inte att bryta monopolisering och näringsmässig obalans. Den förmår inte dämpa den regionala snedfördelningen. Den ger kapitalet fortsatt herravälde över de avgörande samhällsbesluten, besluten om allas vår försörjning.

Den nu förda ekonomiska politiken avser att dämpa en ekonomisk kris, men är ett mer eller mindre fruktlöst försök att vaska fasaden på ett ekonomiskt system som snart kommer att förorsaka en ny kris. Med miljardbelopp ur statskassan söker man skyla över effekterna av en kris och bäddar därigenom för en ny.

Allvarligt är att kvinnorna och ungdomarna i så orimlig grad drabbas av arbetslösheten. Ungdomar under 25 år utgör en tredjedel av de arbetslösa i dag. Det relativa arbetslöshetsstalet bland dessa ungdomar är tre gånger så stort som den procentuella arbetslösheten totalt.

I sammanhanget vill jag notera att den arbetslöshetsräkning som AMS sedan något mer än ett år tillämpar – att bara räkna arbetslösa kassamedlemmar – innebär att man får en grov underskattning av arbetslösheten. Enligt detta sätt att räkna skulle ungdomarna bara utgöra 11 % av de arbetslösa. Det lugnar kanske någon men visar samtidigt svagheten i att räkna arbetslöshet som AMS nu har börjat göra.

Ungdomsarbetslösheten är till mycket stor del också en kvinnofråga. Två tredjedelar av de arbetslösa under 25 år är kvinnor. Kvinnorna under 25 år utgör 24 % av hela antalet arbetslösa, men bara 8 % av antalet sysselsatta. Det visar sig också att minst 25 % av de ungdomar som gick ut gymnasieskolornas yrkesinriktade linjer 1973 ett år senare fortfarande helt saknade arbete. Dessa siffror säger en del om vilka problem ungdom har när det gäller att få jobb i dag.

Vad är det som orsakar ungdomsarbetslösheten? Vad är det som förvärrat den på senare år?

Det är flera faktorer som spelar in. Avgörande är naturligtvis den avtagande ekonomiska tillväxten. Ekonomin vidgas inte tillräckligt eller på ett sätt som gör att alla nytillträdande på arbetsmarknaden kan få arbete. Vid konjunkturedgångar förvärras situationen, särskilt för ungdomen och kvinnorna. Vad företagen först gör när konjunkturerna viker, det är att minska antalet nyanställda. Det är vidare den som anställts sist som får gå först, när företagen minskar sin personal.

Vi har också kunnat iaktta en strukturomvandling i näringslivet som medfört att det fordras utbildning och yrkeserfarenhet till allt fler jobb, vilket ytterligare givit ungdomen ett försämrat läge på arbetsmarknaden. De unga kvinnornas särskilt dåliga situation har dessutom sin grund i könsroller och könsdiskriminering. De unga kvinnorna väljer fortfarande

att söka sig till de traditionella kvinnoyrkena. De bjuder ut sin arbetskraft på en mera begränsad arbetsmarknad än sina manliga jämnåriga. Men samtidigt finns könsdiskriminering från företagens sida: till många arbeten får manliga sökande företräde – de jobb där kvinnorna kan sägas ha sådant företräde är tyvärr mycket få.

Ungdomsarbetslösheten är en del av den totala arbetslösheten, men en del som fordrar särskilda åtgärder. Många sociala problem bland ungdom har sin rot i arbetslösheten. Vi hävdar därför att det krävs ett specialprogram mot ungdomsarbetslösheten. Följande huvudpunkter bör ett sådant program baseras på:

Stark satsning på uppsökande verksamhet bland ungdom från arbetsmarknadsmyndigheternas sida.

Den socialpolitiska prägeln i arbetsmarknadspolitikerna för ungdomen måste begränsas. I stället måste problemen få sin lösning genom ett medvetet skapande av nya arbetstillfällen. Det system av nya statliga industrier som vi länge krävt måste förverkligas. Detta skulle ge ökade förutsättningar även för ungdomen att få arbete.

Skapande av nya arbetstillfällen och en uppsökande verksamhet måste kombineras med en offensiv utbildningspolitik som ger en bred allmänutbildning och inte som nu bara inriktas på det nuvarande näringslivets antagna behov.

Intennis kamp mot kvinnodiskriminerande könsroller – företagen måste tvingas att ta anvisad arbetskraft.

Arbetslös ungdom måste anslutas till socialförsäkringssystemet.

Herr talman! För drygt ett år sedan talades mycket om regeringens "nya bostadspolitik", en politik som skulle innebära lägre hyror. Hur blev det? Jo, vi har fått uppleva att hyrorna stiger över hela linjen. Både 1974 och 1975 har kännetecknats av de största hyreshöjningarna någonsin i de allmännyttiga företagen.

I höst har hyresregleringen upphört efter gemensamt beslut av socialdemokraterna och de borgerliga partierna. Det betyder friare spelrum för det privata fastighetskapitalet – möjligheter till ökade vinster. Enligt en särskild plan trappas hyrorna upp för huvudparten av de 350 000 hittills hyresreglerade lägenheterna. De som mest entusiastiskt propagerade för att slopa hyresregleringen – förutom fastighetsägarna – påstod tidigare att det inte skulle bli några höjningar att tala om. Men för säkerhets skull borde höjningarna ändå delas upp i fyra omgångar för att de inte skulle kännas alltför starkt.

Varje hyreshöjning verkar som en lönesänkning. För att i en tre-rums-lägenhet på 80 kvadratmeter kompensera en hyreshöjning på 10 kr. per kvadratmeter behövs en löneökning på 1 kr. i timmen. Detta bör jämföras med att den generella löneökningen 1976 enligt LO-SAF-avtalet bara gav 90 öre.

För allt större grupper människor är det en plågsamt stor summa som skall ut till hyran varje månad. Allt fler frågar sig vart pengarna egentligen går. De är inte mycket hjälpta av att bostadsministern raljerar om saken

och påstår att de höga hyrorna bara är en myt, att de alltså egentligen bara finns i hyresgästernas fantasi. Hyresbetalarna får det ändå svårt att klämma fram pengar till fantasihyrorna, som tyvärr är alltför påtagliga.

Att, som regeringen gör, enbart lita till höjda bostadsbidrag är ingen lösning så länge inte andra åtgärder vidtagits. Även bostadsbidragen, som betalas av lönarbetarna/hyresgästerna själva, hamnar sist och slutligen hos bygg-, bank- och markkapitalet för att säkra deras vinster.

Vad som behövs är en ny bostadspolitik som stoppar hyresutplundringen och sänker hyrorna. En sådan politik kan bara genomföras i kamp mot vinstintressena på bostadsmarknaden. Vänsterpartiet kommunisterna vill främst genomföra följande åtgärder:

Inrättande av en statlig bostadsbank, som tillhandahåller krediter till allt bostadsbyggande till låg och fast ränta.

Förstatligande av byggnadsmaterialindustrin, i första hand cementrusten Euroc.

Förstatligande av de stora privata byggbolagen.

Utarbetande av en plan för successiv överföring av alla privata flerfamiljshus i kommunal och kooperativ ägo.

Ändring av allmänna hyreslagen för att hindra privata fastighetsägare att genom bruksvärdesprincipen ta ut marknadshyror, vilka inte har någon grund i ökade kostnader för fastighetsägarna.

Stark begränsning av rätten till ränteavdrag, så att inte höginkomsttagarna kan skaffa sig särskilt rymliga bostäder till lägre hyra än i hyreshus.

Skärpning av realisationsvinstbeskattningen.

Successiv överföring av all mark för bostäder och serviceändamål i samhällets ägo.

Upplåtelse av marken mot tomträtt.

Det finns enligt vår mening bara ett sätt att förverkliga målsättningen att bostaden skall bli en social rättighet för alla, och det är att göra slut på alla vinstintressen på bostadsmarknaden och i motsvarande grad öka samhällets inflytande över kapital, mark, byggnadsmaterial, privat byggande och privat ägande av flerfamiljshus. Den striden måste socialdemokratin och regeringen ta, om det inte bara skall bli halvheter och korta steg på vägen mot den sociala bostadspolitik som man i ord säger sig vilja föra.

Jag sade i en artikel för en tid sedan att Hagauppgörrelsens anda kommer att sväva över valrörelsen nästa år och att det är farligt därför att den högervridning av regeringspolitiken som Hagauppgörrelserna representerar kan komma att passivisera många arbetarväljare.

Tyvärr ser det ut som om det är mer än Hagauppgörrelsens anda som kommer att sväva över valrörelsen. Det kommer att finnas ett konkret hot om en ny Hagauppgörrelse. Regeringen har gett vissa vinkar om att den tänker fullfölja Hagapolitiken under tre år framåt. Tre års nya skatteprovisorier och statlig inkomstpolitik är perspektivet. Man skall alltså gå ut med en direktskattesänkning, som naturligtvis är välbehövlig

men vars effekt man snabbt avser att utplåna med andra metoder. Villkoret för sänkningen skall som förut uppenbarligen vara en s. k. in-teckning i avtalsrörelsen, dvs. en förbindelse att innan några förhandlingar har börjat pruta på lönekraven. De som tjänar på den här statliga inkomstpolitiken är de stora privata arbetsköparna. De tjänar också på arbetsgivaravgiftens konstruktion.

Det faller sig naturligt att de borgerliga partierna är förespråkare för en statlig inkomstpolitik. Och det är med borgerliga partiers medverkan som regeringen kan driva en sådan politik. Herr Helén har lyriskt flera gånger kallat Hagapolitiken för "resultatpolitik" och det är alldeles klart att den har gett ett bra resultat för storfinansen.

Långt upp i den vanligen så regeringslojala delen av den fackliga rörelsens ledning blir man mer och mer betänksam mot den här statliga inkomstpolitiken. Och från de djupa leden inom SAP hördes det i våras utrop av typen: "Inte en Hagauppörelse till!"

Man vänder sig med andra ord mot att regeringen än en gång försöker klara den ekonomiska krisen åt kapitalägarna genom att lägga bördan på lönarbetarna och att man därtill gör det på ett ganska demagogiskt sätt, som när man försöker framhålla direktskattesänkningen som något avgörande positivt och "glömmet" att tala om att det som folk vinner på gungorna får de betala på karusellen och litet till.

Det finns ett alternativ till en sådan politik. Det kräver att man tar ett samlat grepp om de ekonomiska, sociala och sysselsättningspolitiska problemen och att man som utgångspunkt har att det är vanligt folk som skall tjäna på politiken och bara de. Det finns inget som heter att både arbetare och kapitalägare kan tjäna på samma politik. Vad vi behöver för att försvara oss mot krisen är en ekonomisk planhushållning i de arbetandes intresse. Det går mycket väl att driva en planhushållning i kapitalets intresse. Men då menar vi att det bör regeringen avstå från och i stället lyssna på den opinion också inom den egna rörelsen som alltmer inser att detta inte är en tid då man kan vräka över bolagen gåvor och subventioner och förmåner i hopp om att detta skall hålla sysselsättningen uppe, eftersom det avsedda resultatet helt enkelt inte uppnås.

Vad är det då som måste till? En demokratisk pris-, hyres- och skattepolitik. Ett omfattande socialt investeringsprogram. Det måste tillgodoses kraven på daghemsplatser och kraven på en förbättrad sjukvård. Det behövs också en kraftig förbättring av folkpensionärernas villkor. Nu får också de som har släpat och slitit hela sitt liv, efter det att de har lämnat arbetslivet, känna hur den kapitalistiska krisen drabbar dem. Vad behövs mera? En långsiktig energi- och sysselsättningsplan som är frikopplad från de kapitalistiska villkoren för energianvändning och arbetskraftsanvändning. Det är något helt annat än att fördärva en av Sveriges mest känsliga miljöer för storfinansens profitters skull och samtidigt ha mage att påstå att det handlar om att lösa sysselsättningsproblem när alla vet att det i själva verket handlar om att flytta ett par hundra

högt utbildade från andra jobb till Ranstad. För att verkligen tackla sysselsättningsproblemen måste man gå in med AP-fonderna och bygga upp samhällsägda basindustrier i stället för att spela på börsen med lönarbetarnas pensionspengar.

Vi menar alltså från vårt partis sida att det finns ett alternativ som är sådant att hela arbetarrörelsen borde kunna samlas kring det.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Debattreglerna är sådana att jag har mycket kort tid till mitt förfogande. Jag får därför avstå från att ta upp en del ämnen, t. ex. utrikespolitiken, och därvidlag nöja mig med att hänvisa till regeringsdeklarationen. Jag hinner inte heller ta upp – annat än mycket begränsat – de frågor och synpunkter som oppositionsledarna har framfört under två timmars tid. Jag får återkomma i replikerna även om det från debattsynpunkt är ett sämre alternativ.

Jag vill emellertid omedelbart svara herr Fälldin. Vi har inte någon som helst avsikt att aktualisera frågan om att samhället skall överta all mark. Det finns inte i vårt partiprogram. Det kommer regeringen inte att föreslå. Däremot kommer vi att bekämpa markspekulation. Här finns en del beaktansvärda synpunkter bl. a. när det gäller vem som skall få vara jordbrukare. Är det bara den som äger eller ärver mark eller skall man också hjälpa andra människor att bli jordbrukare? Men det kan vi återkomma till en annan gång.

De senaste åren har den ekonomiska politiken ställts inför svåra uppgifter. Riksdagen har ställts inför stora krav.

Vi känner bakgrunden.

Å ena sidan oljekrisen. Den djupaste arbetslöshetskrisen i industriländerna sedan 1930-talets depression. Den snabbaste internationella inflationen sedan Koreakrisen.

Å andra sidan ett svårbemästrat parlamentariskt läge, som många befarade skulle leda till en handlingsförklamation av det slag som vi sett många exempel på i utlandet.

Jag tror att det finns en stor enighet i det svenska samhället om att vi hittills klarat problemen ganska väl med hänsyn till de faktiska omständigheter vi haft att bemästra. Jag kan säga detta utan förhävelse, särskilt som delar av oppositionen konstruktivt medverkat till en ansvarsfull ekonomisk politik.

De senaste två åren har sysselsättningen ökat med närmare 200 000. Arbetslösheten har minskat. Vår samlade produktion har stigit med omkring 5 % och industriinvesteringarna med inte mindre än 20 %.

Prisstegringarna har varit alldeles för höga. Men trots prishöjningarna har realinkomsterna, dvs. vad man har kvar sedan man tagit hänsyn till priser och skatter, stigit med mer än 7 % 1974 och kanske 5 % 1975. Det är internationellt och historiskt helt unikt, och det tycktes herr Bohman helt glömma bort.

Vi skulle naturligtvis önska att resultaten varit än bättre. Men vi måste

hela tiden se utvecklingen mot bakgrund av den massarbetslöshet för 15 miljoner människor med ännu kraftigare prisstegringar, stagnerad produktion och ofta sjunkande levnadsstandard, som kännetecknat många av de länder med vilka vi har nära ekonomiska förbindelser.

Den ekonomiska politiken har spelat en avgörande roll. Men det finns också anledning att nämna företagens vilja att hålla sysselsättningen uppe. Här har naturligtvis samhällsåtgärder, som trygghetslagar och fondavsättningar, haft stor betydelse. Men de åtgärderna hade inte gett ett lika gott resultat om de inte mötts positivt av företagsledningarna och av en vilja hos löntagarna att ta ett vidgat ansvar för den ekonomiska utvecklingen.

Vi har velat möta den internationella krisen offensivt, värna sysselsättning och produktion, inte ge efter för undergångsstämningar och dystra profetior. Vi har satsat på framtiden. Det har vi vågat göra därför att vi känt övertygelsen om en vändning till det bättre i den internationella utvecklingen.

Det är därför som vi har kunnat acceptera stora underskott i bytesbalansen och en stor utländsk upplåning.

Det samlade underskottet i bytesbalansen under de tre åren 1974, 1975 och 1976 kan beräknas till 20 miljarder kr. En sådan siffra måste stämma till eftertanke och mana till försiktighet. Ty allt detta måste vi betala tillbaka med vår framtida produktion.

På kort sikt kan detta tyckas vara en alltför djärv förhoppning. Efterfrågan i många av de länder till vilka vi exporterar har vikit kraftigt. Det har medfört minskad export för vår del, minskad orderingång och sjunkande produktion i många av våra viktigaste exportindustrier. Vi kan inte undgå att den internationella lågkonjunkturen slår in över våra gränser och medför påfrestningar även för oss.

Likväl ser de allra flesta bedömare fram mot en uppgång i den internationella konjunkturen. Tecknen på en sådan är mest framträdande i Förenta staterna.

Under den tid som nu förestår ställs den ekonomiska politiken inför en dubbel uppgift.

För det första måste vi göra vad vi kan för att under den kommande vintern och våren hålla uppe sysselsättning, produktion och investering. Men vi måste göra det på ett sådant sätt att vi håller tillbaka inflationen och undviker en ytterligare påfrestning på vår bytesbalans.

För det andra måste vi göra oss väl rustade för den internationella konjunkturuppgång som alla väntar på. Förbättra företagens slagstyrka och vår ekonomiska kapacitet inför en ökad efterfrågan på våra varor.

Denna dubbla målsättning har varit vägledande för den ekonomiska politiken under det gångna året och sätter sin prägel på de stimulansåtgärder som regeringen aviserade vid riksmötets öppnande.

Vi vill underlätta för företagen att behålla det folk de har anställt i dag, vi stöder investeringar och lagerproduktion för att förstärka kapaciteten. Vi satsar för att snabbare genomföra angelägna ting – barnomsorg,

bättre arbetsmiljö, energisparande. Och vi söker målmedvetet möta arbetslösheten bland ungdomen med utbildning och vettiga arbetsuppgifter.

Jag vill säga till herr Helén att det var det socialdemokratiska ungdomsförbundet som för några år sedan förde fram kravet på ett samlat program för att möta ungdomen när den lämnar utbildningsväsendet. Garanti räcker ju inte långt om man inte har resurser att sätta bakom. Det är dem vi nu sätter in – särskilda ungdomsförmedlare, en organisation på det kommunala området, med praktikplatser, med utbildningsansträngningar – därför att jag delar den meningen att det viktigaste vi har att göra just nu är att möta ungdomarna med utbildning och arbete så att de skall slippa konfronteras med arbetslöshetens sociala och mänskliga plåga.

Främst av allt för oss står sysselsättningen.

I det nya partiprogram som socialdemokraterna antog vid sin kongress nyligen fastslås redan i inledningen: "Socialdemokratien hävdar att arbetet är grunden för all välfärd och att folkets vilja till arbete är nationens viktigaste tillgång." Där i uttrycks den betydelse som vi tillmäter sysselsättningen.

Vi är fullt medvetna om att om detta mål skall kunna uppnås måste vi utveckla det svenska industrisamhället. Vi måste bygga ut vår produktion, satsa på basindustrierna, se till att industrin får de nödvändiga redskapen till sitt förfogande, bl. a. när det gäller tillgången till elektrisk kraft. Annars kan vi aldrig avveckla det underskott i vår bytesbalans som i dag utgör ett stort problem. Annars kan vi aldrig tillgodose de förväntningar om förbättringar i levnadsvillkoren och i den sociala omsorgen som alla politiska partier skapar.

På centerpartiets stämma i somras tycks man främst ha ägnat sig åt kraftiga angrepp på arbetarrörelsen i allmänhet och vår energipolitik i synnerhet.

På vår kongress talade vi knappast om centerpartiet. Och vår energipolitik fick enhälligt stöd. Vi vet ju att alla energikällor är förenade med miljörisker. De flesta vetenskapsmän – och jag delar deras uppfattning – anser att miljöriskerna vid förbränning av olja och andra fossila bränslen är större än vid användning av kärnkraften.

Därför är det faktiskt en framgång ur miljösynpunkt, när vi – tack vare att sju procent av vår elförsörjning nu levereras av kärnkraftverken – har kunnat dra ned förbränningen av olja vid oljekraftverken och därmed dra ned utsläppen av svaveldioxid och koldioxid, tungmetaller m. m. i luften.

Centern har brukat använda sig av en protestskrivelse från 2 000 amerikanska vetenskapsmän. Det visar sig att deras rekommendationer för sitt eget land nära överensstämmer med den försiktiga utbyggnad som vi beslutat i Sveriges riksdag. Det är en ganska säker grund att stå på.

Vi är således försiktiga och satsar mycket på säkerhet. Men vi är samtidigt realistiska. Vi vill att människor skall ha arbete, att välfärden skall förbättras för våra gamla och för familjerna. Vi vet att god tillgång på

elektrisk kraft är ett livsvillkor för att vår exportindustri skall kunna behålla sin slagkraft på världsmarknaden.

Herr Fälldin tog i dag upp diverse ting, bl. a. uranbrytningen i Ranstad, som även andra talare har berört. Låt mig bara till att börja med klara ut att vårt energiprogram icke står och faller med att vi utvecklar uranbrytningen i Ranstad. Det är bra för vår bytesbalans att så sker, och det är bra för vår försörjningsberedskap. Men alternativet är ju att köpa uranet på den internationella marknaden. Omvänt kan man säga att även om vi icke skulle producera en enda kilowatt elektrisk energi från kärnreaktorer i det här landet finnes det goda skäl att undersöka om inte denna mycket stora naturtillgång som uranet utgör skall utnyttjas helt enkelt med hänsyn till vår bytesbalans och alltså säljas på marknaden.

Men hela tiden har vi sagt att förutsättningen för en utbyggnad är att de miljöproblem som uppkommer kan lösas på ett rimligt sätt. Det är därför som vi gjort denna mycket ingående genomgång av projektet enligt byggnadslagen 136 a §. Vid remissbehandlingen har projektet tillstyrkts från många håll, men man har också framfört allvarliga invändningar mot de beräknade miljöeffekterna, om projektet genomförs på det sätt som anges i LKAB:s ansökan. Naturvårdsverket har angett fyra villkor som gäller gruvans utsträckning, vattenföroeningen och en hel del andra ting. Om de villkoren kan uppfyllas skulle det innebära att miljöförstöringen minskas väsentligt. Dessutom kan andra naturtillgångar än uranskiffen utnyttjas bättre. Från kommunalt håll har man framfört önskemål om att projektet arbetas om med hänsyn till de synpunkter på miljöeffekterna som kommit fram vid remissbehandlingen. Industriministern har haft överläggningar i frågan med LKAB och man har därvid enats om att starka skäl talar för att LKAB återtar sin ansökan och att projektet utvecklas vidare för att ge underlag för en ny ansökan. Då gäller det framför allt att uppfylla de villkor som naturvårdsverket ställer.

Samtidigt kan man öka insatserna för uranprospektering på andra håll i landet. Vissa fyndigheter som sannolikt går att exploatera kommersiellt, om man ser även på den ekonomiska sidan, är redan kända i Arjeplogområdet, där man uttryckt ett stort intresse för frågan.

Sedan tog herr Fälldin upp frågan om kapitalanvändningen och sade att de miljarder som skulle användas för energiproduktionen borde i stället användas för att bygga ut industrin. Det är nästan pinsamt att behöva ta upp detta, för det är ju på det sättet att utbyggnad av vårt välfärdsamhälle kräver kapital, energi och arbetskraft. Man kan inte lösa våra problem genom att bara lita till arbetskraften. Vi kan kanske sysselsätta människorna utan större insatser av energi och kapital, men då kommer vi att bli väsentligt fattigare. I teorin kan man använda alla de pengar som vi använder på energiproduktion till att bygga ut industri och maskinutrustning. Men jag vågar påstå att ingen enskild företagare eller samhällelig företagare kommer att vara beredd att göra detta utan att ha krafttillförseln säkrad. Om de gjorde det skulle dessa anläggningar färdigställda stå utan energi och de som skulle sysselsättas vid dessa

Nr 11

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

industrier bli utan arbete. Utbyggnad av vår industrikapacitet måste gå parallellt med utbyggnad av kraften. Annars skapas en helt kaotisk situation. Jag tror att det vore bra om centern lämnade detta hokus pokus och erkände att det finns ett samband mellan energitillförsel och industriproduktion.

Jag tror centerpartiet har begått ett väldigt stort misstag när man å ena sidan söker förespegla människorna att kärnkraften skall avvecklas och å andra sidan söker överträffa alla andra i löften om flera jobb, bättre sociala förmåner, gynnsammare levnadsvillkor. Man behöver verkligen inte vara expert för att konstatera att detta inte går ihop.

Nu kräver herr Fälldin att vi skall lägga korten på bordet. Han har nästan blivit konspirationsteoretisk som en ärrad marxist-leninist. Men vi för ju denna energipolitik under största möjliga öppenhet, och då kommer vår motfråga: Ni har lovat människorna att ni skall avveckla kärnkraften – hur skall det ske och när? Ni måste lägga korten på bordet och ge ett besked. Centerns ungdomsförbunds ordförande säger att 400 dagar efter en centerregerings tillträde, julafton 1977, skall kärnkraften vara helt avvecklad. Är det centerns linje? Om det inte är det, vilken är då er linje? Ge ett besked! Hur skall avvecklingen gå till? Vilka resurser skall ni sätta in i stället för kärnkraften? Vad blir effekten på sysselsättningen och välfärden? De frågorna kan ni aldrig komma ifrån.

Men ett industrisamhälle är inte bara en fråga om produktion, ny teknik, maskiner och fabriker. Det är framför allt en fråga om människor och deras villkor.

Vi diskuterade familjernas situation på vår kongress. 1,7 miljoner kvinnor har i dag förvärvsarbete. På två år har antalet förvärvsarbetande kvinnor ökat med nära 140 000. Säger man sig vara anhängare av kvinnornas likaberättigande på arbetsmarknaden så blir utbyggnaden av barnomsorgen en ofrånkomlig konsekvens. Säger man sig vara anhängare av valfrihet för kvinnorna när det gäller förvärvsarbete eller arbete i hemmet så leds man till samma slutsats. Ty bristen i barnomsorgen utgör i dag ett av de främsta hindren för en verklig valfrihet och för jämställdhet.

Den uppgörelse som nu nåtts med kommunerna om utbyggnaden av barnomsorgen i daghem, fritidshem och familjedaghem är en väldig framgång. Det är min förhoppning att en bred majoritet i riksdagen ställer sig bakom denna utbyggnad och den erforderliga finansieringen. Att moderaterna redan från början ställt sig vid sidan är en konsekvens av en gammaldags kvinnosyn. När herr Bohman skällde på oss kunde han ha tagit med sina oppositionsbröder i fördömsen.

Vi måste på olika vägar förbättra möjligheterna till samvaro och gemenskap i familjerna i det moderna industrisamhället. På vår partikongress hade vi just en sådan helhetssyn som präglades av viljan att skapa möjligheter för barnens rätt till sina föräldrar och föräldrarnas rätt till sina barn och för ett gemensamt ansvar. Det får vi många tillfällen att diskutera. Men jag vill varna för en löftespolitik som inger förväntningar som riksdagen inte kan infria.

Vi såg för några veckor sedan stora rubriker i pressen och hörde i radio och TV att nu hade den borgerliga majoriteten i Hultsfred beslutsamt samlat sig och infört vårdbidrag för alla familjer. Det fick man stor publicitet för. Det var en torsdag. På måndagen upptäckte denna borgerliga majoritet att den hade inga pengar. Det blev inga vårdbidrag! De hade lagt fram en femårsplan, men där fanns icke ett öre till vårdbidrag. Man utställde ett löfte men det bidde icke ens en tumme. Det bidde ingenting. Det är sådant jag tänker på när jag varnar för en löftespolitik som inte kan infrias. Grundvalen för familjepolitiken måste vara upplevelsen att en god uppväxt för barnen är ett gemensamt ansvar för oss alla.

Övertygelsen om arbetets värde och nödvändigheten att förnya industrisamhället ligger också bakom kraven på en demokratisering av arbetslivet. Vi har hunnit en bit på väg. De lagar som riksdagen genomfört om skyddsombudens ställning, om styrelsrepresentation, om anställningstrygghet, om rätt till ledighet för studier, om förtroendemanns ställning osv. har redan medfört en förändring av verkligheten till det bättre för 100 000-tals människor i detta land. Och nu ser vi fram mot den viktiga förändringen av förhållandena i arbetslivet som den nya arbetsrätten kommer att medföra. Vi följer här en socialdemokratisk tradition. Vill man förändringar skall man använda demokratin, människornas eget ansvar som redskap. Inte på så sätt att man spelar ut dem mot varandra, satsar ensidigt på individens självhävdelse mot alla andra, utan genom att öppna nya vägar till gemenskap, gemensamt ansvar och solidaritet. Det är demokratins väg.

Med den metoden uppnår man inte några plötsliga drastiska förändringar. Det berättas att en av de besökande portugisiska militärerna frågade en ombudsman på LO när hela det väldiga lagstiftningskomplexet på arbetsmarknaden fått fullt genomslag ute på våra arbetsplatser. Då svarade LO-ombudsmannen: "Det kanske tar ett par decennier." Revolutionärerna häpnade.

Men det är vår vana och reformismens styrka att ständigt behålla det långsiktiga perspektivet på samhällsordningen, inse att det alltid är fråga om ett gradvis inväxande i ett nytt ansvar. Desto viktigare är det då att aldrig förlora kraften och målmedvetenheten i samhällsordningen.

Herr Bohman brukar låta ett ironiskt förakt spela över att jag en gång när jag talade till ungdomen använde Günther Grass bild av socialdemokratin som snigeln med sugfoten fast förankrad i verkligheten men med känselspröten spelande mot framtiden. Men däri ligger en trygghet i förändringen som konservatismen aldrig kunnat erbjuda och däri ligger också en ideologisk fasthet som ger slagkraft åt reformismen och den fredliga gradvisa samhällsordningen.

Det är inte min avsikt att här utförligt redovisa den syneförrättning av det svenska samhällets brister och möjligheter som den socialdemokratiska partikongressens nio dygn kom att bli. Det var en kongress som

präglades av en övertygelse om den demokratiska socialismens möjligheter. Den präglades också av glädje, värme och mänsklig gemenskap. Det är viktiga drivkrafter i det politiska arbetet.

Vi talade om många sakfrågor men nästan inte alls om oppositionen. Det berodde inte på någon nedvärdering av oppositionspartiernas viktiga uppgift i en demokrati. Men vi hade samlats för att diskutera våra idéer och vår politik.

Det kändes, mot den bakgrunden, nästan spöklikt att ta del av rapporterna från moderaternas stämma. Den tycks till mycket stor del ha ägnats åt en nedsvärtning av socialdemokratien.

Det intressanta – det gör också moderaterna intressanta – är att detta tycks vara ett led i ett internationellt mönster. Vi upplever f. n. en internationell krissituation, som av många uppfattas som en kris för kapitalismen.

En sådan krissituation ger enligt all historisk erfarenhet alltid upphov till politiska strömningar för vilka konfrontationen och oförsonligheten blir något av ett självändamål. På olika håll i Europa kan vi under senare tid skönja en hårt profilerad höger.

Den är inte extrem i den meningen att den riktar sig mot de demokratiska institutionerna som sådana. Men den är till ytterlighet konservativ, mer än vi varit vana vid under den långa tid då den politiska tendensen i alla länder gått mot en utjämning och en minskad hårdhet i motsättningarna.

En ledare för ett konservativt parti i Tyskland höll i vintras ett numera beryktat tal. Kontentan var följande: Man skall undvika sakpolitiska resonemang. Man skall anklaga och varna, men inte komma med några recept. Det viktiga är, för att citera honom, "emotionaliseringen av befolkningen", att frammana ängslan, fruktan och dystra framtidsbilder. Kort sagt, svartmålning.

Det konservativa partiet i England hade nyligen kongress. Entusiasmen var stor, men kommentatorerna är eniga om att kongressen inte gav besked om en konservativ politik i sakfrågor. Däremot var angreppen på meningsmotståndare ytterligt hårda. I attityder var det fråga om en klar högervändning. Man predikade "ojämlikhetens evangelium" och dömde ut varje form av mittenpolitik. Den förre premiärministern Macmillan klagade i en tidningsintervju: "Torypartiet är inte längre något parti för folket. Vi har försökt, Churchill, Eden och jag att göra det till ett parti för alla. Det har nu tyvärr gått om intet."

Det är samma tendens man återfinner i de svenska moderaternas uppträdande under senare tid. Studerar man herr Bohmans anföranden under den senaste månaden skall man finna att de till övervägande del består av grova förlöpnings mot socialdemokratien. Arbetarrörelsen skildras som ett hot mot demokratien. Moderaterna betecknas däremot som frihetens främsta värn. Herr Bohman "emotionaliserar" så gott han kan.

Det stämmer också helt med det internationella mönstret att moderaterna gett ytterst spröda besked om hur deras frihetsfilosofi skall genomföras.

På någon punkt har man så att säga gläntat på frihetens förlåt. I Norrköping förklarade herr Krönmark att moderaterna i skatteutredningen tänker föreslå "att progressiviteten skall begränsas till 50 % i inkomstlägen upp till 100 000 kronor". Det var den enda konkretiseringen.

Nu håller vi på att minska marginaleffekterna – det är all right – och bevarar fördelningseffekterna, men låt oss ett ögonblick besinna vad moderatförslaget, med rimliga tekniska antaganden, konkret skulle innebära. Den som har en inkomst på 40 000 kr. får inte någon skattesänkning alls. Den som har en inkomst på 100 000 kr. får däremot en skattesänkning på 10 000 kr. Det är förslaget i ett nötskal.

I sin enkelhet ger exemplet en mycket belysande bild av vilka grupper och vilka intressen moderaterna främst tänker på när man högstämt talar om frihet, ansvar och självständighet.

Det är ungefär samma tänkesätt som kommer till uttryck när herr Bohman talar om att en metallarbetare skulle sova dåligt på natten om han fick friheten och ansvaret att påverka företagets planering.

Beskyllningarna om att arbetarrörelsen skulle hota demokratin känner vi igen. Det har varit en ständig följeslagare i moderaternas propaganda.

När den allmänna rösträtten skulle genomföras i Sverige, så varnade man från högerns sida att dystra tider stundade för Sverige därest riksdagen skulle besluta att lägga makten i deras hand som är minst kompetenta att handha den och man talade föraktfullt om massan som saknade ansvar.

När bönder och arbetare i Sverige gjorde upp om den krispolitik som lyfte vårt land ur massarbetslöshetens elände förklarade den dåvarande högerledaren att man därmed stärkte de antidemokratiska krafterna. Nu försöker herr Bohman ta åt sig utländskt beröm för den svenska modell som han och hans parti med näbbar och klor har bekämpat. Denna modellens främsta egenskap är bl. a. en stor offentlig sektor.

När vi nu griper oss an med uppgiften att fördjupa den ekonomiska demokratin, att ge löntagarna mer av inflytande och bestämmande på sina arbetsplatser, då talar herr Bohman, som jag nyss sade, om att metallarbetaren kommer att sova dåligt på natten och att den svenska demokratin är hotad.

Vi är således vana. När människor som nu jobbar som skyddsombud, som går på fackliga kurser för att få bättre kunskap om de uppgifter som åligger en styrelseledamot, som går i cirkel på Arbetarnas bildningsförbund för att få mera insikt i främmande språk och diskutera samhällsfrågor med sina kamrater, av det gamla privilegiesamhällets försvarare skildras som ett hot mot demokratin, då känner de måhända en stillsam vrede. Men de bringas inte ur fattningen. Ty de vet att varje gång vi vill vidga demokratins verkningskrets då talar högern om att demokratin är hotad.

Det är klart att de många gallsprängda invektiv som haglat över oss från moderaternas sida under senare tid innebär en brutalisering av den politiska debatten, en målmedveten konfrontation. Jag beklagar det. I

den svåra tid som vi nu upplever ute i världen finns det, trots ofrånkomliga meningsskiljaktigheter, goda skäl att samla krafterna kring väsentliga samhällsuppgifter till gagn för medborgarna. Men vi kommer självfallet att ta debatten med den gamla höger som nu kallar sig moderater.

Men socialdemokratin kommer heller icke att avvika från sin huvudlinje. Vi har sagt på våra kongresser att vi inbjuder alla grupper och intressen i Sverige till en bred samverkan för att i positiv anda medverka till en fortsatt förnyelse av det svenska samhället.

Den samverkanslinjen kommer vi att hålla fast vid. Den bygger naturligtvis på en övertygelse om de egna idéernas slagkraft och hållbarheten i den därur formade politiken. Men den bygger också på övertygelsen att hänsyn och tolerans för meningsmotståndare och förmåga att över skiljelinjerna se och ta sakskalet är ett väsentligt inslag i en vital och levande demokrati.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Först några ord till herr Helén som tog upp utredningsförslaget om en förstärkning av de medborgerliga fri- och rättigheterna och gjorde ganska kategoriska uttalanden. I ett avseende kan vi väl alla vara ense. På flera och viktiga punkter ger ett enhälligt utredningsförslag klart bättre skydd för den enskildes fri- och rättigheter än vad vi har i dag. I vissa avseenden har man inom utredningen haft delade meningar om på vilket sätt detta skydd skall förstärkas och tryggas.

Vi skall naturligtvis för vår del studera de olika förslagen och ta del av vad remissinstanserna har att säga.

I stället för att beskylla centern för att ha hoppat av, att inte längre vara intresserad av att ge medborgarna ett säkert skydd för fri- och rättigheterna, tycker jag det vore värdefullt om folkpartiet också för sin del ville förklara att man inte kommer att stänga öron och ögon inför remissynpunkter bara därför att herr Ahlmark har tagit ståndpunkt i utredningen.

Det var ett värdefullt besked vi fick av statsministern när han sade att det inte är socialdemokratiens avsikt att förstatliga marken.

Jag delar uppfattningen – det har jag sagt tidigare – att det är en viktig och angelägen åtgärd att man stärker förmedlingsinsatserna för att ge kvinnor och ungdomar bättre möjligheter än nu att komma ut på arbetsmarknaden. Man måste ta till vara varje möjlighet, och ökade förmedlingsinsatser kan självklart öppna möjligheter som den enskilde inte skulle finna på egen hand. Men det viktigaste vi har att tänka på är att det är den totala volymen arbete som skall göra det möjligt för alla i samhället att få jobb. Om vi gör speciella förmedlingsinsatser och avdelar områden för vissa grupper i samhället, finns det risk för att vi utestänger andra grupper från jobb. Det är därför inriktningen måste vara att inrätta den ekonomiska politiken och näringspolitiken så att vi får en ökad volym av arbeten. Det är först då som sådana här problem försvinner.

Statsministern försökte säga att vad centern arbetar för när det gäller att öka antalet jobb i samhället skulle vara en omöjlighet på grund av centerns politik i energifrågan. Nu vet statsministern att centerns linje innebär en procents ökning om året i tillförseln av energi jämfört med nu. Det skall ske genom utbyggnad av vattenkraften i samma utsträckning som regeringen föreslår och genom ökad användning av olja i samma utsträckning som regeringen föreslår. Så långt är vi alla ense, det ger ökade möjligheter till jobb. Sedan skiljer en procent. Denna procents ökning av energin vill socialdemokraterna ordna med hjälp av kärnkraft. Vi vill uppnå den genom en effektivare användning av den tillförda energin. Vi har gett exempel på det. När jag ger statsministern sådana, så säger han: Ja, det där har naturligtvis hänt, men det kan ni inte göra på en gång. Nej, har vi svarat, genom en medveten politik uppnår vi resultat på tio år, vilket är samma tid som det tar att bygga era tretton reaktorer. Vi har alltså gett exempel på hur energitillförseln kan ökas, och vi återkommer med fler.

Statsministern gör ett stort nummer av att han har de flesta forskarna på sin sida. Han åberopar nu amerikanska forskare. Men det viktiga är att dessa, från att tidigare ha tigit still i denna fråga, nu går fram med en varning: Fortsätt inte denna snabba utbyggnad, för det är så många risker förknippade med den! Är det inte så, herr statsminister, att mycket har hänt de senaste tio åren? Hur många forskare i Sverige och i världen kan statsministern namnge som för tio år sedan varnade för kärnkraftens risker? Det intressanta och det vi har att fästa avseende vid är att det under senare år blivit en ständigt ökad krets av forskare som kommer med dessa varningar. Varför det? Jo, därför att de nu har börjat studera kärnkraftens faror och därför att kunskapen nu är större än för tio år sedan. Med denna kunskap som grund uttalar man sina varningar.

Jag ställde en fråga till statsministern som jag inte har fått svar på. Eftersom den är avgörande för de framtida möjligheterna till näringslivsinvesteringar upprepar jag den. Hur stor andel av det framtida investeringsutrymmet, som ni inom regeringen bedömer det, kommer regeringens kärnkraftsprogram att ta i anspråk och hur stort investeringsutrymme blir det över för näringslivet och andra sektorer? En annan fråga som jag vill ha svar på är denna: Hur många följdbeslut blir det som ett resultat av beslutet om 13 reaktorer?

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Först några ord till och om Gunnar Helén. Det är väl mänskligt att döma den sista allmänpolitiska debatt som han tar del av, i varje fall som partiledare. Vi har väl inte alltid varit överens om hur opposition skall bedrivas, men det är en annan sak. Men jag vill oreserverat säga att det blir sig inte riktigt likt i denna kammare och i sådana här debatter då vi inte längre får lyssna till Gunnar Heléns sakkunniga, utomordentligt klara och välformulerade inlägg, hans engagemang, oräddhet och frejdighet. Det anses ju inte höra till god ton

här i Sverige att betygsätta sina meningsmotståndare. Jag har brutit mot det förut och kan göra det nu också. Det är därför jag vill deklarerat att vi kommer att förlora mycket när Gunnar Helén drar sig tillbaka från partiledarskapet. Esaias Tegnér har sagt:

”Hur klingar svenska lyran i hans händer,
hur ren var ton, hur skär, hur silverklar!”

För min del vill jag tacka Gunnar Helén för de debatter som jag har fått föra med honom under dessa år.

Sedan går jag över till tråkigare inslag.

Vi lyssnade till ett typiskt Palmetal. Samtidigt som statsministern klagade över brutaliseringen av debatten gjorde han själv i sitt anförande sitt bästa för att brutalisera den. Han valde precis som vanligt mig till sin huvudmotståndare och lät invektiven, anklagelserna och – skall vi säga lindrigt dolda – oförsämdheter hagla över mig och mitt parti. Han tycker sig se ett alltför aggressivt moderat parti som alltför hårt attackerar regeringen. Med den vidsyn han har ser han detta som ett internationellt fenomen. Vi skulle ha hämtat förebilder utifrån och från det förflutna, från slutet på 1800-talet och början på 1900-talet.

Det är klart att statsministern i ett hänseende har rätt. Vi är offensiva när vi tycker det behövs, och det kommer vi att fortsätta att vara även om vi får räkna med att på det här sättet dra på oss Olof Palmes retoriska attacker. Men det är ju inte vi som har blåst till strid, Olof Palme. Det är ju inte vi som i svepande ordalag har dömt ut hela det ekonomiska system som har skapat vår välfärd. Det är ju inte vi som karskt har förklarat att blandekonomin skall avskaffas. Det är inte vi som kräver socialisering av stora delar av vår ekonomi. Det är inte vi som kräver höjda skatter och som begär att all mark skall socialiseras. Det är inte vi som ironiserar mot dem som begär krafttag mot stigande skatter och mot stigande priser. Det är Olof Palmes eget parti som har blåst till strid på sin partikongress, en partikongress som alldeles obestriddligen – det är jag sannerligen inte den ende som har observerat – gick i kollektivismens, centraliseringens, byråkratiseringens och socialiseringens tecken. Det är mot detta som vi har opponerat och det kommer vi att fortsätta med.

Vi har faktiskt tagit er på orden. Vi har trots att ni har menat allvar när ni har förklarat att blandekonomin skall avskaffas, att ni vill göra det här samhället till ett annorlunda samhälle, till ett socialiserat samhälle. Vi har trots att ni har menat allvar. Men det skall vi kanske inte göra – och skall vi inte göra det, först då finns det något berättigat i herr Palmes anklagelser, annars inte alls.

Det internationella mönstret roar som vanligt vår statsminister. Och det är klart att det finns ett visst mönster för det politiska skeendet ute i världen. Vi ser överallt i Europa i dag en socialdemokrati med stora problem, med bristande förmåga att tackla det framväxande postindustriella samhällets alla problem. Se bara på Storbritannien!

För några år sedan älskade herr Palme att i våra debatter här i kammaren

peka på Storbritannien och säga: Titta bara så illa det går i ett land med en konservativ regering! Kommer Olof Palme ihåg det? I dag gör han inte det slaget av debattutflykter till Storbritannien – av lätt insedda skäl. Där regerar nämligen i dag en socialdemokrati, som bara på något enda år har gjort alla problem dubbelt, tredubbelt eller t. o. m. fyrdubbelt större än de var tidigare. Men som vanligt är herr Palme mycket selektiv på det internationella fältet.

Det är herr Palme själv som har satt likhetstecken mellan en trevande, nästan blind snigel och den svenska socialdemokratin. Det är inte jag. En fördel har den där snigeln: Han får i varje fall bära sitt *eget* hus med sig, det är inte statens hus han bär på. Än så länge.

Herr Krönmark citerades felaktigt av herr Palme. Herr Krönmark har inte sagt det som herr Palme beskyllde honom för, men det får väl herr Krönmark ta upp i sitt eget anförande.

Sedan skulle jag vilja ta upp ytterligare en fråga, men jag ser att lampan blinkar, så jag får återkomma till det i en senare replik. Jag vill emellertid redan nu säga att jag hade hoppats att herr Palme i sitt inlägg skulle ha besvarat alla de frågor som har riktats till honom med anledning av de internationella penningtransaktionerna, förmedlingen av pengar via Sverige mellan olika länder. Jag hade trott att herr Palme skulle skapa klarhet i det oklarhetens töcken som nu råder. Det har inte skett, och därför var det bra att herr Helén tog upp frågan. Fortfarande väntar vi alltså på svar. Jag hoppas att det ges och att jag då får tillfälle att återkomma och bemöta herr Palme. Jag utgår nämligen ifrån att hans svar inte kommer att tillfredsställa vare sig Gunnar Helén eller mig.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att inte min närvaro skall lägga sordin på stämningen. Skolavslutningarna brukar vara i maj i stället för på hösten.

Till herr Fälldin vill jag säga att det är riktigt att vi är kritiska mot att centern har gett upp en princip i fri- och rättighetsutredningen. Men vi skall naturligtvis inte stänga våra öron och ögon för vad remissinstanserna har att säga – även om jag måste erkänna att min syn har blivit litet skum och att jag blev nästan lomhörd efter det att utredningens ordförande, herr Mehr, med mig förde det längsta telefonsamtal som jag någonsin har varit med om för att övertyga mig om att principer inte är så heliga. Vi tycker självfallet att det är viktigt att lyssna till remissinstanser, men principer rubbar man inte på om det så är hundra remissinstanser som har fel uppfattning. Och principen är: Grundlag får inte över en dag rubbas av lag som beslutats med en rösts majoritet och tar bort mänskliga fri- och rättigheter. Här finns, herr Fälldin, inget att vänta. På den punkten har vi samma principer oavsett vem som är partiledare i folkpartiet.

Till herr Palme vill jag säga: Det är riktigt att ungdomsgarantin kräver ett underlag av faktiska förbättringar, och det var precis det som jag sade. Vi skall inte bygga upp en ny dyrbar organisation, utan vi skall

samordna vad som redan finns – syo-konsulenternas arbete med arbetsförmedlingens och med studierektorernas arbete. Men det skall sys ihop till en garanti, och då hjälper det inte hur bra program SSU tidigare presterat. Däremot är det bra att SSU i måndags uppvaktade arbetsmarknadsministern med just det krav som jag i åtskilligt över ett år har drivit. Statsrådet Leijon vet att vi första gången diskuterade detta på TCO:s arbetsmarknadsdagar. Lyssna alltså på SSU i det här fallet! Det skadar inte.

Däremot fick jag inget som helst svar när det gällde arbetslöshetsförsäkringen. Statsministern förklarade att han hade ont om tid, och det förstår jag med de nya debattreglerna. Men detta är för viktigt för att lämnas obesvarat. Kommer vi att få ytterligare lågkonjunkturer i Sverige med stor arbetslöshet bland unga människor innan vi får dels en garanti för arbete, utbildning eller praktik, dels en allmän, obligatorisk arbetslöshetsförsäkring?

Sedan hoppas jag att herr Palme inte vill dröja till sista repliken, då jag inte har mera tid till förfogande, med att besvara den fråga om politikens anseende och tilltron till politikerna som aktualiserades under veckan efter den socialdemokratiska partikongressen.

Det har i debatten sagts flera väsentliga saker från olika håll om hur vi skall finansiera de sociala reformer som vi helt enkelt inte vill vänta på. Vi godtar inte tanken på ett reformstopp, vare sig det proklameras från herr Bohmans bänk eller som tidigare från finansministerns bänk. Det är då också mycket rimligt att understryka att det är ett oskick att, som nu sker, utredningar helt vanemässigt griper till en höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften. Jag tror att det är 13 eller 14 utredningar som nu har föreslagit sådana höjningar, på 0,02 %, 0,05 %, 0,15 % osv. Läger man ihop detta, blir summan just det hinder för nya jobb och ny sysselsättning som t. o. m. LO-chefen nu har slagit larm inför.

Här måste man gå in i själva kärnan i skattesystemet. Man måste undvika sådana förändringar som kan slå tillbaka på sysselsättningen, men man måste finna sådana lösningar som gör att vi ändå kan finansiera reformerna. Det är därför vi så envist har drivit kravet att det skall finnas skilda modeller utarbetade sommaren 1976, så att man under den hösten i riksdagen skall kunna besluta om ett intåg i ett mera varaktigt skattesystem.

Om man då menar allvar med talet om att vården för patienterna i långvård och i åldringsvård skall bli mänskligare, om utvidgad barnomsorg, om att ge arbete åt fler och ökad trygghet för dessa, måste vi också erkänna att det måste betalas inom ramen för det samlade skattesystemet. Det avgörande är hur man fördelar tillväxten mellan vad hushållen själva behöver förbruka och betalningen av den offentliga servicen. Jag tror att det är en mera konstruktiv debatt, och det är därför viktigt att den inte förfuskas.

Till sist – just med utgångspunkt i detta – vill jag säga till herr Bohman:

Tognér menade också att det sanna är evigt. Därför tror jag att debatten mellan konservativ syn och liberal syn kommer att fortsätta, kanske i evighet.

Nr 11

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern talade i sitt inlägg varmt för regeringens ekonomiska politik – en ekonomisk politik som vi anser gräver ner sig djupare i inkörda hjulspår, eftersom man fortsätter politiken med understöd till företagen utifrån filosofin att det som gagnar näringslivets ägare är bra för näringslivet och därmed även för de arbetande. Vi anser att felaktigheten ligger däri, att näringsidkarna naturligtvis inte bedriver sin näringsverksamhet av ideella eller samhälliga skäl. Deras syfte är inte att folk skall få det bra, utan deras syfte är den privata vinsten.

Vad tjänar de svenska arbetarna på att man placerade 100 milj.kr ur fjärde AP-fonden i Volvo-aktier samtidigt som Volvo för motsvarande belopp knöt holländska DAF till sin koncern? Och om energiskatten sänks för företagen, hur förbättrar det läget för de arbetande? Det är ju pengar som måste tas igen eller som förvandlas till inflationsdrivande statsskuld. Hur förbättras de arbetandes läge av att kapitalägarna erhåller miljonbelopp till lagerspekulation? Företagen kommer ju ändå aldrig att bygga upp större lager än de räknar med skall kunna avsättas till vad de anser vara rimlig vinst. Lagerspekulation kommer inte att kunna vända på den vikande industrisysselsättningen.

Vi hävdar att i stället för att betala ut mera pengar till företagen är det bättre att satsa de pengarna på samhällsnyttiga arbeten på olika områden i samhällets regi. De förslag som vi ställer som alternativ till regeringens ekonomiska politik är förslag på både kort och lång sikt, vilka har som utgångspunkt att trygga arbete och utkomst och att försvara lönearbetarnas levnadsstandard. Vi menar att en sådan politik måste ingå i en långsiktig plan för att bryta storfinansens ekonomiska maktställning och i motsvarande grad öka lönearbetarnas och samhällets inflytande. Det är en politik som är rakt motsatt den som regeringen och de borgerliga partierna i huvudsak vill föra, dvs. en sådan politik som hittills har visats sig inte erbjuda någon lösning.

Sedan över till herr Bohman, som i sitt huvudanförande här i dag på en enda rad nämnde förhållandena i Chile och Spanien! Jag tycker det var synd att han inte talar ut i den frågan på samma sätt som han har gjort tidigare i sommar, när han bl. a. när det gäller Chile har upprepat de eländiga argumenten om att chilenerna får skylla sig själva för att kuppen kom till stånd. I sak sade herr Bohman egentligen så här: Om arbetarklassen och dess partier försöker skapa ett samhälle som är fritt från utsugning är det inte mer än rätt åt dem att de drabbas av den terror som Chile-juntan utöver i dag!

Ja, visst vet vi att moderaterna tänker så. De är inte annorlunda än den gamla högern var, som slogs mot allmän rösträtt och mot varje social reform. Men det är förvånande att herr Bohman har sagt det så öppet

och så fräckt som han har gjort. Jag tror han känner sig stimulerad av två saker. Den ena saken är att borgerligheten i hela Västeuropa har fört samma typ av resonemang om Portugal som herr Bohman nu har fört om Chile, nämligen att den chilenska vänstern provocerade fascisterna, och därför är det inte mer än rätt att chilenska arbetare förföljs och terroriseras. Det är ju i sak Gösta Bohmans ståndpunkt. Den andra saken som möjligen kan ha jagat upp herr Bohman är att den norska högern nyligen genomförde en kosackvalskampanj och vann på det. Jag tycker dock att herr Bohman bör vara försiktig och inte dra så mekaniska paralleller mellan det norska valet i år och det val vi skall ha här nästa år.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag skall inte plåga Gunnar Helén med några avskedsfraser, eftersom jag räknar med att han skall vara med i det politiska arbetet även i framtiden.

Däremot skall jag försöka ge honom svar. När det gäller arbetslöshetsförsäkringen arbetar utredningen för högtryck. Så fört den kommit med sitt förslag och det blivit i vanlig ordning remissbehandlat skall vi lägga fram det för riksdagen. Jag vill dock påpeka att vår s. k. frivilliga arbetslöshetsförsäkring redan nu är långt effektivare än vad de flesta obligatoriska försäkringar är som finns i världen.

Herr Fälldin vill jag fråga: Har inte människor varnat förut? Jag kommer i all blygsamhet ihåg att jag ungefär 1969–1970 förde en debatt med centerpartister, som för att slippa vattenkraften krävde ett pärlband av kärnkraftverk runt hela Norrlandskusten; de skulle ha kärnkraftverk till varje pris. Då sade jag: Tänk på att det nog finns miljörisker med kärnkraftverk också, så vi får vara försiktiga där med! Det finns alltså en del som redan tidigare har insett att inga energikällor är problemfria.

Sedan försöker herr Fälldin ge sken av att det bara är någon liten procent som skiljer centerns och regeringens planer. Men 1 % under den här långa tidsperioden betyder en brist på 50–60 miljarder kilowatt-timmar i centerns energibalans. Det motsvarar, om jag minns rätt, ungefär åtta gånger förbrukningen i storindustrin, fyra gånger hela Storstockholms förbrukning och sex gånger pappersindustrins – alltså en jättelik volym.

Det finns icke en enda expertinstans, icke ett politiskt parti – utom möjligen kommunisterna – icke en löntagarorganisation som har ställt sig bakom detta. Därför vädjar jag mycket allvarligt: Ge besked om när och hur ni skall avveckla kärnkraften som ni har lovat! Och vad skall ni ersätta det energibortfallet med? Tala om det – det är ett självklart besked som måste ges klart och entydigt. Det tar 400 dagar, säger Centerns ungdomsförbund. Ställer ni er bakom det?

Till herr Helén om pengar! För mig är den internationella solidariteten så viktig att jag tycker att man skall ha ett oerhört korrekt hanterande av den och mycken öppenhet i redovisningen. Därför har jag, för det första, ansett det vara ett fel som begicks här, kraftigt tagit avstånd från

det och sett till att det inte kan upprepas.

För det andra har vi med total öppenhet redovisat vår del i det hela, och ingen har kunnat bestrida det. Då invänder herr Helén: Ja, men de här pengarna som kom från Tyskland? Om dem vill jag säga att jag har fått besked av människor – delvis nära personliga vänner – för vilka jag har ett fullständigt förtroende. Om man icke skulle kunna lita på en människa, då vore livet ganska outhärdligt. Men det är inte min sak att ge den redovisningen, det måste vara det ansvariga partiets sak eller fackföreningens sak.

För det tredje vill jag upprepa att den internationella solidariteten är oerhört viktig. Det talar ni i folkpartiet mycket om, men – och det är den kritik jag vill rikta mot er när ni kritiserar oss – det är alltid vi som får dra lasset. Vi har alltid ägnat och kommer alltid att ägna en stor del av vårt partiorganisationsarbete åt den internationella solidariteten, för vi vet att det är det där hårda jobbet med information, med att samla pengar, med att bjuda in människor osv. som betyder någonting. I fråga om det praktiska, hårda jobbet gör ni så litet, men när vi har begått ett fel, som vi öppet erkänner, då hoppar ni på oss.

Detta är så mycket mer eklatant, om jag får säga så, när det gäller herr Bohman. Jag tycker att det är ett hyckleri när herr Bohman går ut och antyder att de här pengarna kanske gick till terrorister, när vi så stenhårt – t. ex. i fråga om Spanien – håller på att det är till icke-våldskrafterna, till dem som kämpar för demokratin, som vi ger hjälp. Herr Bohman säger också att man inte borde få ge stöd. I decennier har vi hjälpt nazismens och kommunismens offer, motståndsrörelser och människor som plågas. Med våra beskedliga resurser har vi kunnat rädda dem från tortyr, från galjen och avrättningarna – och det kommer vi att fortsätta med. Men herr Bohman, som – för att ta hans egna ord – närmast tycker att det är kontrarevolutionen som behövs, dyker upp i sådana här sammanhang för att få chansen att angripa den internationella solidariteten.

Då kommer vi över till demokratin. Jag var ganska mild mot bakgrund av att man för ett rent 20-talsresonemang i högern, ungefär som under kosackvalet, och beskyller oss för att i realiteten vilja ta bort demokratin – och alltså för in ett mycket mera brutalt resonemang. Herr Bohman skildrade vår partikongress på ett sätt som är typiskt. Vi vill inte ha marksocialisering, sade jag. En halvtimme därefter var herr Bohman uppe och talade om den socialdemokratiska partikongressen som om vi hade beslutat marksocialisering. Han gav över huvud taget en skildring som ingen människa som var med på kongressen kunde känna igen.

Jag har aldrig sagt annat än att herr Bohman bekänner sig till demokratin. Det sker säkert uppriktigt. Men han råkar ut för malörer. Med stolta svenskmanuor beskrev han moderatstämman som en "manifestation för det öppna och demokratiska samhället som vi svenskar har den oskattbara förmånen att vara födda i". Men om jag har läst riksdagskatalogen rätt så är herr Bohman född 1911. Det är inget fel i det,

men då var det sannerligen inte något öppet och demokratiskt samhälle här i landet, utan det var ett högersamhälle med 40-gradig röstskala, ingen rösträtt för kvinnorna, och med en personlig kungamakt.

Herr Bohman säger att demokratin inte får vara historielös, och så citerar han den amerikanska självständighetsförklaringen. Men 140 år efter denna självständighetsförklaring var högern i Sverige fortfarande emot den politiska demokratin. Visst är det riktigt att demokratin inte får vara historielös, men den svenska högern måste vara mycket lös i fråga om sin egen historia.

Det vi har lärt oss är att demokratin gränser icke är givna en gång för alla. Det blev icke en katastrof för landet när vanligt folk fick rösträtt – det blev tvärtom.

Det blev icke en katastrof för landet när vi satte in samhällets resurser för att värna sysselsättningen och skapa en social demokrati, som ni förutspådde, utan det blev tvärtom.

Jag är övertygad om att det heller icke kommer att bli någon katastrof när vi gradvis vidgar demokratins verkningsskrets till att också omfatta det ekonomiska området, när arbetare och tjänstemän får bestämma mer i företagen, när vi får mera planmässighet i ekonomin.

Jag gillar inte alls någon detaljreglering och detaljstyrning av samhället. Men det är självfallet så att vill vi ha en jämn fördelning av arbetsplatser och service här i landet så kan vi inte bara lita till det fria konsumtionsvalet, man skulle klara det genom att folk köpte Norrlandsprodukter och glesbygdsprodukter. Vi måste ha en planmässig utveckling av regionalpolitiken under samhällets ledning, annars blir det ingenting.

Likadant är det med skyddet av naturen, kampen mot miljöförstörelsen, förgiftningen och försurningen. Detta kan den enskilde konsumenten icke styra bara med sitt fria konsumtionsval – han når inte långt. Om vi vill någonting när det gäller miljöpolitiken, tvingas vi acceptera ett mått av planmässighet. Annars blir det ingenting med skyddet av miljön, utan det blir bara kommersiell förstörelse.

När herr Bohman ständigt går till storms mot den offentliga sektorn, talar om nedskärningar och om stora skattesänkningar, är det för det mesta bara slöjor av ord. Då måste det ha kommit som en chock för moderaterna när en opinionsundersökning visade att folk i själva verket tycker att en väsentlig del av vår framtida välståndökning skall anslås till bättre vård för de gamla, till barnomsorgen och till utbyggnaden av den gemensamma sektorn. Det kan vi aldrig nå genom att ensidigt satsa på det fria konsumtionsvalet, utan då måste vi acceptera ett mått av planmässighet.

Det är alltid demokratin och solidariteten som är drivkraften och redskapet för handlingen. Det är detta som är den svenska modellen – att vi, låt vara försiktigt, prövar oss fram, förändrar samhället i samklang med människornas ändrade krav och produktionskrafternas utveckling men alltid med det grundläggande målet att värna den svenska demokratin. Där har den svenska arbetarrörelsen en mycket stolt historia,

medan er historia är dålig. Därför är det självklart att denna arbetarrörelse kommer att reagera när ni beskyller oss för att vara ett hot mot demokratin och när ni använder fraser och uttryckssätt från kosackvalets gamla och usla tid.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har tidigare offentligt, i samband med att herr Helén meddelade att han drar sig tillbaka, gett uttryck för min uppskattning av herr Helén. Jag vill gärna här i kammaren instämma i den uppskattning som herr Bohman har gett uttryck åt.

Sedan vill jag fortsätta med att säga att många uppriktiga samtal som vi har haft på tu man hand genom åren gör att jag vill påminna herr Helén om att principen att *vanlig lag inte får strida mot vad som är stadgat i grundlag* kommer vi aldrig att överge. Och jag tror inte det går att hitta någon företrädare för centerpartiet som har övergett denna princip.

Nu har man att välja mellan två metoder. Den ena är att man först hör lagrådet om en lag står i överensstämmelse med grundlagen och därefter också tillåter lagprövning. Den andra är att man går in för kvalificerad majoritet här i kammaren.

Det är ingen hemlighet att jag personligen har varit klart intresserad av tanken på kvalificerad majoritet som metod, men jag förklarar att jag är beredd att noga studera vilka skäl utredningsmännen har anfört för och emot de båda metoderna. *Principen* att vanlig lag icke får strida mot vad som har stadgats i grundlag kan vi emellertid aldrig överge.

Det är så, herr Palme, att 1 % på höga tal ger i sin tur höga tal. Men den skillnad som finns mellan regeringens energipolitik och vår är 1 %, och det är där jag med bestämdhet hävdar att om man satsar så som vi föreslagit går detta att klara. Den diskussionen får vi fortsätta vid ett senare tillfälle.

Jag konstaterar: Jag har inte fått något besked från regeringen om hur stor regeringen bedömer andelen kärnkraftsinvesteringar och följdinvesteringar vara i förhållande till den totala investeringsförmågan. Jag har inte fått något besked om vilka följdförslag regeringen räknar med att den måste förelägga riksdagen som ett resultat av beslutet om de 13 kärnkraftverken.

Nu är min debattid slut, men jag vill påminna om en annan sak som jag tog upp i mitt anförande, nämligen detta: Är statsministern beredd att snabbt sätta i gång en undersökning av hur inflationen har påverkat pensionärernas situation? Är statsministern beredd att instämma i att om en sådan undersökning visar att det mål vi satte upp i våra beslut inte har nåtts, så måste vi vidta åtgärder för att nå det målet? I det avseendet kan vi aldrig svikta när det gäller beskedet till pensionärerna.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte bemöta herr Werners i Tyresö struntprat om vad vi har sagt om Chile eller inte har sagt om Chile. Det behöver

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

inget bemötande.

Jag förstod inte riktigt herr Heléns Tegnércitat om det sanna och motsättningen mellan konservatism och liberalism men vill svara med ett annat citat, som belyser alltings föränderlighet:

”Evigt kan ej bli det gamla.

Ej kan vanans nötta läxa

Evigt repas opp igen.”

Herr Palme! Jag har aldrig sagt, jag har aldrig ens antytt, inte ens tänkt att socialdemokraterna skulle ge pengar till terroriströrelser. Jag hoppas att det står klart för herr Palme nu.

Jag har heller aldrig sagt att socialdemokraterna, som har gjort så mycket för att demokratisera vårt samhälle – det har jag framhållit i många anföranden – är ute efter att *avskaffa* demokratin. Vad jag däremot har sagt är, att i ett genomplanerat samhälle av den modell som blir resultatet om man förverkligar de tankar som framfördes på kongressen, så kommer demokratin som vi ser den i dag att urholkas. Det blir inte samma livskraftiga och levande demokrati som vi har i dag, om man förverkligar de tankarna. Det blir då i allra högsta grad ett maktkoncentrationens i stället för ett valfrihetens samhälle.

Det är som bekant LO som har lanserat kravet att förstatliga all mark i vårt land. Vi har i debatterna runt om i landet fått lära oss att LO och SAP är två grenar på arbetarrörelsens träd, att de arbetar ihop inbördes och att det inte finns några motsättningar dem emellan. Herr Palmes svar skulle alltså betyda att det i dag föreligger klara motsättningar mellan LO och SAP och att SAP inte är ute efter att urholka eller avskaffa äganderätten till mark i vårt land. Men vad är egentligen det långsiktiga målet? Vi har ju kunnat registrera det ena lagförslaget efter det andra som alla medfört att den tidigare äganderätten till mark i många hänseenden har förlorat sin substans.

Herr Palmes långa anförande om demokratin finns det ingen möjlighet att nu bemöta. Men om socialdemokratiens historia är så stolt som herr Palme gjorde gällande, varför har ni då kvar kollektivanslutningen, trots att riksdagen har uttalat sig emot den? Varför fortsätter ni med att strunta i riksdagens beslut? Man talar gärna med stolthet om vad arbetarrörelsen har betytt för svensk demokrati, men man skulle kunna tala med ännu större stolthet, om man tog hänsyn till vad riksdagen har sagt och om man tog bort denna odemokratiska företeelse i svensk arbetarrörelse.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har svårt att finna, herr Palme, att det är att arbeta för högtryck när man är inriktad på flera års ytterligare dröjsmål med förslag om en allmän arbetslöshetsförsäkring. Det är en för viktig sak för att skjutas bortom de plågor som kommer att drabba unga människor i en nu stundande arbetslöshetsperiod. Och det är för viktigt för att det skall få bli ytterligare en konjunktursvacka innan vi har det skyddet för de nya på arbetsmarknaden.

Sedan kommer jag till den viktiga frågan om den internationella solidariteten. Det finns väl ingen här som bestrider att socialdemokratin har gjort stora insatser både på det praktiska planet och när det gäller att under och efter kriget skydda politiska flyktingar, hjälpa dem och vara med om att bygga upp demokratin i länder som har varit hänsynslöst utlämnade åt diktatur. Det är heller ingen som bestrider att ni i ert praktiskt-politiska arbete försöker leva upp till de målsättningarna. Jag erkänner gärna att folkpartiet, som är ett mindre parti utan anknytning till någon fast intressorganisation, helt saknar möjligheter att ta upp tävlan när det gäller de praktiska insatserna. Men under kriget var det i lika grad enskilda liberala människor som enskilda socialistiskt övertygade människor som gjorde de största uppoffringarna. Och i det politiska arbetet, som för oss är det viktiga därför att vi inte har resurser att arbeta annat än som ett politiskt parti, har vi i många sammanhang fått hjälpa till att skapa opinion för uppoffrande insatser för de fattiga folken, för en u-hjälp som opinionen inte alltid har varit mogen för.

Men vad ni inte har lyckats med, herr Palme – och nu kommer jag till den aktuella frågan – är att förklara för människor varför ni måste jämställa det stöd som ni ger till motståndsrörelser och befrielseörelser i utvecklingsländer och det stöd ni ger till politiska partier som är på väg in i skymningen mot en diktatur eller på väg ut ur en diktatur och håller på att bygga upp demokratin, med det stöd som ni ger till partier i ett utvecklat land som Finland. Ingen har förstått varför ni har behövt gå den omvägen. Ni skulle ha varit oändligt mycket framgångsrikare om ni hade kunnat klara ut, inte bara att det har begåtts ett fel av enskilda personer utan också varifrån de medel kommer som man i detta fall låtit passera genom Sverige. Det är för att rensa den politiska debatten, för att befria den från ett slag som annars kan komma att ligga kvar under ett valår som jag har tagit upp denna fråga.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att herr Bohman inte vill upprepa vad han i somras uttalade om händelserna i Chile och Portugal. Hade jag uttryckt mig som herr Bohman har gjort, hade jag också tyckt att det vore genant att upprepa det här i kammaren och därmed få in det i kammarens protokoll.

Jag är på det klara med att herr Bohman inte känner någon solidaritet med vare sig den chilenska eller den portugisiska vänstern. Herr Bohman representerar ett parti som naturligtvis inte kan känna solidaritet med arbetare och bönder som efter 50 års fascistiskt förtryck fritt och under stora svårigheter börjar forma sin egen framtid. Under de åren hade högern ingenting att säga om förhållandena i Portugal. Det är därför följderiktigt att herr Bohman, när han i somras tog till orda, vägrade att ta avstånd från de övergrepp och mordbränder som ägt rum och i stället försökt lägga skulden på dem som utsatts för dem. Det är samma mönster som går igen från herr Bohmans resonemang om Chile och utvecklingen

där. Det är den svenska högerns inställning till förhållandena och utvecklingen i länder som Portugal och Chile.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Först vill jag till herr Fälldin säga att vi, liksom hittills, kommer att se till att våra folkpensionärer får kompensation för prisstegringarna. En höjning av folkpensionerna av denna anledning skedde nu senast i oktober månad.

Sedan till frågan om energin. Det är fantastiskt att herr Fälldin, när vi nu diskuterat detta i flera år, ännu inte har vissa grundläggande begrepp klara för sig. Det är inte 1 % över huvud taget utan 1 % per år i den totala energitillförseln som skiljer oss åt. Men det vi diskuterar är elkraften – det man får genom kärnkraften – som bara är en del av den totala energiförbrukningen, och där är skillnaden inte bara 1 % per år utan 3 % per år, enligt er egen motion. Eftersom ni dessutom – enligt vår mening – har räknat fel är den i realiteten 4 1/2 % per år. Men 4 1/2 % eller 3 % – det gör detsamma. Vilket det än är så leder det snabbt till en svårartad brist i energitillförseln, en brist som 1985 kan beräknas vara av storleksordningen 50–60 miljarder kWh per år. Det är alltså en mycket stor del av elkraftsförsörjningen för hela vår stora elkraftskrävande industri.

Jag har här besvarat en hel del frågor, och jag hoppas att jag hinner besvara alla frågor jag har fått. Jag har egentligen i min tur under hela denna debatt bara ställt en enda fråga, och det är min fråga till centern: När skall ni avveckla kärnkraften som ni har lovat? Hur ser ert program för det ut? Vad skall ni ersätta den med? Hur mycket olja skall ni bränna? Vi räknar med att 50–60 miljarder kWh motsvarar ungefär 150 000 jobb. Hur skall ni göra med det?

Denna enda fråga som jag har ställt i dag har herr Fälldin icke gjort något försök att besvara. Det är litet trist, för nu är hans debattid ute.

Jag skall försöka ytterligare belysa detta. Jag var häromdagen i Hultsfred. Det var då jag fick lära mig en del om det här fantastiska borgerliga vårdnadsbidraget, som man fattade beslut om på torsdagen under stor "klambum" i hela pressen och sedan blev av med på måndagen – inga pengar! Innan ni ställer för stora löften när ni gör upp era partimotioner så åk till Hultsfred och tag lärdom där!

Men det gäller också sysselsättningssituationen. Visst beror jobben av den totala volymen på jobb. I Hultsfred, där man åtminstone tidigare hade socialdemokratisk majoritet med en ganska väl utbyggd service, vill man ha industrijobb. Den industrin är ganska energikrävande – förbrukningen ökar i år med 5 %. Ändå vill man bygga ut denna industri. Hur skulle det vara då om man sade: "Vi har nu äntligen lyckats skapa litet fler jobb i Hultsfred, och den och den industrin vill dit." Och så kommer man sedan och säger: "Nej, det finns ingen elektrisk kraft, så det blir ingen industri." Det är så att säga konsekvensen av centerns tänkande när den förklarar att "det går bra att skaffa maskiner och bygga

fabriker, men vi skall inte investera så mycket pengar i kraftförsörjningen". Det är uppochnedvända världen.

Varför har jag ställt den enda fråga som jag har ställt i dag? Jo, därför att jag vet att herr Fälldin inte kan besvara den. Och varför har han låtit bli att svara i de repliker som han har haft? Jo, därför att han inte har något svar att ge och för liv och kniv inte vill ge något besked i denna fråga, för då kommer centern i en bekymmersam situation. Men hav tröst! Jag kommer att fortsätta, helt enkelt därför att då skall det verkligen avslöjas att man antingen får förstöra miljön med olja eller ge avkall på alla löften om jobb och välfärd.

Herr Bohman! LO och vi har ett utmärkt samarbete. Men när det gäller detta remissyttrande över ett utredningsförslag om en annan fråga, i vilket LO ställde krav på socialisering av mark, säger vi att det är inte vår mening. Där har vi alltså en annan mening än den som har framkommit i detta remissyttrande. Så märkvärdigt är inte det. Vi har aldrig haft fullkomlig identitet. Det är naturligtvis det grundläggande samarbetet som herr Bohman vill åt. Han vill uppnå två syften. Han vill tala om att vi skall socialisera all mark, och då säger jag att det skall vi absolut inte göra. Då säger herr Bohman: "Aha, alltså är LO och partiet splittrade!" Det är fel. Men ibland kan LO ha en ståndpunkt som vi inte delar.

Herr Bohman talar om valfrihetens samhälle. Men det är ju en vrångbild han ger. På samma sätt sade man att det skulle vara slut med valfriheten om vi fick genomföra vår sextiotalspolitik. Vi sade då: Valfriheten skall vi öka genom att bygga bostäder, bygga ut sjukvården och ge utbildning åt ungdomen – då skapar vi verklig valfrihet. Detta skulle leda till tvånget och förtryckets samhälle, sade herr Bohman då. Vi genomförde våra planer, och nu står herr Bohman här i kammarens talarstol och skräpper med den svenska modellen som man berömmar utomlands – den är plötsligt väldigt fin.

Centraldirigering och byråkratisering – var det melodin på den socialdemokratiska partikongressen? Nej, den stora melodin var: Hur stärker man den enskilde arbetarens och tjänstemannens inflytande på sin arbetsplats? Det var det väsentliga. Det är ju en väldig demokratiserings- och decentraliseringsprocess som vi därmed sätter i gång i det svenska samhället. Och detta tycker naturligtvis herr Bohman illa om. Han försöker säga att metallarbetarna kommer att sova dåligt på natten om de får mera ansvar och självständighet. Och så säger han att detta är en gigantisk centralisering. Vi säger till skyddsombudet: "Nu får du mer att säga till om. Nu kan du stoppa fabriken om den är direkt hälsovådlig för dina kamrater. Du får ta ansvaret." Då säger herr Bohman, att detta är en gigantisk centraliseringsprocess som innebär att man avskaffar demokratin i samhället. Han begriper ju ingenting. Det är möjligt att herr Bohman lyckades förvilla sina ombud i Norrköping – det verkade så – men han lyckas inte förvilla dem som var med på vår kongress.

En annan sak är att skall vi kunna lösa vissa centrala problem i samhället, t. ex. miljön och regionalpolitiken, så måste vi ha en planmässighet. Eller ta skogsindustrin! Här ställer man upp allesammans – arbetarna, tjänstemännen, företagen och facket – och säger: Vi måste ta gemensamma tag nu för att kunna använda vår begränsade råvarutillgång på bästa möjliga sätt; vi måste planera tillsammans. "Centraldirigering" och "byråkrati" blir då de fraser som herr Bohman underhåller oss med.

Så till herr Helén!

Jag har sagt att jag har förtroende för de människor som gett mig upplysningar. Det är en lojalitet som jag tror att de flesta respekterar. Andra människor får tala om sitt; jag talar om det som vi har direkt ansvar för. Det hela är inte så konstigt. Den här rörelsen har fått hjälpa demokratin i många länder i många år. Herr Helén slutar sitt anförande med att säga, att demokratin skall man försvara tidigt. Han vill göra det med alla möjliga grundlagsregler, som jag inte hinner ta upp i dag. Men vi vill försvara demokratin ute bland människorna, och den skall försvaras innan den är krossad. Därför är det så självklart för oss att hjälpa våra broderpartier. När jag var barn var det många som talade mycket om hjältarna i Salla, i Suomussalmi och högt bland Saarijärvis moar, man stickade vantar och muddar. Många var ställföreträdande hjältar, och Finlands sak var vår. Det har vi alltid tagit på allvar. För oss är den demokratiska arbetarrörelsen i Finland ett värn för demokratin och för oberoendet. Vi skäms inte alls om vi på olika sätt kan stödja den. Det är bara det att vi inte har pengar och resurser till det, utan våra solidaritetsaktioner gäller dem som direkt kämpar mot förtrycket. Men att vi inte skulle kunna hjälpa de människor som har samma brinnande tro på demokrati som vi själva, hjälpa dem i kampen för den demokratiska övertygelsen och för sitt land – något sådant faller oss inte in. Vi kommer att fortsätta att hålla solidariteten levande för dem som kämpar mot förtrycket, mot förföljelserna och mot arkebuseringarna och arresteringspatrullerna men också för dem som kämpar för att bevara och värna en levande demokrati.

Herr talmannen anmälde att herrar Bohman och Helén anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr ANTONSSON (c):

Herr talman! Det skulle vara mycket intressant att kommentera den partiledardebatt som nu förevarit. Den tid som tillmätts mig tillåter inte det, men jag måste ändå få säga ett par ord med anledning av statsministerns angrepp på centerpartiets energipolitik.

Det var såvitt jag förstår två teman som gick igenom statsministerns anförande i det avscendet. Det ena var att centerns energipolitik hotar sysselsättningen och det andra att vi förstör miljön med oljan.

Det kan inte ha undgått statsministern att vi inriktar vår energipolitik kring en hårdare satsning på sparlinjen och på hushållning med energin.

Vi är övertygade om att genom nya processer inom industrisektorn skall man kunna spara en mycket stor del energi. Vi har ett utmärkt exempel från skogsindustrin i den nya fabriken i Vallvik. Där hade man tidigare en mycket stor oljeförbrukning men efter att ha infört en ny teknik, som alltså redan är känd och ianspråktagen, har man sparat 80 % av den mängd olja man tidigare använde. Applicerar vi detta exempel, som jag tycker är ytterligt värdefullt, på hela industrisektorn där det är möjligt med nya energisnåla processer, är jag övertygad om att vår energipolitik är minst lika hållbar som socialdemokraternas.

Det betyder naturligtvis i sin tur att man genom sådana åtgärder lösgör energi som kan sättas in i nyetablerade företag och fabriker och som kan ge ökad sysselsättning. Detta är den filosofi som ligger bakom den ståndpunkt vi har tagit. Sedan gäller det också behovet av att isolera bostäder och industrilokaler som dels kan spara energi, dels kan ge ytterligare sysselsättning.

Vad de två tusen forskarna i Amerika skrev till kongressen och president Ford har jag tolkat så att de bestämt sade ifrån att så länge säkerhetsfrågorna inte är lösta, varnar de för en ytterligare utbyggnad av kärnkraften. Det är inte heller någon hemlighet att USA därefter har avbeställt en rad kärnkraftverk.

Herr talman! Jag tror för min del att kärnkraften från klyvning är en övergångsform på energipolitikens område. Vi har på sikt fusionsenergin, solvärmens och jordvärmens. Personligen är jag övertygad om att man inom en ganska kort tid har tagit fram användbar teknologi för att kunna använda dessa energikällor. Därför skall vi inte fästa alltför stor vikt vid vad kärnkraften kan ge temporärt en mycket kort tid framöver.

Sedan detta är sagt, herr talman, vill jag gå över till det som är mitt tema. Jag vill börja med att säga att 1960-talet framstår allt klarare som de stora felplaneringarnas årtionde på en rad områden av samhällslivet. Vi vet att det mesta skulle koncentreras och centraliseras. Allt i stor skala var egentligen ett utmärkande drag för planeringen under 1960-talet. Som exempel kan nämnas bebyggelseplaneringen, närings- och jordbrukspolitiken och kommunerna. På samtliga dessa områden drev man tesen om att det skulle vara stora enheter, stora företag och stora kommuner, och vi är faktiskt nu i färd med att söka reparera de skador som 1960-talets planering vållade.

Inom jordbrukspolitiken drev man tesen om att lägga igen en tredjedel av den odlade svenska åkerarealen. En rad teoretiker hävdade att man i stället borde köpa billiga livsmedel på världsmarknaden.

I dag lever vi mitt uppe i en hungerkris där mellan en halv och en miljard människor direkt svälter – en hungerkris som tyvärr inte är något övergångsfenomen utan som kommer att följa folken inte minst i utvecklingsländerna en lång tid framåt. I dag är det tyst i den svenska debatten om att lägga igen en tredjedel av landets åkerareal. I dag existerar det ingen billig världsmarknad på livsmedelsområdet. Personligen är jag helt övertygad om att det inom mycket kort tid kommer att framställas

som ett internationellt solidaritetskrav att varje land som så kan skall producera de livsmedel man själv önskar konsumera. Är det någon som tror att det kommer att finnas en billig världsmarknad den dag då världens hungrande folkmassor reser det mest elementära av alla krav, nämligen kravet att få äta sig mätt?

Så har alltså på det området en hård verklighet på några få år korrigerat teorierna från 1960-talet.

Centerpartiet har hela tiden i den här frågan stått på fast mark. Vi har hävdad och hävdar att all åkermark som är lämpad härför skall användas för livsmedelsproduktion. Denna produktion är ingen exklusiv jordbrukarfråga, utan den har snabbt blivit en överlevandefråga på sikt för många nationer och folk.

På bebyggelseområdet har också teorierna och planeringen från 1960-talet korrigerats inte minst av människornas egna önskemål. Då var det populärt att speciellt i storstädernas förorter bygga höghus som stora betongkolosser med en omgivande miljö som var allt annat än i samklang med bostadskonsumenternas egna önskemål.

I dag står flera tusen lägenheter tomma i dessa betongkolosser, och jag vågar spå att de även i en framtid kommer att stå som tomma monument över en misslyckad bebyggelseplanering.

Centern har hävdad och hävdar på detta område att olika typer av småhus är den bästa boendeformen ur trivsel- och miljösynpunkt. Men småhusbyggandet har här i landet sedan många år legat vid omkring 25 % av den totala bostadsproduktionen. Först nu har småhusbyggandet glädjande kommit upp till över hälften av totalproduktionen. Alla undersökningar visar att denna utveckling står i samklang med vad de boende själva önskar av sin miljö.

Även på det kommunaldemokratiska området får vi nu under 1970-talet söka reparera de skador som vållades av en mycket medveten koncentrationsplanering under 1960-talet.

Den kommunindelningsreform som tvångsvis och under stark tidspress genomfördes under senare delen av 1960-talet framstår allt klarare som en belastning i relation till strävandena att förbättra den kommunala demokratin. Man nödgas för resten konstatera att kommunindelningsreformen innebar en kommunalekonomisk belastning. Ingen hävdar nu längre att det finns kommunalekonomiska fördelar med mycket stora kommuner.

Jag skall redovisa några synpunkter på de kommunaldemokratiska frågorna, som jag förmenar måste ägnas fortlöpande uppmärksamhet oavsett aktuell indelning och samhällsplanering i mera vid mening.

Vi måste ständigt sträva efter en sådan uppgifts- och ansvarsfördelning mellan centrala, regionala och lokala samhällsorgan att regional och lokal självstyrelse främjas inom ramen – självfallet – för en sammanhållen nationell lagstiftning och hushållning.

Vi måste eftersträva kommunaldemokratiska spelregler som i sig förklarar kraven på insyn, medbestämmande, enkelhet, god funktion och enhetlighet.

När det gäller uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan olika samhällsorgan redovisade länsberedningen följande principer:

1. Det är ett riksintresse att garantera landets alla medborgare en viss minimistandard i fråga om trygghet, säkerhet och välfärd.
2. En uppgift bör inte ligga på högre beslutsnivå än nödvändigt i förhållande till de medborgare som beslutet direkt berör.
3. Uppgifter som kräver ett stort mått av likformighet eller där överblick över hela riket är nödvändig bör ligga på central nivå.
4. Uppgifter som kräver ett betydande inslag av lokalkännedom och specifik detaljkunskap bör decentraliseras.
5. Näralliggande uppgifter bör verkställas på samma beslutsnivå och handhas av samma huvudman om effektivitetskravet därigenom kan uppnås.

Det behöver inte sägas att beslut av rikskaraktär inte kan fattas lokalt eller regionalt. I sådana regionala och lokala frågor där valfrihet är möjlig måste kommunal självstyrelse eftersträvas. Medborgarna får då lättare att utkräva ett politiskt ansvar för besluten än om dessa fattas av centrala statliga organ.

Frågan om levande demokrati är därför en fråga om att ge medborgarna en möjlighet att direkt påverka och/eller delta i beslutsprocessen.

Det gäller således att fördela arbetsuppgifterna i samhället så att beslutsnivån inte läggs för högt. Decentralisering av olika beslutsfunktioner måste alltså eftersträvas inom samhällsplaneringen. Hur uppgifts- och ansvarsfördelningen i praktiken fungerar mellan olika samhällsorgan är en primär fråga i den kommunaldemokratiska debatten.

Centerpartiet har drivit länsdemokratilinjén, som syftar till att stärka även den regionala nivån i vår kommunala självstyrelse. Därför utgör den en viktig del av det kommunaldemokratiska reformarbetet. Huvudskälen för en vidgad länsdemokrati, som bl. a. Landstingsförbundet har ställt sig bakom vid en extra kongress, kan man i dag precisera till tre.

För det första måste vi stärka den kommunala självstyrelsen som sådan. Det är nödvändigt för att skapa motvikter mot en allt starkare statsmakt och garantera vitaliteten i vår folkstyrelse.

Den centrala statsapparaten förstärker fortlöpande sina positioner i regeringskanslier och ämbetsverk. Jag är medveten om att en viss sådan förstärkning torde vara oundviklig i ett samhälle där ökade arbetsuppgifter fortlöpande läggs på samhället. Men samtidigt är det nödvändigt att pröva vilka centrala besluts- och verksamhetsfunktioner som kan överföras på lokala och regionala organ.

Det andra skälet för länsdemokrati är att samhällsplaneringen i stor utsträckning både utförs och verkställs på länsplanet. Eftersom samhällsplaneringen sker för de enskilda människorna, måste dessa få ett avgörande inflytande. Det gäller med andra ord inte bara att utarbeta planer. Planerna måste verkställas i samklang med folkopinionerna.

En kärnpunkt i strävandena efter vidgad länsdemokrati är därför att landstingen och inte länsstyrelserna på sikt bör vara huvudmän för den

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

regionala samhällsplaneringen. Den regionala samhällsplaneringen måste med andra ord ställas under länsbefolkningens direkta politiska kontroll. Det borde vara lika naturligt som att vi kan utkräva ett direkt politiskt ansvar i fråga om planeringen på nästa nivå, den kommunala, liksom vi gör det på riksnivån.

Det tredje skälet för länsdemokrati är den regionala nivåns alltmer ökade betydelse i samhällslivet. Tillkomsten av länsstyrelsernas lekman-nastyrelser kan därför icke vara ett slutmål för verklig länsdemokrati.

Därför kommer vi från vårt partis sida att fortsätta med att driva frågan om länsdemokrati. Jag tror det ligger helt i linje med medborgarnas egna önskemål och i linje med samhällsutvecklingen i stort.

Den kommunaldemokratiska utredningen har avgivit ett betänkande som nu remissbehandlas i kommunerna. Man har tagit upp många frågor av stort intresse för just vidareutvecklingen av den kommunala demokratin. Men på en viktig punkt är utredningen inte ense. Man har egentligen inte på ett tillfredsställande sätt klarat ut hur det kommunala styrelseskicket skall se ut.

Centerpartiet har i sitt kommunaldemokratiska program lagt fast principen om kommunalt samlingsstyre, där minoriteter av viss storlek genom proportionella val garanteras platser i styrelser, nämnder, presidier, arbetsutskott och beredningar. Det är en sak som vi håller på. Jag tror det ligger i linje med minoriteternas rättigheter att utöva sin del i samhällsverksamheten.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Chile har här varit på tal. Jag vill med anledning av herr Werners i Tyresö konstiga uttalande citera vad herr Bohman sade i ett anförande den 18 september i år:

”Vi upplever dagligen hur demokratin, människovärdet och frihetens principer trampas under stövlarna runt om i världen – i den brutala militärdiktaturens Chile, i Castros enväldiga Cuba, i det permanenta förtrycket Östtyskland eller i den revolutionära omvandlingens Portugal.”

Herr talman. Det är, vad gäller Chile, klart besked om vad vi anser. Det är också klart besked om vad vi anser om förtrycket i andra länder, inklusive de länder som tillämpar det system som herr Werner vill införa i vårt land.

Herr talman! Statsministern går ett steg för långt när han försöker rättfärdiga socialdemokratins penningsmussel till det finska broderpartiet. Han går ett steg för långt när han försöker rättfärdiga detta genom att påminna om det hotläge man befann sig i under andra världskriget, då Finlands sak var vår. Det är att gå ett allvarligt steg för långt att försöka motivera det penningsmussel som nu har förekommit med att påminna om förhållandena då. Det är också att gå ett allvarligt steg för långt

när man, som statsministern gjorde här för en stund sedan, försöker få det till att det inte är så viktigt att åstadkomma en kraftig utvidgning av de medborgerliga fri- och rättigheterna i grundlagsform som att hjälpa broderpartier genom att skänka pengar över gränserna. Socialdemokratin har flera gånger, när dessa smusslaffärer har bringats på tal under senare tid, försökt motivera det skedda med en hänvisning till att man måste ha en solidaritet mellan broderpartier över gränserna. Men när socialdemokraterna framställer det som så självklart att man, i namn av någon sorts solidaritet, skall kunna ge pengar till finsk socialdemokrati, och även smussla med dem, kan jag inte annat än anta att socialdemokraterna uppenbarligen också måste vara beredda att ta emot pengar från utlandet – och betrakta det som självklart. Det finner jag utomordentligt allvarligt, herr talman.

Ett bra samhälle kännetecknas av att de enskilda människorna har ett stort inflytande på sin egen tillvaro och på samhälleliga angelägenheter. De enskilda människorna måste i ett fritt samhälle ha tillfälle att ta ett ansvar. Det är utgångspunkten för moderat politik.

Av det följer att vi är inställda på att man skall arbeta för att utvidga de anställdas medinflytande på arbetet, i företag och på andra arbetsplatser. Vi har ställt oss positiva till det förslag som lagts fram av majoriteten i den s. k. § 32-utredningen.

Men i dessa sammanhang finns det naturligtvis vissa förhållanden som man inte får glömma. Ingen – utom extremvänstern – är betjänt av beslutsformer som skulle leda till handlingsförlamning och byråkrati i näringslivet. På vissa punkter måste dessutom medinflytandet för de anställda klart begränsas så att man inte urholkar den politiska demokratin. Det vore farligt om det blev på det viset att de anställdas förhandlingsrätt inom den offentliga sektorn skulle komma att innebära att man kunde åsidosätta uppfattningar som medborgarna i val har gett uttryck för. Men just därför att inte medbestämmandet skall onödigtvis inskränkas på den här grunden gäller det också att se till att man inte för allt fler beslut över till det politiska området, att inte allt fler beslut fattas i den politiska formen – på bekostnad av det direkta, enskilda, egna engagemanget. Här finns en motsägelse i socialdemokratisk politik. Allas våra strävanden att utvidga medbestämmandet och socialdemokraternas ansträngningar att alltmera utvidga den politiska styrningen strider mot varandra. När socialdemokraterna säger att det skall vara en planhushållning, så innebär det att utrymmet för medbestämmande inskränks. Det skall man ha klart för sig.

De statliga centraliseringssträvandena är ett hot mot verkligt medbestämmande. De leder till en ny och större maktkoncentration. Verkligheten visar också att socialdemokratin låter centralstyret råda och medbestämmandet komma i kläm när i praktiken saken ställs på sin spets. Låt oss se på några exempel!

Så här skrev en av de statligt tvångsutflyttade i en tidningsartikel:

”Återigen samma schema. Information en minut i tolv – obefintligt

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

samråd --- talet om företagsdemokrati är bara prat."

Eller lyssna på vad tre företrädare för den nedläggningshotade lärarhögskolan i Uppsala skriver:

"Propositionens förslag för lärarhögskolan i Uppsala har inte diskuterats med personalorganisationerna, och ingen information har i förväg getts till personal och ledning vid skolan --- Ännu har inte den statliga arbetsgivaren inbjudit till överläggningar och samråd --- (Detta är) ovärdigt (dem) som betonar samråd och medinflytande."

Eller ta ett annat exempel! Apropå en av de offentliga utredningar som f. n. pågår inom skolområdet skrev ordföranden i Lärarförbundet nyligen:

"Uttalandena om samverkan med de anställda är - intet annat än propagandafraser, som framförs under beaktande av tidens sed men vars innehåll är tomt."

Det är på nytt de socialdemokratiska makthavarna som här åsyftas.

Eller hur skall de anställda i 700 olika företag som tillverkar läromedel ha känt sig, när de en morgon får veta att medbestämmandets apostlar skall köpa upp deras arbetsplatser utan att de själva informerats och än mindre tillfrågats?

Eller tänk på dem som är anställda i läkemedelsindustrin! Så här säger John Mossberg, vice ordförande i fackklubben på Pharmacia:

"Det känns olustigt för oss som arbetar inom läkemedelsindustrin att --- regeringspartiet finner helt i sin ordning att diskutera socialisering av vår industri högt över våra huvuden. Var finns i detta fall frukten av det fagra talet om demokrati?"

Begrunda dessa uttalanden från verkligheten! Det är de enskilda människornas upplevelser av hur toppstyre tar över medbestämmande. Men löften om medbestämmande som sviks ger en bitterhet som nöter på demokratin.

Den statliga maktfullkomligheten har också en annan sida.

Man undrar hur kloka besluten egentligen blir när staten skall bestämma alltmera. Det behövs planhushållning, säger socialdemokraterna. Industriministerns anförande vid den socialdemokratiska kongressen var en lång hyllning till socialistisk planhushållning.

Nåväl, låt oss på nytt se på några exempel från verkligheten! Ta bostadspolitiken, där det verkligen har förekommit en planhushållning! Hur är det i verkligheten? Snabbt stigande hyror, tomma lägenheter, kursmässiga kommunala bostadsföretag, sterila höghusmiljöer och en kraftig nedgång i byggverksamheten - det är spår som borde förskräcka.

Socialdemokraterna vill styra och ställa. Rune Johansson skäller på skogsnäringsen på den socialdemokratiska kongressen, och även statsministern gjorde det här för en stund sedan. Man säger att marknadskrafterna har lett till överruttig av skog. Och herr Palme sade, att alla goda krafter måste samarbeta så att vi får ett slut på det. Men för några år sedan sade socialdemokraterna precis tvärtom.

Se på den skrift som jag har här i min hand! Det är den s. k. skogs-

politiska utredningen, med vacker röd text på en bakgrund av grön skog. Den utkom 1973, alltså för inte mer än två år sedan. Och hur hette det där? På s. 12 kan man läsa hur den socialdemokratiska majoriteten i opposition mot de borgerliga företrädarna i denna utredning konstaterade:

”I Sverige finns för närvarande ett betydande överskott på avverkningsmogen skog --- Skogsbruket kan därför sägas ha klart underutnyttjat den tillgängliga produktionskapaciteten.”

Herr talman! Socialdemokratisk näringspolitik är med förlov sagt virrig.

Eller låt oss se på varvsnäringsen! En arbetsgrupp inom industridepartementet föreslog 1973 – alltså också för två år sedan – att man skulle lägga om politiken och tänka sig en utbyggnad av varvskapaciteten. I januari 1974 ställde sig industriministern bakom utredningens förslag och skrev: ”Enligt min uppfattning finns det anledning att ompröva nu gällande varvspolitiska riktlinjer. Inom de allmänna ramar som gäller för näringspolitiken bör statsmakterna vara beredda att medverka till ett upprätthållande av den svenska varvsindustrins konkurrenskraft även om det innebär kapacitetsexpansion.”

Nåväl, denna näring befinner sig nu i en omfattande kris med betydande överkapacitet. Staten har bidragit till detta också genom en stor utbyggnad i Uddevalla. De riktlinjer som Rune Johansson drog upp 1974 höll inte ens ett år. Det är sådant som kallas planmässig hushållning!

Eller ta ett annat exempel, nämligen Stålverk 80, där verkligen den mest elementära planering har saknats! Låt oss bara höra vad industriministern hade att säga så sent som i januari i år: ”I fråga om arbetet på Stålverk 80 har vi inhämtat att projektplaneringen pågår i enlighet med uppgjord tidsplan.”

Det var alltså tio månader sedan han skrev så. Vad som har hänt sedan dess med de s. k. planerna inom ramen för denna planmässiga hushållning vet vi alla.

Ett annat exempel på denna planmässiga hushållning från ett helt annat område är de drastiska nedskärningar som myndigheterna nu skall göra i fråga om lärarutbildningen. Och vad är anledningen till det? Ja, det framgår av Sveriges lärarförbunds yttrande i saken under rubriken ”Drastisk men nödvändig nedskärning på grund av dålig planering.”

Jag tycker att erfarenheterna från de områden där denna planmässiga hushållning har tillämpats inte är sådana att man allmänt bör sätta dem i system. I stället för att utvidga den statliga makten vore det bra om regeringen ville sköta det som staten redan har ansvaret för. Man borde t. ex. bättre värna om penningvärdet och hejda inflationen, men här har man varit förunderligt passiv.

Vi vill att människorna skall ha ökat inflytande på sin arbetsplats och vi vill att de strävandena inte omintetgörs genom offentlig maktkoncentration, men vi vill också att de enskilda människorna skall kunna bestämma så mycket som möjligt i sin tillvaro *utanför arbetet*. Det ena förutsätter det andra.

Också här finns det något motsägelsefullt i den socialdemokratiska politiken. Samtidigt som socialdemokraterna säger sig vilja att de anställda skall ha avgörandet över specialiserade och invecklade företagsbeslut tilltror de inte de enskilda människorna att i den *personliga tillvaron* kunna hantera sina egna angelägenheter i tillräcklig utsträckning. De skyhöga skatterna begränsar de enskilda människornas inflytande och gör dem mera beroende av bidrag. I bostadspolitiken är det det offentliga som bestämmer, och de enskilda människornas önskemål har satts i andra hand. För familjefrågorna vet vi hur statsmakterna vill att det är deras vilja som skall gälla och inte familjernas önskningar.

Att det kollektiva skall besluta innebär att de enskilda människorna inte på egen hand beslutar. Socialdemokraterna krymper medbestämmandet och inflytandet för individerna i den egna tillvaron. För att på nytt referera till metallarbetaren som inte kunde sova gott på natten uppträder socialdemokraterna i praktiken som om de ansåg att denne metallarbetare inte skulle kunna sova gott på natten, om han finge bestämma mer om sin egen tillvaro utanför arbetsplatsen. Socialdemokraterna vill att det kollektiva i stället skall bestämma mer och mer.

Vad vi vill är i stället att samhällets ansträngningar skall inriktas på att öka valfriheten. Vår politik skiljer sig alltså från den socialdemokratiska i det avseendet att vi vill ge människorna ett vidgat inflytande både i arbetslivet och i den egna tillvaron utanför arbetet.

För att öka valfriheten och oberoendet vill vi ha ett spritt enskilt ägande. Vi är motståndare till tanken på att bygga upp stora kollektivt ägda löntagarfonder, som bara kommer att leda till ökad maktkoncentration. Vi vill ha ett spritt enskilt ägande också på bostadssidan, och vi är motståndare till LO:s idé om att socialisera marken. Även om herr Palme nu står och säger att detta inte är socialdemokratins idé, vet man ju inte alls vad som skulle kunna hända på den punkten, om han skulle komma att vinna valet nästa år. Det är hotande att socialdemokraterna mitt i allt sitt tal om medbestämmande är så inställda på att utvidga den offentliga makten och därmed begränsa den enskildes inflytande över den egna tillvaron.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Efter de svåra åren 1971 och 1972 med rekordartad arbetslöshet och låg ekonomisk tillväxt har vi haft en gynnsam ekonomisk utveckling i Sverige. Sysselsättningen har stigit, hjulen har rullat och människorna har fått det bättre. För många svenskar har de senaste åren inneburit de största faktiska inkomstökningarna på länge.

Den här utvecklingen står i hjärt kontrast till vad som hänt i andra industriländer. Där har produktionen stagnerat, där har arbetslösheten nått en omfattning som aldrig tidigare sedan de stora depressionerna på 1930-talet. Nu håller pendeln på att svänga. Äntligen har man nått botten i den långa och osedvanligt djupa internationella konjunktursvackan. I länder som USA, Canada och Japan har man t. o. m. kunnat börja

skönja en viss uppgång.

Regeringen har fäst stora förhoppningar vid den internationella konjunkturuppgången. Den skulle ge tillräcklig draghjälp, sade man i våras, och därför behövdes det inga inhemska stimulansåtgärder. Man hade fel – det kan vi se nu. Och det medger man också. Det s. k. stimulanspaketet, som presenterades vid riksdagens början, är en bekräftelse på det. Men det lär inte räcka för att förhindra en svensk konjunkturnedgång. Det är en slutsats som alla konjunkturbedömare är ense om. Nästa år kommer därför den svenska ekonomin att präglas av lågkonjunktur och en kraftigt ökad arbetslöshet.

En lågkonjunktur berör alla. Men den drabbar olika, Det gäller både människor och företag. Risken för arbetslöshet är större för anställda i företag än för anställda hos exempelvis stat och kommun. Och små företag har svårare att klara sig i dåliga tider än stora.

Under lågkonjunkturen kommer de små företagen i kläm på olika sätt. Många arbetar som underleverantörer. Det gör dem sårbara, och det gör dem särskilt känsliga för konjunktursvängningar. De har oftast byggt hela verksamheten på legotillverkningen. När underlaget för den sviktar sätts därför företagets existens på spel. Det är vad som händer när konjunkturen vänder neråt. Då får underleverantörerna och deras anställda tjänstgöra som buffert för de stora företagen och ta de första stötarna.

Men de små företagen är inte bara de första att känna av nedgången. De gör det ofta sämre ekonomiskt rustade än de stora företagen. De senare har med hjälp av investeringsfonder, arbetsmiljöfonder och allt vad det heter kunnat bygga upp ordentliga reserver – reserver som de genom sina goda kontakter med beslutsfattare på olika nivåer också ser till att få utnyttja. Också en del av de mindre företagen har möjlighet att göra skattefria avsättningar till fonder av olika slag. Och några utnyttjar den också. Men det väsentliga är att hela systemet med investeringsfonder tar sikte på de stora företagen och är uppbyggt efter deras förutsättningar.

Det betyder inte att samhället och de anställda ställer mindre krav på de små företagen – och det med rätta. Tryggheten skall vara lika stor oavsett om man jobbar i ett stort eller ett litet företag. Men det förutsätter att också de små företagen får möjlighet att gardera sig mot dåliga tider.

Det är desto viktigare som en del åtgärder under senare år kommit att särskilt belasta de små företagen. Det gäller t. ex. de nya och utomordentligt viktiga trygghetslagarna. De långa uppsägningstiderna innebär ökade ekonomiska påfrestningar för de små företag som inte har möjlighet att möta minskade order med omplaceringar.

”Ställ krav på företagen – men ge dem också möjlighet att uppfylla dem.” Det är vad vi sagt från folkpartiets sida. Det är en viktig princip, men den följs inte alltid. Riksdagen beslöt t. ex. om de s. k. Åmanlagarna utan att ge företagen möjlighet att bygga upp ekonomiska reserver för att möta de ökade kraven. Det var ett missgrepp – det kommer snart

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

att visa sig. Och ändå hade det varit så lätt att göra något; det saknades verkligen inte förslag.

Slutsatsen av vad jag sagt är att det gäller att ge också de små företagen möjlighet att bygga upp en ekonomisk trygghet inför dåliga tider. Då klarar de svårigheterna bättre. Lösningen heter enligt vår uppfattning trygghetsfonder.

Låt de små företagen sätta av en del av vinsten enligt samma regler som gäller för investeringsfonder! Men anpassa i övrigt villkoren till de små företagen! Det innebär att besluten om fonderna skall fattas regionalt och i nära kontakt med företaget och dess anställda, att situationen för det enskilda företaget skall avgöra när fonden skall användas, att fonden skall kunna utnyttjas för både investeringar och annat som tryggar systerföretagningen samt – sist men inte minst – att också företag med låg lönsamhet skall ha möjlighet att bygga upp trygghetsfonder.

Detta är inget nytt förslag. Folkpartiet presenterade det redan under den förra högkonjunkturen men det har fortfarande aktualitet. – Tyvärr. Om det förverkligats, hade många mindre företag inte behövt känna oro inför lågkonjunkturen. Då hade de kunnat bygga upp en hygglig trygghetsförsäkring av de goda vinsterna 1974 och 1975; då hade de haft något att falla tillbaka på när orderingången börjar vika.

Också när det gäller konjunkturpolitiken står de stora och vinstrika företagen i centrum. När man utformar stimulansåtgärderna tycks man helt glömma bort att mindre och medelstora företag ofta arbetar under andra villkor än stora företag – och att konjunkturinsatserna måste utformas med hänsyn till det. Annars blir resultatet att man förstärker de stora företagens övertag gentemot de små och därmed ytterligare skärper koncentrationsutvecklingen.

I regeringens s. k. stimulanspaket ingår ett förslag om extra avdrag för maskininvesteringar med 10 %. Det är en stimulansåtgärd som prövats tidigare och befunnits bra. När den senast användes – 1972 och 1973 – fick man båda åren en investeringsökning på ca 10 %. Men ett investeringsavdrag har en nackdel. Det fungerar precis som jag nyss beskrev. Det passar framför allt de stora och vinstrika företagen. Åren 1972 och 1973 utnyttjades det av ca 90 % av företagen med mera än 200 anställda. Men bland företag med mindre än 20 anställda var det mindre än en femtedel som använde avdraget. Till detta finns naturligtvis flera orsaker. Men det är otvivelaktigt att ett avdrag bara kan komma till nytta för de företag som har tillräckligt stor vinst och tillgång till kapital. Till den gruppen hör ofta inte de små företagen.

Men vad finns det för skäl att ställa dessa företag utanför de konjunkturstimulerande insatserna? Inga, enligt min mening, herr talman! De har tvärtom ett särskilt behov av stöd när konjunkturen viker. De får kännning av nedgången tidigare och har en relativt svag grund att stå på. Därför måste konjunkturstimulanserna nå också de små företagen – och då inte bara indirekt. Det föutsätter att det föreslagna investeringsavdraget kompletteras med ett motsvarande bidrag till vissa företag.

Om det inte sker påskyndas en strukturomvandling som redan gått för snabbt.

Med detta vill jag sätta in frågan om de små företagen och konjunkturpolitiken i ett större sammanhang.

Mot enskild och offentlig maktkoncentration – för spridning av makt och ansvar. Det är en formulering som upprepas gärna och ofta av liberaler. Det är inte så konstigt, för detta är en kärnpunkt i liberal politik. För den enskilda människan – mot makthavare och etablissemang av olika slag. Det ger grunden för den näringspolitik som vi vill ha i det här landet, en näringspolitik som ger utrymme för människors lust att ta initiativ och skapa resurser för sig själva och för andra. Den lusten kan vi inte vara utan. Att ta till vara den – det är i egentlig mening liberal näringspolitik.

Tillsammans med några kolleger i min egen riksdagsgrupp har jag under sommaren besökt en hel del företag. Det har varit nyttiga resor. De har gett ökad kunskap om företagens och de anställdas problem. Vi studerade t. ex. ett litet verktygsföretag som trots att det bara hade 50 anställda var ett av de ledande i branschen. En av ägarna sade till oss: För fem år sedan fanns det fyra fem svenska företag som kunde leverera det specialstål som vi behöver. I dag finns det bara ett. De andra företagen har visserligen inte försvunnit, men man har bytt marknadsandelar sinsemellan. Resultatet blev att det bara finns ett svenskt företag att vända sig till. Och utan konkurrens mellan leverantörerna blir det naturligtvis, herr talman, dyrare för ett sådant här företag att inhandla råvaran.

Fackklubbens ordförande tog upp en annan tråd i samma företag. Han sade: Här känns det meningsfullt att delta i diskussionerna om företagets skötsel och framtid. Tidigare arbetade jag i ett stort företag, men det var bara ett dotterbolag till en koncern på annan ort, och därför hade de anställda inget verkligt inflytande. Det är bättre när ägaren själv är med i företagen.

De här båda uttalandena – och motsvarande möter man på andra håll – visar hur viktigt det är att motverka koncentrationstendenserna inom näringslivet såväl genom en skärpt lagstiftning mot monopol och karteller som genom goda arbetsvillkor för mindre och medelstora företag. Men det saknas både på regeringssidan och på andra håll en klar vilja att ta itu med koncentrationsfrågorna. Det visar en rad uttalanden från statsråd och statssekreterare om att vi måste fortsätta att slå ihop företag.

Jag läste häromdagen i tidningen att regeringen gett industriverket i uppdrag att kartlägga ägarförhållandena inom näringslivet. Det rör sig om en uppföljning av koncentrationsutredningens undersökningar. Naturligtvis är det bra med en ny kartläggning. Men vi vet redan tillräckligt för att inse att något måste göras, och då är det inget alternativ att staten bygger in sig själv i företagen.

Låt mig föreslå tre enkla åtgärder:

1. Ge utredningen rörande översyn av konkurrensbegränsningslagen klara direktiv att lägga fram förslag om en skärpt lagstiftning mot mo-

nopol och karteller – en lagstiftning som också gör det möjligt att förhindra stora fusioner.

2. Ge den utredning som sysslar med en översyn av stiftelserna lika klara direktiv att göra något åt vissa privata stiftelsers grepp om näringslivet.

3. Låt företagsskatteberedningen ta itu med företagens skattefrågor även från en positiv utgångspunkt. När man reser runt i landet finner man att problemen skiftar från företag till företag och från bransch till bransch. Men ett problem är gemensamt: skatterna. Det gäller löneskatten, som slår hårt och orättvist, det gäller arvs- och förmögenhetsbeskattningen som driver på försäljningen av familjeföretag och försvårar generationsskiftena, och det gäller den faktiska sambeskattningen, som är ett slag i ansiktet på alla de makar som gemensamt försöker driva en rörelse.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall ta upp tre frågor: skattepolitiken, kampen mot inflation och arbetslöshet samt de internationella koncernernas maktställning.

Det finns väl ingen inrikespolitisk fråga under de senaste åren som så har utmanat människornas krav om rättvisa och vållat indignation som avslöjandena om de stora skatteavdrag som höginkomsttagare kan göra och gör. Förhållandena har varit bekanta tidigare, och det har också ställts krav här i riksdagen – bl. a. från vänsterpartiet kommunisterna – om andra regler. Det finns statistiskt material från riksrevisionsverket som visar hur avdragssystemet verkar. Men kalla statistiska tabeller är en sak, levande exempel en annan. Och när det i år blev möjligt att visa hur olika höginkomsttagare i praktiken utnyttjade gällande regler, då tog det eld i folkopinionen.

Det heter ju att vi har en progressiv statlig inkomstskatt, och så är det också om man tittar på tabellen över uttagningsprocenten i olika inkomstklasser. Men i praktiken gör höginkomsttagarna så stora avdrag att de betalar skatt efter en betydligt lägre procent än som motsvarar deras faktiska inkomster. De behöver inte bryta mot paragraferna för att göra det. Skattereglerna ingår i Sveriges rikas lag.

Vanliga löntagare får dra av några hundra kronor för resor och försäkringspremier. Det är inte märkligt att de blir förbannade när de får läsa om hur direktörer, advokater och andra kan göra avdrag på flera hundra tusen kronor. Och ändå kan dessa avdragsspecialister leva flott, bo i lyxvillor och ha dyra bilar och båtar, trots att de kanske bara betalar skatt på låga summor.

Det nuvarande avdragssystemet är orättvist på två sätt. För det första är det så att de höga inkomsttagarna i kronor räknat kan göra mycket större avdrag än andra. En del avdrag förutsätter att man har höga inkomster för att man skall kunna göra dem. Avdraget för skuldräntor förutsätter att man verkligen har kunnat göra några skulder, och för

att göra stora skulder måste man ha en stor förmögenhet. Det är bara de som egentligen inte behöver det som får låna pengar. De som bäst skulle behöva det får inte låna något alls. Det är också de höga inkomsttagarna som har råd att hålla sig med skickliga skatteadvokater, som kan hjälpa dem att utnyttja lagarnas alla möjligheter och kryphål. En vanlig löntagare sätter sig och deklarerar den 14 februari. Då försöker han kanske att göra några små avdrag. Men de rika planerar sina inkomster och avdrag år i förväg. Går det inte att göra stora avdrag, så skaffar de sig heller inga stora inkomster det året.

För det andra är det så att ett avdrag på låt oss säga 3 000 kr. ger mycket större skattenedsättning för den som har 100 000 kr. i inkomst än för den som tjänar bara 30 000 kr. Det har med progressiviteten att göra. Den förre får över 2 000 kr. mindre i skatt än han skulle fått utan avdrag, den senare bara 900 kr. Avdragen brukar motiveras med att kostnaderna för att förvärva inkomsten skall vara avdragsgilla. Man skall inte beskatta dessa kostnader utan bara ett nettobelopp. Men i verkligheten får inte den store inkomsttagaren och den lille inkomsttagaren samma skattenedsättning på grund av att de bägge haft lika stora kostnader. Den store inkomsttagaren får en mycket större nedsättning av sin skatt. Detta kan inte vara rimligt och rättvist.

Den här orättvisan – att ett och samma avdrag betyder olika mycket i olika inkomstklasser – kan man komma till rätta med på ett enkelt sätt. Man kan låta avdragen ske från den uträknade skatten i stället för som nu från inkomsten. Då blir avdragen lika mycket värda i alla inkomstklasser.

Men det är ändå bara den ena biten. Den andra biten är att man också måste begränsa avdragens mängd och storlek, annars kan man inte bekämpa orättfärdigheten i det nuvarande skattesystemet. En möjlighet är att införa ett s. k. schablonavdrag för vissa berättigade avdrag. Det finns nu en massa avdrag som är svåra att kontrollera och som faktiskt inte har något med kostnader för inkomstens förvärvande att göra. De måste bort. Andra avdrag måste starkt begränsas. Dit hör avdraget för skuldräntor, där det måste sättas ett tak om det inte går att få bort avdraget helt. Detsamma gäller underskottsavdragen. De nuvarande reglerna för avdrag i samband med renovering av hyresfastigheter är också uppenbart orimliga och gynnar fastighetsägarna på ett orättvist sätt.

Riksdagen måste besluta om nya, mera rättvisa regler på det här området. Det är ett krav som har stark genklang bland löntagarna. Det bästa hade varit att lösa dessa frågor i samband med en grundläggande förändring av skattesystemet. Det är därför beklagligt att finansministern gett order till 1972 års skatteutredning att inom sex månader vara helt färdig med ett skatteförslag. Det betyder att det inte blir någon stor skattereform den här gången heller.

Herr Sträng och socialdemokratın var motvilliga när det gällde att tillsätta en skatteutredning. Nu har folkpartiet och centern i samband med den senaste Hagauppgårelsen lyckats pressa igenom att skatteförslaget

skall vara klart 1976. Mittenpartierna har alltså lyckats åstadkomma att herr Sträng får det precis som han vill. Man riktigt ser hur han gnuggar händerna. Så genial är alltså mittenpolitiken! Först kräver man en grundlig skattereform, och sedan ser man till att det inte blir någon.

Kravet på en grundläggande förändring av skattepolitiken växer sig emellertid allt starkare. Både Landsorganisationen och TCO ställer hårt detta krav. Det är framför allt tre frågor som måste lösas:

För det första frågan om en förändring av avdragssystemet i den riktning som jag här har angivit.

För det andra frågan om en långtgående kommunalskattereform, som både lättar kommunernas ekonomiska problem och ger en utjämning mellan olika kommuner. Det brukar sägas att den kommunala beskattningsrätten är en förutsättning för kommunal självstyrelse. Men den vackra satsen kan lätt uppfattas som hån av många människor, som har låga inkomster och lika fattiga grannar och därför tvingas betala högre kommunalskatt än de som tjänar mycket och har kunnat bosätta sig i rätt kommun. I runt tal två tredjedelar av kommunernas utgifter anses vara direkt beroende av lagar och andra statliga beslut. Det är då också rimligt att staten betalar åtminstone hela kostnaden för dessa grundläggande uppgifter, dvs. kostnaderna för skola, barnomsorg, sjukvård, omsorg om pensionärerna – allt detta där standarden bör vara densamma i alla kommuner. För utgifter därutöver bör kommunerna ha en egen beskattningsrätt och därmed också en mera reell självbestämmanderätt än f. n.

För det tredje: Lättnader i beskattningen för lönarbetarna, för pensionärerna, för barnfamiljerna – hårdare beskattning av kapitalet. Detta måste vara den politiska grundlinjen i en skattereform. Det finns olika tekniska möjligheter att genomföra detta, men det är inte tekniken som är det avgörande i skattefrågan utan det politiska innehållet. Vänsterpartiet kommunisterna har fått stark anslutning för sitt krav om att hålla priserna nere på livsmedel. Det kan man göra genom att slopa mervärdeskatten eller genom att öka subventionerna till baslivsmedel. Det viktiga för oss är inte metoden utan att livsmedelspriserna kan hållas nere.

Man diskuterar nu övergång från beskattning av löntagarinkomster till beskattning av produktionen i olika former. För oss är hela tiden just innehållet i förändringarna det avgörande. Man måste söka skatteformer som möjliggör en hårdare beskattning av bolagsvinster, av spekulationsvinster, av kapitalvinster över huvud taget. Avskrivningsreglerna bör skärpas i företagsbeskattningen och olika särregler tas bort som i realiteten innebär att en företagare kan skaffa sig stora skattefordelar jämfört med en löntagare. Förmögenhetsbeskattningen liksom arvs- och gåvobeskattningen måste skärpas. Kapitalvinster beskattas f. n. betydligt mildare än arbetsinkomster. Det är ju helt orimligt. Det borde naturligtvis vara tvärtom. Det utredningsförslag om beskattning av s. k. realisationsvinster som nyligen lämnats till regeringen kan inte anständigtvis upp-

höjas till lag. Här krävs en avsevärd skärpning.

Beskattningen av löntagarinkomsterna bör kunna förenklas. När man nästa år förmodligen beslutar om en ny omväxling av inkomstskatter till arbetsgivaravgifter måste man observera några saker: En sådan omväxling får inte binda och begränsa lönepolitiken, då ersätter man de fackliga organisationernas rörelsefrihet med statligt bestämd lönepolitik. Arbetsgivaravgifterna måste beräknas också på andra sätt än enbart i förhållande till lönerna, exempelvis i förhållande till total omsättning, råvaruförbrukning och energiförbrukning samt göras progressiva. Om skattepolitiken skall kunna vara fördelningspolitik måste den progressiva inkomstskatten finnas kvar, i varje fall över en viss inkomst.

Med skattepolitiken ansåg man sig tidigare också kunna påverka konjunkturen, motverka en ekonomisk kris och arbetslöshet eller hålla tillbaka en högkonjunktur så att den skulle vara litet längre. Nu tycks man i huvudsak ha gett upp detta. Motsättningarna inom kapitalismen, de krafter som framkallar de ekonomiska kriserna är för starka för att man skulle rå på dem med skattepolitiska medel. Nu talar man mera om sambandet mellan skattepolitik och inflation. Den starka prisstegringen ändrar i verkligheten effekten av skattereglerna. Skattepolitiken påverkar inflationens utveckling. Även när det gäller dessa sammanhang förefaller emellertid en viss resignation ha inträtt. Inflationskrafterna framträder som så starka att man inte rå på dem med skattepolitiska medel.

Det är säkert åsikter som motsvarar de verkliga förhållandena. Både arbetslöshet och inflation är nu kännetecknen för de kapitalistiska ekonomierna. För lönarbetarna är arbetslöshet och inflation svåra gissel. De som på 1960-talet påstod att ett "fullsysselsättningsamhälle" skapats i Sverige och att inflationen inte var något att frukta för vårt land visade sig vara falska profeter. Även de som hävdade att arbetslösheten kunde effektivt bekämpas med statliga budgetunderskott och att inflationen berodde på tillfälliga orsaker har vederlagts av verkligheten. Men dessa felaktiga teorier innehöll dock vissa ambitioner. Ännu sämre är den nuvarande officiella inställning, omfattad av såväl socialdemokrater som borgerliga, att man inte kan skapa ett samhälle utan arbetslöshet och inflation. Detta är en cynisk tanke som hårt måste bekämpas.

Sant är dock att inflation och arbetslöshet då först helt kan hållas borta när kapitalismen avskaffats, när vi nått ett samhälle med planhushållning och socialism. Varje effektiv kamp mot arbetslöshet och inflation måste därför rikta sig mot det privata kapitalets maktsställning. Jag återkommer utförligare till dessa frågor senare i debatten, när finansminister Sträng skall svara på några frågor jag ställt i en interpellation om åtgärder mot arbetslösheten.

Herr talman! Den sista fråga jag avsåg att behandla i detta anförande var just kampen mot de stora multinationella företagen, de internationella koncernerna. Jag finner att jag inte hinner göra detta på ett tillfredsställande sätt på de 15 sekunder som återstår av min taletid, och jag ber därför att få återkomma till den frågan vid ett annat tillfälle.

Herr STEN ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Den intensiva och ibland ganska upprörda debatt som de senaste veckorna rasat i press, radio och TV om det socialdemokratiska partiets solidaritetsarbete över gränserna gör det befogat att också i riksdagen redovisa motiven, inriktningen och finansieringen av detta solidaritetsarbete. Frågan har dessutom redan tagits upp i debatten.

En sådan redovisning är nödvändig också av ett annat skäl. Vi tar självfallet avstånd från den olagliga valutautförseln på Arlanda. Men vi måste lika bestämt hävda vår rätt att över gränserna stödja broderpartier, liksom dem som kämpar mot förtryck och förföljelse. I den borgerliga och för all del också i den kommunistiska pressen attackerar man oss för ett fel som inte vi har begått och som vi inte heller försvarar. Syftet är naturligtvis politiskt. Man vill komma arbetarrörelsen och hela dess internationella solidaritetsarbete till livs.

Socialdemokratin har alltid tillmätt solidaritetsarbetet över gränserna stor vikt. Det är ingen tillfällighet. Arbetarrörelsen är till sin natur internationell. Vi tillhör en international. Vi anser dessutom att Sverige och svensk arbetarrörelse har en särskild förpliktelse till internationell solidaritet. Förklaringen är enkel. Vårt land har förskonats från krig i mer än 160 år. Vi har, till skillnad från andra, i fred kunnat bygga upp vår demokrati, våra partier och våra organisationer. För oss är det därför en självklarhet att alla de människor som runt om i världen kämpar mot en för oss ofattbar fattigdom, mot förtryck och ofrihet, skall kunna räkna med vår, de lyckligt lottades, solidaritet. Dess värre har vår faktiska förmåga att hjälpa varit alltför begränsad. Våra hjälpinsatser har vi finansierat genom insamlingar. Till partiets internationella solidaritetsfond bidrar många tusentals enskilda medlemmar med månatliga inbetalningar.

Arbetarrörelsens Chileinsamling har hittills gett 2,5 milj. kr. Insamlingen till Portugal är uppe i 800 000 kr. Den just påbörjade insamlingen till Spanien har till dags dato gett drygt 700 000 kr. I några fall, då solidaritetsfonden för tillfället varit tömd, har utbetalningar gjorts direkt ur partikassan.

I första hand har våra hjälpinsatser gjorts i länder där folken kämpar mot diktatur eller kolonialt förtryck. Det är ganska många befrielseströrelser och partier runt om i världen som under senare år fått bidrag. Jag skall därför bara nämna några exempel.

Till motståndskampen i Chile och till hjälp åt fascistjuntans offer har vi hittills kunnat ge 1,9 milj. kr. FNL i Sydvietnam fick 570 000 kr., PAIGC i Guinea Bissau 95 385 kr., SWAPO i Namibia 111 500 kr., befrielseströrelsen i Rhodesia 55 000 kr., PRD, det socialdemokratiska partiet i Dominikanska republiken, 275 000 kr. Till motståndsrörelsen i och utanför Grekland gav vi 241 460 kr.

Vad jag kan förstå är det få i den här salen som vill ifrågasätta vår rätt att göra internationella solidaritetsaktioner av det här slaget.

Men, har man sagt, den rätten kan inte omfatta bidrag till partier

som verkar i länder med ett demokratiskt styrelseskick.

Till det är att säga att våra insatser i sådana länder – tyvärr, som vi ser det – varit ytterligt begränsade. Vi tänker inte be om ursäkt för de 9 500 kr. vi skänkte vårt isländska broderparti för att det skulle få råd att delta i det nordiska partisamarbetet.

Vi känner oss inte heller särskilt belastade för att vi hjälpte vårt danska broderparti med 75 000 kr. då partiet stod inför ett nyval strax efter det att den danska fackföreningsrörelsen fått sina möjligheter att bidra till valkostnaderna starkt beskurna genom en omfattande konflikt på den danska arbetsmarknaden.

Insatserna i de nordiska länderna kan naturligtvis inte vare sig då det gäller storleken av stödet eller då det gäller motiveringen för stödet likställas med det stöd vi gett t. ex. för Chile och Spanien.

Men motiveringarna för våra insatser i de länderna är för oss lika självklara:

1. I en internationell rörelse som vår är det en självklarhet att man efter fattig förmåga hjälper de broderpartier som av den ena eller andra anledningen råkat i ekonomiskt trångmål.

2. Demokratin är – och det är viktigt – starkare i varje land, kan bättre försvaras och bättre utvecklas, om den demokratiska arbetarrörelsen är stark. Är den svag svävar demokratin i fara, ibland i livsfara. Det finns, som ni vet, skrämmande bevis för det påståendet, utanför Norden.

Jag vill i det här sammanhanget understryka, eftersom det diskuteras, att stödet vi ger självfallet alltid ges på mottagarnas egna villkor.

Vi delar också uppfattningen att partiernas internationella solidaritetsarbete öppet skall redovisas och vi är för vår del beredda att krona för krona redogöra för de insatser vi har gjort, med undantag dock för de fall där ett offentliggörande skulle innebära risk för att mottagarna kastas i fängelse, ställs inför en exekutionspluton eller hamnar i garrotten.

Den misstro som den borgerliga presskampanjen kan ha utsått bland allmänheten mot det internationella solidaritetsarbetet gör det emellertid angeläget att också de hittills hemlighållna insatserna blir granskade. Jag tillät mig därför i en TV-debatt för en tid sedan att föreslå representanterna för övriga partier att en kommitté tillsätts bestående av folk med erfarenhet av internationellt hjälparbete och med stort förtroende hos allmänheten. Kommitténs uppgift skulle vara att granska alla delar av partiernas internationella solidaritetsarbete och därefter avge utlåtande med uppgift om hjälpens omfattning, inriktning osv., utan att därför röja uppgifter som kan skada mottagarna. Jag nämnde också några personer som skulle kunna ingå i en sådan kommitté: Thomas Hammarberg, Amnesty International, och Jarl Hjalmarson, Röda korset, samt biskop Ström i Stockholm. Men det finns fler tänkbara kandidater.

Frågan kom kanske litet överraskande för deltagarna i debatten. Betänketiden blev för kort. Något svar fick jag inte. Men nu har det gått tre veckor, och jag skulle gärna vilja ha svar på min fråga. Är ni beredda

Nr 11

Onsdagen den
29 oktober 1975

Allmänpolitisk
debatt

– eller är ni inte beredda – att medverka till att en sådan opartisk kommitté får underkasta partiernas internationella solidaritetsarbete fullständig granskning och därefter för allmänheten redovisa resultatet?

En sådan granskning skulle med stor sannolikhet visa att inte bara förmågan utan också viljan till internationell solidaritet är högst skiftande hos partierna och – vad värre är – att våra insatser inte heller sammantagna är särskilt imponerande.

Bäst har vi lyckats då partierna förenat sina krafter. Det gällde t. ex. namninsamlingen för fred i Vietnam, där 2 688 702 svenskar ställde sig bakom aktionen med sina namn, och Bach Mai-insamlingen, som resulterade i att vi kunde bidra med drygt 10,5 milj. kr. till återuppbyggnaden av Bach Mai-sjukhuset i Hanoi.

Tyvårt misslyckades våra försök att på samma sätt göra en gemensam insats för Chiles folk efter militärkuppen 1973. Övriga partier accepterade inte vårt förslag om en gemensam aktion men lovade i stället – och det satte vi värde på – att varje parti skulle göra en egen insats mot juntan och för demokratin i Chile.

Två år har gått sedan dess. Vi har för vår del hela tiden öppet redovisat våra insatser. 2,5 milj. kr. har samlats in genom arbetarrörelsens Chileinsamling under Tage Erlanders ledning. Merparten har använts till hjälp åt diktaturens offer och för direkta insatser i motståndskampen utanför och inne i Chile.

Är det nu inte snart dags att ni andra partier också visar hur ni infriat era löften? Jag vet att vpk har gjort en del, men vad har egentligen centern, moderaterna och folkpartiet gjort för Chiles folk?

Era svar – om vi nu får några – kommer säkert att lyda att summan av det som varje parti för sig förmått göra för Chile är betydligt mindre än vad vi åstadkom då vi gick samman för att ge Vietnams folk ett handtag.

Vad vi borde göra – i stället för att öda krafter på att misstänkliggöra det internationella solidaritetsarbetet – är att tillsammans, med en helt annan kraft och en helt annan beslutsamhet än hittills, vidga vårt stöd till dem som i andra länder kämpar för frihet och demokrati.

Den bittra sanningen är ju att i land efter land den hjälp utifrån som de demokratiska krafterna får är vida underlägsen den som står extrempartier till höger och vänster till buds.

Av oss, som för att citera herr Bohman har den oskattbara förmånen – varför inte lyckan – att verka i ett land med demokrati och frihet, har de som med risk för sina liv kämpar mot förtryck och diktatur rätt att kräva mer handfast hjälp än till intet förpliktande lovsånger till demokratin. Det är handling – inte ord – de begär av oss.

I detta anförande instämde herr Pettersson i Helsingborg, fru Håvik och fru Sandéhn, herrar Jönsson i Arlöv, Mossberg, Konradsson, Jadestig, Sundelin, Gillström och Boström, fru Normark, herr Dahlberg, fru Ohlin och fru Johansson i Hovmantorp, herrar Lundgren, Bergman i Nyköping.

Palm, Lindahl i Lidingö, Hellström och Olsson i Edane, fru Ekholm-Frank samt herr Larfors (samtliga s).

Nr 11

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få notera att ett stort antal socialdemokrater i kammaren tydligen känner ett behov av att instämma i ett inlägg av herr Sten Andersson i Stockholm, som väsentligen handlade om någonting annat än den diskussion som dragits upp på grund av det valuta-smuggel som har avslöjats. Den undersökning som Sten Andersson tänkt sig kan man gott överväga, men först är det väl lämpligt att polisen får göra sin undersökning rörande socialdemokratiska partifunktionärens insatser i denna händelse.

Jag noterar också att i den uppräknade som Sten Andersson gjorde av socialdemokratiska stödinsatser runt världen saknades anslag för att hjälpa t. ex. politiska fångar i Cuba eller efterlevande till personer som utan någon som helst rättegång skjuts ned vid Östtysklands gränser.

Och, herr talman, om det är så självklart att ge pengar, som man har gjort till det finländska partiet och som man uppenbarligen – vilket vi inte har hört tidigare – gett till isländska och till danska socialdemokrater, innebär det att Sten Andersson och övriga socialdemokrater är beredda att i den egna valrörelsen ta emot anslag från andra länder och andra partier? Det, herr talman, är en mycket viktig fråga.

Jag vill också säga något om den inställning som vi har på moderat sida när det gäller solidaritetsaktioner. För det första är vi inte beredda att ge anslag, vare sig öppet eller med smussel, till partier i länder av typen Finland, Danmark och Island.

Vad gäller solidaritetsaktioner som verkligen förtjänar namnet solidaritetsaktioner är det för det första så att vi har betydligt mindre ekonomiska resurser än politikens storfinans, socialdemokratin. För det andra vill vi att bidrag framför allt skall ges genom humanitära organisationer. Därför har vi också uppmanat våra sympatisörer att delta i insamlingar gjorda av sådana organisationer. Anledningen till detta, herr talman, är den att vi anser att det finns en allvarlig risk för brott emot den anda som är stadfäst i Helsingforsavtalet, dvs. risk för inblandning i andra länders affärer, om man inte går via humanitära organisationer i solidaritetsarbetet.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Sten Andersson i Stockholm har riktat en direkt fråga till de andra partierna hur vi ställer oss till förslaget att låta en opartisk kommitté granska de bidrag som partier skänker till sina broderpartier i olika länder eller till andra solidaritetsändamål.

Sten Andersson framförde, som han påpekade, det förslaget i en TV-debatt, som sändes för en tid sedan från Luleå. Jag var med i den TV-debatten och jag gav också ett svar till herr Andersson redan då. Jag svarade att vi självfallet är beredda att redovisa de bidrag vi har gett,

inte till broderpartier – någon sådan bidragsgivning har vi inte ägnat oss åt – men till olika rörelser, t. ex. i Afrika, till enskilda människor i olika länder där friheten förtrycks.

Svaret på frågan är alltså: En sådan redovisning är vi beredda att göra.

Jag sade även i den debatten – och jag tycker att det är viktigt att påpeka det – att vi, när vi kritiserat historien med Arlandapengarna, inte därmed har kritiserat idén att partier skall få göra solidaritetsaktioner av det slag som Sten Andersson redogjorde för här. Självfallet skall vi få göra sådana. Det har vi också ägnat oss åt, och vi är beredda att ge redovisning för det. Men därför att vi nu accepterar en sådan redovisning tycker vi för den skull inte att det är mindre angeläget att det skapas klarhet i var Arlandapengarna kom ifrån.

Jag vill också till sist, herr talman, säga att det finns en annan aspekt på det här problemet som bör lyftas fram. Jag har en känsla av att man från socialdemokratiskt håll gärna vill försöka hävda att partiernas grad av solidaritet och känsla för demokrati runt om i världen på något sätt står och faller med vilka mer praktiska insatser man kan göra i form av insamlingar, inbjudan hit av stipendiater och människor som representerar andra rörelser. Jag anser att det är ett grovt felaktigt sätt att se på det hela.

För det första tycker jag att solidaritetsverksamheten som sådan litet grand far illa av att man skryter alltför mycket med den. För det andra är politiska partier ändå inte väsentligen till för den typen av uppgifter. Vi kan ägna oss åt det också. Jag tycker att det är utmärkt att socialdemokratien gör det, och vi gör det själva – men den viktigaste uppgiften för partierna är att skapa opinion. Det är hur partierna ställer sig till ofrihet i världen som är det väsentliga.

Herr STEN ANDERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej. Ola Ullsten, vi har inte skrutit med vad vi har gjort. Det har vi ingen anledning att göra. Jag betonade tvärtom att vi har gjort alltför litet – mycket blir det bara jämfört med vad andra partier i det här landet har gjort.

Visst krävs det ord, och nog brukar vi ord i olika internationella sammanhang. Men det krävs mer än ord, det krävs handling, och till handlingen hör att man bör göra mer från samtliga partiers sida. Det försökte jag också gå in på.

Det gläder mig att folkpartiet för sin del ger det här positiva svaret på frågan om man är villig att medverka till att tillsätta en kommitté, som skall göra en undersökning. Jag tror att det internationella samarbetet kommer att må bra av det. Jag saknar fortfarande svar från moderaterna och centerpartiet, men det kommer väl senare i debatten.

Herr Burenstam Linder säger att jag talade om någonting annat. Nej det gjorde jag inte. För vår del är Arlandaaffären i varje detalj utredd. Partiet har ingenting att dölja och har inte försökt dölja någonting. Polisens undersökningar gäller inte partiet, de gäller partikassören. Han

har tagit detta på sitt ansvar. Han har gjort det här på eget bevåg. Inget partiorgan kände till någonting om transaktionen förrän den 7 oktober. Men det finns en koppling mellan det som hände på Arlanda och det internationella solidaritetsarbetet, och den kopplingen har herr Bohman gjort. Samme Gösta Bohman som fejt dragit sig undan varje gemensam solidaritetsaktion på det internationella området insinuerar i Dagens Eko – jag tror det var den 9 oktober – att vi genom några suspekta transaktioner skulle låta de pengar som vi samlar in till Spanien gå till terroristgrupper i Spanien. Jag har som partisekreterare haft förmånen att följa befrielsekampen i en del länder, bl. a. Spanien, och jag har mött många spanjorer som deltagit i den kampen i Spanien, gamla män som under 40 år slagits för demokrati och mot förtryck, mot Franco, suttit i fängelser och torterats men som ändå hade kvar sin tro på demokratin. Det är dem som herr Bohman kallar terroristgrupper, och då blir vi upprörda.

Sedan säger herr Burenstam Linder att partierna inte skall ge internationell hjälp, och nog är det sant att moderaterna inte har gjort något försök att delta i solidaritetsaktioner. Men jag har fått ett papper i min hand, som är utgivet som något slags kommuniké från ett partiledarmöte i Salzburg den 9 september, där Gösta Bohman tillsammans med en del andra progressiva krafter – Franz-Josef Strauss och Kohl bland andra – diskuterade problemen i Europa och bl. a. kom in på Portugal. Där står det: "The parties represented --- will do everything in their power to strengthen democracy and pluralism in Portugal." Och så väddar man i nästa mening till de socialistiska krafterna att göra någonting.

Men vad har *ni* själva gjort som kan redovisas nu?

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort *genmäle*:

Herr talman! Vad till att börja med beträffar det som Gösta Bohman yttrade så har han inte sagt, att socialdemokratin givit pengar till terroriströrelser, som ni vill försöka att få det till.

Herr Bohman har i stället framhållit att när landets statsminister deltar i insamlingar kan det komma att uppfattas i omvärlden som en inblandning i andra länders frågor. Det är ett mycket viktigt påpekande. Det är nämligen ovedersägligt att enligt FN-stadgan och Helsingforsavtalet är en inblandning i andra länders angelägenheter någonting som icke accepteras. Det är för att man inte skall hamna i den situationen att omvärlden uppfattar det så som vi för vår del har valt den linjen att man i stället skall ge stöd genom humanitära organisationer.

Vad sedan beträffar det uttalande om Portugal som Sten Andersson läste upp så är det inte alls fråga om något penningstöd, utan de ord som där används är: do everything to strengthen the democracy in Portugal. Det kan t. ex. innebära att man när man vill bjuda in några representanter för Portugal till Sverige inte i första hand inviterar representanter för militärerna, som socialdemokraterna har gjort, utan i stället, som Gösta Bohman föreslagit i ett brev till talman Allard, lagligen valda representanter i Portugal.

När det gäller den utredning som Sten Andersson föreslagit vill jag säga att det är något som man kan överväga – men låt först polisen göra sin utredning av vad som egentligen har förekommit på socialdemokratiskt håll. Då säger Sten Andersson att på socialdemokratiskt håll är allt utrett och klart. Det är inga problem. Jag tror att ni är ganska ensamma om att uppfatta läget så i Sverige.

Åtminstone för mig kvarstår den stora frågan som vi inte fick något svar på: Är socialdemokratin, som uppfattar det som så självklart att ge pengar till socialdemokrater i Finland, Danmark, Island och kanske också andra länder, av den uppfattningen att man också själv kan ta emot pengar från främmande källa för egen partipolitisk verksamhet här i landet?

Det vill vi verkligen ha svar på, Sten Andersson. För svarar ni nej på den frågan, dvs. att ni inte är beredda till detta, kanske ni har förståelse för att det inte är så självklart att man skall ge pengar på det sätt ni säger. Svarar ni ja på frågan om ni är beredda att ta emot pengar från andra länder, undrar jag vad väljarna tycker om er uppfattning av demokratins spelregler.

Jag påminner på nytt om att i den lista över solidaritetsaktioner som Sten Andersson läste upp inte fanns något med om stöd åt efterlevande till alla dem som utan rannsakan med jämna mellanrum skjuts längs Berlinmuren.

Herr STEN ANDERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Det finns mycket, herr Burenstam Linder, på listan över solidaritetsaktioner som jag inte läste upp. Vi har inte heller då det gäller solidaritetsaktioner i österland på den punkten någonting att skämmas över. Låt kommittén arbeta; vi känner oss alldeles trygga i det avseendet!

Herr Burenstam Linder frågade som en undanmanöver: Skulle det socialdemokratiska partiet vara berett att ta emot stöd? Ja, det fanns – för länge sedan – i det här landet ett socialdemokratiskt parti som var mycket litet och fattigt, och jag utesluter inte att det då blev föremål för den socialistiska internationalens solidaritet. Skulle vi befinna oss i samma läge i dag – men det gör vi inte – skulle vi inte vara främmande för tanken att ta emot stöd.

Herr Burenstam Linder försöker precis som herr Bohman smita undan vad han har sagt. Så gör man på område efter område. Man gör först långtgående uttalanden, som man sedan smiter undan genom reservationer. Jag har här en utskrift av vad herr Bohman sade, och jag skall läsa upp det. Han säger först det som herr Burenstam Linder var inne på: "Man får tänka sig för innan man går ut och samlar in pengar som kan uppfattas vara avsedda för att stöda terroristgrupper. Det är bara det jag säger." Då frågade reportern: "kan dom ha använts till det?" Herr Bohman: "Om dom gör det, vilket jag inte vet, det är inte jag som skickar pengarna det dom som håller reda på sina penningtransaktioner (våldsamt skratt och applåder)". Är detta någonting annat än en insinuation?

Jag skall inte sträcka mig så långt som jag gjorde den gången, då jag bad herr Bohman veta hut – det är kanske att begära mer av honom än vad han förmår leva upp till – men nog vore det ganska bra om ni stämde ner tonen litet grand när ni kommer in på det socialdemokratiska solidaritetsarbetet. Men svara mig litet mera konkret: Om de konservativa – det står också centerpartierna, men det måste väl vara andra centerpartier än det svenska – är församlade och gör ett kraftfullt uttalande om att de skall göra allting som står i deras makt för att förstärka demokratin och pluralismen i Portugal, och de sedan i nästa mening väddjar till ledarna för de europeiska socialisterna att göra någonting, finns det väl anledning att fråga: Vad är det då ni har gjort själva för att leva upp till den kraftfulla deklARATIONEN?

Sedan är det ju på gränsen till det osanna – om det inte redan är över gränsen – att säga att vi i första hand har inbjudit militärer hit. Soares har varit här i många omgångar. Militärerna kom hit på Soares inrådan, eftersom man trodde att detta kunde vara en hjälp för den demokratiska utvecklingen. Detta är i vilket fall som helst ett litet för enkelt debattrick för att det skall kunna användas med framgång i den här kammaren.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Burenstam Linder anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru SÖDER (c):

Herr talman! Först några kommentarer i anledning av det allra senaste replikskiftet här.

Självfallet är vi inom centerpartiet beredda att ställa upp för en granskning av de solidaritetsåtgärder som vi har vidtagit. Jag vill dock säga att våra ekonomiska tillgångar inte är av sådan storlek att de för partiets räkning kan ha varit av någon särskilt stor omfattning. Däremot har vi alltid på olika sätt stött de solidaritetsaktioner som har vidtagits av enskilda medlemmar inom vår organisation och även, där så har varit möjligt, vidtagit åtgärder från partiets sida.

Det är alldeles självklart att vi som har förmånen att leva i ett demokratiskt land skall stödja demokratier som är i fara, men jag tycker ändå att det återstår några frågetecken sedan Sten Andersson i Stockholm har lämnat sin redogörelse här. När vi stöder demokratier som är i fara måste det ju därifrån finnas en övergång till det stadium där demokratin i ett land inte är i fara. Och frågan reser sig osökt: Skulle partierna här i Sverige vara beredda att ta emot penningbidrag från utlandet som stöd i de svenska valrörelserna? Sten Andersson antydde med ett exempel från socialdemokratin tidigare skede att sådant kan ha förekommit, men kan då också andra partier i en annan situation göra anspråk på samma rättighet? Den frågan har vi ännu inte fått besvarad. Jag för min del -- och jag tror att jag kan tala för hela centerpartiets räkning -- menar att i vår svenska demokrati skall valrörelsen skötas med svenska pengar.

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

Detta måste också vara ett memento för de aktioner och insatser som görs i andra länder från svenskt håll.

Herr talman! I jämförelse med många andra länder, för att inte säga de flesta, har Sverige under senare år haft mycket låga arbetslöshetstal. En hög sysselsättningsgrad är något som alla partier säger sig värna om, men metoderna att nå detta mål har ofta diskuterats liksom tidpunkten för vidtagandet av olika åtgärder.

Den internationella konjunktursvackan som drabbat hela västvärlden har på ett sent stadium nu fått effekter i Sverige. De flesta konjunkturbedömare förutspår en minskning i efterfrågan på arbetskraft och en ökande arbetslöshet. Redan nu finns det mycket oroande tendenser. Under andra kvartalet 1975 var 40 % av de arbetslösa ungdomar i åldern 16-24 år.

För varje individ som går utan arbete är detta faktum ett stort problem. Man känner sig stå utanför samhället, man kan inte stå på egna ben, man känner sig misslyckad. För ungdomar kan det leda till svåra sociala problem av varaktig karaktär. Alla ansträngningar måste därför göras för att ge dessa ungdomar en meningsfull tillvaro genom t. ex. beredskapsarbete i ett brett register, utbildningsinsatser och en effektiv arbetsförmedling samt studie- och yrkesrådgivning.

Många ungdomar saknar i dag tillräcklig kunskap om arbetslivet för att själva direkt kunna bedöma vad som kan vara ett yrke att satsa på. Det förslag om praktikplatser som förebådats bör kunna bli ett viktigt led för att övervinna dessa svårigheter. Att, som har skett i debatten, gå ut med löften om att inom en given ram bereda plats för flera ungdomar kan i förstone se bra ut, men på längre sikt finns inget annat recept för att ge alla som vill och kan arbeta chansen än att öka det totala antalet arbetstillfällen; annars blir resultatet att en prioritering av en grupp hindrar en annan att få jobb.

För att åstadkomma detta krävs en aktiv sysselsättningspolitik som är inriktad på att skapa nya jobb i alla sektorer av arbetslivet ute i alla delar av landet. Den ogynnsamma befolkningsutvecklingen i skogslänen har delvis kunnat hävas, men fortfarande är antalet arbetstillfällen i dessa delar lågt i förhållande till i de mer tätbefolkade områdena. Detta drabbar i första hand kvinnor och ungdomar. Kvinnorna har i ett snabbt stigande antal kommit ut på arbetsmarknaden, vilket är mycket glädjande. Det visar att här finns en strävan till ekonomisk självständighet och oberoende men också att yrkesarbete är något som i sig självt är positivt och ett viktigt led i kampen för jämställdhet. Den kvinnliga yrkesverksamheten visar dock stora regionala skillnader, vilket fordrar speciell uppmärksamhet om vi skall kunna uppnå likvärdiga möjligheter i landets olika regioner – men också inom regionerna, ty öven regioner med storstadsanknytning uppvisar inom sig stora skillnader i sysselsättningen. Aktiva regionalpolitiska insatser är en förutsättning för att ge alla som i dag har arbete trygghet och för att kunna erbjuda nya grupper, som kvinnor och ungdomar, en chans att komma ut på arbetsmarknaden.

De låga arbetslöshetstalen i dag redovisar inte hur många som givit upp hoppet om jobb och därför inte söker något. Bland de ungdomar som nu går utan arbete finns många vilkas yrkesutbildning är ingen eller bristfällig. Därför måste en av de viktigaste åtgärderna vara att ge dem en chans att genom olika former av utbildning i traditionell mening och inom företagen kompensera detta.

Nyligen presenterades en undersökning som visade att i vårt land finns ett stort antal människor som inte har tillräckliga basfärdigheter i räkning, läsning och skrivning. De kan helt enkelt inte på vad vi betraktar som ett normalt sätt följa med i samhällsdebatten och bevaka sina egna rättigheter och skyldigheter. Frågan har i dag på nytt aktualiserats i massmedia. Säkerligen återfinns en del av dessa människor bland de arbetslösa ungdomarna, eftersom enligt uppgift 20 000 ungdomar lämnar grundskolan varje år utan dessa färdigheter. Att lämna skolan utan grundläggande basfärdigheter är ett mycket stort socialt handikapp som den enskilda individen har mycket svårt att kompensera senare i livet utan hjälp från samhällets sida.

Dessa brister i vårt utbildningssystem är inte någon ny upptäckt. Många är de påpekanden i denna riktning som har gjorts under årens lopp, men de har tidigare vunnit föga gehör från myndigheternas sida. SIA-utredningen betonar dock i sitt betänkande behovet av goda baskunskaper. Det bör understrykas att detta måste gälla alla elever. Arbetet med fasta och grundläggande färdigheter måste börja tidigt och ges en individuell utformning. Många av de skolsvårigheter som finns i skolan i dag har sin grund i bristande förmåga att följa undervisningen och tillgodogöra sig nya element därför att de tillräckliga läs- och skrivkunskaperna saknas.

I lärarutbildning och fortbildning måste ges större utrymme för pedagogik som underlättar och stöder lärarna på alla stadier i arbetet att överbygga de sociala handikapp som bristande baskunskaper utgör. Jag är övertygad om att den svenska lärarkåren nu liksom tidigare är beredd att göra sin insats.

Herr talman! Det samarbete som i dag har utvecklats – och skall föras vidare – mellan förskolan och den obligatoriska skolan bör ge goda förutsättningar att i tid kunna komma de elever till hjälp som har speciella svårigheter. En friare resursanvändning och arbete i mindre klasser och grupper ger också möjligheter till en undervisning som passar varje barn bättre. Kontakt och samarbete med föräldrarna är av ovärderlig betydelse i detta sammanhang. Föräldrarna har huvudansvaret för barnens vård och fostran, och de känner barnens behov och eventuella svårigheter bäst. För barnens skull måste samarbetet mellan skola och hem präglas av öppenhet och samarbetsvilja.

Att få följa en människas utveckling under småbarnsperioden, under skolåldern och upp i vuxen ålder är för de flesta föräldrar en rik och stimulerande upplevelse, men det innebär också ett stort ansvar. Samhället förändras snabbt. Man har inte i dag samma stöd som förr från äldre generationer. Många föräldrar är osäkra om hur man bäst skall

kunna bidra till att barnen utvecklas till lyckliga och harmoniska människor. För det mesta finns ingen att fråga till råds när man ställs inför krav och problem som är svåra att klara.

En utbyggd föräldrautbildning skulle vara en värdefull hjälp för många föräldrar genom att öka deras kunskaper om barns behov och utveckling och ge dem större trygghet och säkerhet i relationen till barnet. För att människor skall få en realistisk uppfattning om det ansvar, de problem och den glädje det innebär att ha barn är det viktigt att föräldrautbildningen blir en del i skolans samlevnadsundervisning. För att nå alla unga män bör föräldrautbildning läggas in under värnpliktstjänstgöringen. Föräldrautbildning bör också ges i anslutning till mödravården och i samband med barnets födelse. Det är då särskilt viktigt att nå både far och mor. Barnen har redan från födelsen behov av kontakt med båda föräldrarna.

Efter hand som barnen blir äldre och utvecklar individuella särdrag kommer föräldrarna att ställas inför nya frågor, nya problem som kräver sin lösning. Det är därför viktigt att föräldrautbildningen organiseras på ett sådant sätt att man kan få del av den fortlöpande under barnets uppväxttid. Det är ofta angeläget att man genom uppsökande verksamhet och genom ett varierat utbud kan nå alla föräldrar. Barnavårdscentralerna bör ges särskilda möjligheter att anordna föräldrautbildning.

En tidigt grundlagd gemenskap mellan barn och föräldrar har betydelse inte bara för barnets utveckling utan också för att ge den vuxne ett rikare liv. Att umgås, leka och arbeta tillsammans med barnen skapar en gemensam grund att stå på när problemen kommer.

För att föräldrarna skall kunna ges de bästa möjligheterna att klara sin ansvarsfulla uppgift måste de få samhällets stöd på olika områden. Speciellt under de första barnåren är behovet av en daglig varaktig vuxenkontakt stor. Barnen behöver få tid för att skapa känslkontakt som sedan går att utveckla och fördjupa. För att klara dessa uppgifter måste småbarnsföräldrar ha rätt att förkorta sin arbetsdag till sex timmar. Detta är en reform som brådskar. Det gäller barnens rätt till en god start i livet och borde vara en given reform i ett samhälle där det för de flesta kvinnor framstår som självklart att få yrkesarbete på samma villkor som männen. Detta kräver naturligtvis också ett delat ansvar mellan föräldrarna för barn, hem och ekonomi. Det är en nödvändig förutsättning för att både män och kvinnor skall kunna utveckla alla delar av sin personlighet.

I centerns familjepolitiska program ingår en rad åtgärder, vilka måste ses som en helhet. Dessa skall ge varje familj en chans att välja den lösning av ansvarsfördelningen som passar den familjen bäst. Samhället bör stå neutralt till föräldrarnas val, men har ansvar för att det ges valmöjligheter. Den förälder som av olika skäl vill ta hand om sitt barn på heltid skall ha chans till detta, liksom den som vill förkorta sin arbetstid för att få mer tid med barnen skall kunna få göra det. Därför vill vi införa vårdnadsbidrag till *alla* familjer med barn under tre år som inte

uppbär ersättning från föräldraförsäkring. Samtidigt skall dessa föräldrar kunna känna tryggheten av att ha kontakten kvar med arbetsmarknaden och ha rätt till tjänstledighet när man har barn under tre år.

Det är glädjande att staten nu äntligen tar på sig ett större ansvar för barnomsorgen i kommunerna. Skall familjen med båda föräldrarna i förvärsarbete utanför hemmet kunna forma sitt liv på ett riktigt sätt måste föräldrarna ha trygghet för sina barn i daghem och familjedaghem av god kvalitet.

Barnen är den viktigaste tillgången vi har i samhället. De har rätt att kräva att samhälle och arbetsliv tar hänsyn till barnfamiljernas situation. Detta är ett led i det jämlikhetspolitiska arbetet, och reformer på det familjepolitiska området får inte stoppas därför att vi fortfarande har stora brister i jämlikhet mellan män och kvinnor. Det senare är, herr talman, ett problem som måste angripas på många andra sätt i samhället.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Skattepolitiken är alltid en central fråga i den politiska debatten, och som framgått av tidigare inlägg här i kammaren är skatteproblemen i dag mera påträngande än tidigare. Trots att vi i dag har ett högre skattetryck på människor och företag än vi någonsin haft är gapet mellan statens inkomster och utgifter också större än någonsin tidigare. Detta visar att vi i realiteten är inne i en skattepolitisk kris-situation, som vi på något sätt måste ta oss ur.

Detta förhållande, att skattetrycket stiger snabbare än tillväxten i ekonomin, bidrar till den kraftiga inflationsutvecklingen, vilket leder till ökat tryck på löne marknaden. Detta kan även på kort sikt få allvarliga konsekvenser för vår internationella konkurrenskraft.

Hur har det då blivit på detta sätt? Jag vill beteckna 1971 som det år då den svenska skattepolitiken på allvar spårade ur. Det var den gången två tredjedelar av skattebetalarna skulle erhålla skattesänkning på den resterande tredjedelens bekostnad. Detta innebar att man kraftigt ökade progressiviteten, men man bortsåg från att inkomstutvecklingen skulle medföra att stora grupper, som tidigare inte varit drabbade av höga marginalskatter, mycket snabbt hamnade i det skattepolitiska kallvattnet. Därefter har vi fått uppleva ideliga skatteomläggningar och provisorier för att över huvud taget göra lönerörelser möjliga. Det är numera accepterat av de flesta att marginalskatterna är det skattepolitiska grundproblemet. Men det tycks därtill ha insmugit sig något slags tro att höga marginalskatter är ett ofrånkomligt medel inom fördelningspolitiken. Givetvis är det inte på det sättet.

Låt mig påminna om den situation som var för handen år 1953. Då hade 90 % av landets inkomstagare marginalskatter som understeg 25 %. Det var alltså ungefär var tionde svensk som det året fick behålla mindre än 75 kr. av den senast intjänade hundralappen. I dag, 1975, betalar ca hälften av skattebetalarna marginalskatter som överstiger 50 %, och

vi vet att det för normala inkomsttagare rör sig om marginalsatser på omkring 60 %. Om man tar hänsyn till den totala marginella effekten kan det i vissa speciella lägen bli fråga om att hela inkomstökningen försvinner.

Det är bl. a. utifrån dessa förhållanden, alltså utvecklingen från 1953 fram till i dag, som jag har anledning att kommentera statsminister Palmes angrepp på mitt tal i samband med partistämman i Norrköping. Jag angav då som ett framtidsmål att progressiviteten skall begränsas så att man får högst 50 % marginalsatt i inkomstlagen upp till 100 000 kr. Jag avsåg då läget år 1980, eftersom det torde krävas ungefär så lång tid att rätta till det skattekaos som socialdemokratin har skapat. Och låt mig säga att med den inflationsutveckling som vi har haft den senaste tiden samt den löneutveckling som därav följer skulle det inte ta mer än fyra fem år innan dagens medelinkomsttagare, som nu tjänar drygt 50 000 kr., har en inkomst på 100 000 kr.

Herr Palme menade att enligt mitt förslag skulle en inkomst på 40 000 kr. inte få någon skattesänkning alls, medan de som har en inkomst på 100 000 kr. skulle få en skattesänkning på 10 000 kr. Det var enligt herr Palme förslaget i ett nötskal. Men vad herr Palme än kan, så tydligen kan han inte knäcka nötter. Om han hade tittat inuti nötskalet hade han funnit att jag även förutsatte marginalsattesänkningar för 40 000-kronorsinkomsttagare. Om herr Palme hade haft lika goda förbindelser med skatteutredningen som massmedia tydligen har i dessa dagar, så hade han också vetat att den arbetspromemoria som nu diskuteras – och som diskuterades fullt öppet i radions morgoneko i dag – handlar om en skatteskala som innebär en marginalsatt på 52 % för en 40 000-kronorsinkomsttagare år 1979. Då har man räknat med som sannolikt att den kommunala utdebiteringen det året stigit till 29 kr. Detta visar sålunda att den socialdemokratiska skattepolitiken faktiskt leder till ökad skatt även för de människor som har 40 000 kr. i inkomst – om nu arbetspromemorian resulterar i ett förslag från utredningen. Med socialdemokraternas skattepolitik, som herr Palme ytterst är ansvarig för, kommer sålunda alla inkomsttagare att få ökad skattebelastning 1979/80. Detta är socialdemokraternas skattepolitik i ett nötskal.

Helt naturligt kan ett skattesystem med nuvarande uppbyggnad inte fungera tillfredsställande. När skatten på inkomstökningar av allt fler människor upplevs som konfiskatorisk verkar detta förödande på skattemoralen. Skatteundanhållande är i dag dess värre ingen förreteelse bara inom speciella medborgargrupper. Obeskattade extraknäck florerar i allt större utsträckning bland alla kategorier skattebetalare.

Den teknik som har använts i samband med de senare skatteomläggningarna har inneburit att man ersatt direkt skatt med arbetsgivaravgiften. Att de s. k. Hagauppgörelserna inte har fått avsedd verkan på löneutvecklingen har till stor del berott på att alltför liten del av skattesänkningarna har använts för att justera marginalsatserna och i stället har kommit till användning för att justera skatteuttaget för de lägre in-

komsttagarna. Detta är i och för sig helt berättigat, men i realiteten har det inneburit att staten den vägen har kompenserat den ökade kommunalskatten. Man har agerat som om man skulle behandla tandvård genom att operera patienten för nageltrång.

Om vi skall kunna genomföra en skattereform som tillförsäkrar samhället tillräckliga inkomster, samtidigt som den befördrar människors vilja till arbete och insatser, så måste människorna uppfatta beskattningen som rimlig. I dag uppfattar flertalet människor skatten på inkomstökningar som orättfärdig. Därför måste marginalskatterna justeras så, att människor i normala inkomstlägen får behålla merparten av inkomstökningen för privat bruk. Det är nu en gång inte så att privat konsumtion är något samhällsnyttigt. Det finns även med vår jämförelsevis höga standard fortfarande legitima ytterligare behov av såväl varor som tjänster. Skattesystemet måste ge människorna rimliga möjligheter att efterfråga dessa.

Ytterligare övergång till arbetsgivaravgifter innebär en övergång från beskattning av nettoinkomst till beskattning av bruttoinkomst. Redan i dag fungerar skattesystemet så – och detta gäller i ännu högre grad fr. o. m. nästa år då hela socialförsäkringsavgiften inte är någonting annat än löneskatt – att människors bruttoinkomster först beskattas med ca 35 %. Därefter beskattas nettoinkomsten för medelinkomsttagaren ungefär lika mycket. När han sedan konsumerar återstoden beskattas även den genom mervärdeskatter och punktskatter med ca 20 %. Rent objektivt kan man säga att detta är ett ovanligt komplicerat system.

Jag har visserligen sagt tidigare från denna talarstol, men jag drar mig inte för att upprepa det, att skattebetalningen aldrig får bli anonym. Skattebetalaren-väljaren måste veta vad han betalar till samhället. Endast då kan han se hur samhället sköter sina åligganden i fråga om service till honom själv och till andra medborgare. Det är så mycket angelägnare att säga detta i dag som det från många håll framförts förslag som just innebär att man skall ersätta öppna, direkta skatter med maskerade. Det har t. o. m. gått så långt att en arbetsgrupp inom det socialdemokratiska partiet menat att skattesystemet inte "skall bidra till att ge människor den felaktiga uppfattningen att den del av lönen som betalas i skatt är en personlig inkomst som de tvingas betala till stat, landsting och kommun". Har man den inställningen – att resultatet av människors svett och möda inte ens i intjänandeögonblicket tillhör de enskilda människorna – då har man sannerligen kommit långt in i det socialistiska samhället. Har man den inställningen, har man sannerligen släppt ambitionen att sträva efter ett rättvist och rimligt skattesystem för människorna.

En märklig företeelse i vårt samhälle är att det är mycket svårt att få samhällsmaskineriet att ta itu med missförhållanden. Men när det sedan skall ske, skall det ske snabbt. Moderata samlingspartiet har alltsedan 1970 års skatteomläggning krävt en reell skatteomläggning, men frågan har förhalats, och år efter år har vi fått provisorier. Nu däremot

skall 1972 års skatteutredning i ilfart försöka fastställa den principiella inriktningen för den framtida skattepolitiken. Beslutet skall i princip fattas redan i december månad detta år.

Som ledamot av utredningen har jag givetvis haft intresse av att beslut skall kunna fattas och åtgärder vidtas så snabbt som möjligt. Men vi torde alla vara på det klara med att detta är ett utomordentligt komplicerat område där åtgärder ger återverkningar över hela samhället. Det får inte bli så att partitaktiskt betingad tidspress medför att man kastar fram teoretiska lösningar som man inte hunnit väga mot verkligheten.

Det torde vara klart att restaureringen av det svenska skattesystemet måste ske under en övergångstid, vars utsträckning jag i dag inte vågar exakt uttala mig om. Jag vill bara deklarerera att det är två vägar som vi från moderata samlingspartiet inte är beredda att acceptera.

För det första kommer en ytterligare tillämpning av 1970-talstekniken i fråga om arbetsgivaravgifter, att låsa det framtida skattesystemet till bruttointkomstbeskattning på ett sätt som sannolikt leder till att vi aldrig kan komma ur det.

För det andra kommer vi aldrig att acceptera att man ersätter öppen beskattning med smygskatter. En direkt öppen beskattning av människors inkomster skall bibehållas, men den bör reformeras. En flerårsplan för sänkning av marginalskatterna för människor i normala inkomstlägen bör beslutas senast 1977. För att klara skatteproblemen under inkomståret 1977 borde man i varje fall som en övergångsåtgärd kunna acceptera indexreglering av grundavdrag och skatteskalor. Det skulle visserligen inte medföra några direkta skattesänkningar för det året, men det skulle innebära en relativt sett oförändrad skattebelastning i förhållande till inkomståret 1976 för alla människor. Det är verkligen min förhoppning att prestigesympunkter från socialdemokraterna inte skall stå hindrande i vägen för att acceptera en sådan metod, i varje fall som en övergångsform. Det skulle, vill jag säga, på ett smidigt sätt göra det möjligt för arbetsmarknadens parter att träffa avtal nästa gång, eftersom man då exakt vet vilken skattepolitisk grund man har – låt vara att den grunden inte är den bästa. Det skulle också medföra att skatteutredningen, som givetvis också då måste arbeta under stark tidspress, ändå inte skulle behöva arbeta under en orimlig tidspress. Det är det, herr talman, som det är fråga om i dag.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag har på senare tid observerat en ny moderat teknik, om jag så får säga – dvs. man gör ett påstående, och när det påståendet sedan åberopas i debatten förnekar man blankt att man har gjort påståendet.

I morse citerade jag vad herr Krönmark hade sagt i Norrköping och drog de konsekvenser som var att dra av detta. Herr Bohman var uppe efteråt och förnekade blankt att herr Krönmark hade sagt detta och hänvisade till honom. Herr Krönmark är klok nog att inte göra det misstaget

– det finns ju så många exakta pressreferat som säger just att man skulle lägga förslag om att begränsa progressiviteten till 50 % i inkomstlagen upp till 100 000 kr. Med rimliga tekniska antaganden innebär detta 0 kr. för den som tjänar 40 000 kr. och 10 000 kr. i skattesänkning för den som tjänar 100 000 kr. Det har herr Krönmark inte heller förnekat. Men då säger han: "Vi vill också sänka skatten för den som tjänar mindre än 40 000 kr." Säg att man minskar den skatten med 1 000 kr. Då måste man för att klara målsättningen minska skatten för den som tjänar 100 000 kr. med 11 000 kr. Den fördelningspolitiska effekten blir lika orimlig i båda fallen. Den tredje linjen som herr Krönmark hade var att säga att "det var inte meningen nu, det skall vi komma med nästa år, det skjuter vi på framtiden" – då kan man dölja det i ordslöjor. Därav kan jag dra slutsatsen att det var alldeles riktigt att så här hade herr Krönmark sagt i Norrköping. Effekterna blir då de som jag har redovisat. Men nu står han inte för uttalandet i dagens läge.

När jag ändå har ordet vill jag med en viss skärpa – efter att ha lyssnat till herr Bohman och herr Burenstam Linder – ta upp den moderata tekniken i ett annat sammanhang. Jag reagerade i mitt anförande mot att herr Bohman sökte göra gällande att vår insamling till Spanien skulle gå till terroristerna. Då var herr Bohman omedelbart uppe och förnekade detta – han hade inte ens antytt något sådant. Och jag var naiv och godtrogen nog att tro honom. Men nu har jag dokumentationen.

På en fråga svarade herr Bohman: "Man får tänka sig för innan man går ut och samlar in pengar som kan uppfattas vara avsedda för att stöda terroristgrupper. Det är bara det jag säger.

REPORTER: Kan dom ha använts till det?

BOHMAN: Om dom gör det, vilket jag inte vet, det är inte jag som skickar pengarna det är dom som håller reda på sina penningtransaktioner." – Våldsamt skratt och applåder, enligt referatet.

Det är alldeles klart att herr Bohman nu har sträckt sig så långt i antydanden och insinuationer som han kan göra utan att göra ett direkt påstående. Det är alldeles självklart att hela pressen fångar upp det på det sättet. Den skrev att herr Bohman antydde att vi ger pengar till terrorister. Men när jag tog upp detta nekade han blankt – han har inte sagt det. Vad är det för politisk moral? Detta är en ganska allvarlig sak.

Arbetarrörelsen har alltid tagit avstånd från våldet. Det motverkar sitt eget syfte och är vedervärdigt i sig. Vi har alltid slagits för demokratin. Som Sten Andersson var inne på har vi i 40 år hjälpt de stackars människor som jagats och torterats av den fascistiska diktaturen i Spanien men som själva ändå aldrig tappat tron på demokratin. Vi stöder de demokratiska unga krafter som nu växer fram och som vill få denna gamla kulturnation att återigen inträda som demokratisk medlem i de europeiska staternas krets. Det stöd vi kan ge dessa krafter är viktigt. Och då kommer den moderate ledaren med sina insinuationer, som han sedan icke vågar stå för när han blev ställd i kammardebatten. Han gjorde likadant när det gäller herr Krönmark. Men jag skall till herr Krönmarks

heder säga att han inte försökte förneka det han hade sagt. Han försökte krypa ur det med ordslöjor och genom att tala om annat. Det är i alla fall jämfört med blånekandet relativt respektabelt, och det skall herr Krönmark ha tack för.

Herr KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle vara angenämt att kunna kvittera herr Palmes senaste artighet med att säga att även herr Palmes debatteknik är respektabel, men jag har svårt att göra det just i detta fall när herr Palme behandlar herr Bohmans kommentar till mitt uttalande i Norrköping. Herr Bohman har aldrig förnekat detta. Jag har inte tillgång till utskriften av hans replik. Men vad jag kan erinra mig påpekade han det felaktiga i den tolkning av mitt uttalande som herr Palme gjort och som även jag har påtalat. Dessutom hänvisade herr Bohman till att jag senare i debatten skulle behandla den här saken, och det har jag gjort.

Herr Palme talade om en ny moderat debatteknik. Jag måste säga att herr Palme använde i alla fall sin gamla teknik att upprepa felaktiga påståenden. Han återkom till detta att jag skulle ha sagt att en 100 000-kronorsinkomsttagare skulle få en skattesänkning på 10 000 kr. men en som tjänar 40 000 kr. ingenting alls. Det har jag aldrig sagt, och det kan herr Palme aldrig läsa ut ur det anförande som han tydligen har en utskrift av. Jag vill upprepa att en medlem av LO-kollektivet som i dag har en inkomst på 53 000 kr. kommer – med den inflationsutveckling vi haft under de senaste åren och en löneutveckling som svarar mot denna – år 1979 att vara en 100 000-kronorsinkomsttagare. Det blir så, herr Palme. Det verkar ruskigt, men den socialdemokratiska politiken leder dit. Observera att skatteutredningens socialdemokratiska ordförande, herr Brandt, uttalade sig i Sveriges Radio i morse och sade att han vill göra kraftiga marginalsattesänkningar på inkomster upp till 100 000 kr. Jag kan inte avslöja innehållet i arbetspromemorior som jag har tillgång till, men jag kan ändå säga att den sänkning av marginalsatten som den aktuella arbetspromemorian förutsätter inte alls är av den storlek som jag vill ha. Observera att år 1979, då detta skall träda i kraft, kommer 100 000 kronors inkomst att vara någonting helt annat än vad det är i dag.

Jag beklagar, herr talman, att min repliktid snart är slut. Eftersom jag ville uppehålla mig vid skattepolitiken har jag inte tid att ytterligare kommentera vad herr Palme sade i andra avseenden. Men även det visar att herr Palme fortfarande har kvar den vanliga debattekniken.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Olof Palmes debatteknik och hans moraliserande sätt bör verkligen påtalas. Om det finns någon som gör generaliserande och svepande bedömningar på grundval av enstaka uttalanden från motståndare så är det Olof Palme. Genom att rycka ut vad man sagt ur sitt sammanhang och genom att ge det den tolkning som passar Olof Palme

får han sedan möjlighet att stå och moralisera här i kammaren. Som något slags helgon står han sedan och utdömer sina motståndare och söker skapa ett intryck av att de skulle vara ute efter något som de inte är ute efter, att de skulle ha motiv som de inte kan stå för. Jag tycker att statsministern i vårt land borde upphöra med sådant.

Vad det var fråga om i Norrköping, herr Palme, var en lång utfrågning – om jag inte minns fel en timmes utfrågning. Journalisterna hade valt att i den utfrågningen ta upp herr Palmes insamlingsverksamhet för Spanien i Stockholm. Jag uttryckte mig utomordentligt balanserat och framhöll att man skall vara försiktig när man som landets statsminister engagerar sig på det sättet, därför att det *kan* misstolkas utomlands. Jag tog själv bestämt avstånd från de insinuationer som hade kommit fram. Hela den spanska pressen hade ju påstått att Sveriges socialdemokrater stödde terroristerna och den hade lyckats mobilisera upp en högerreaktionär opinion i Spanien som vi sannerligen inte har något intresse av. Det är mot den bakgrunden man skall se mina uttalanden, i vilka jag kategoriskt tog avstånd från uppgiften att socialdemokraterna gav pengar till terrorister.

Man hade klippt ut två bitar av den långa intervjun med mig, av vilken den ena skulle kunna – men bara om man är illvillig – ges den tolkningen att jag insinuerade att ni stod bakom sådant stöd. Jag syftar på mitt svar att jag inte visste vart de insamlade pengarna hade gått. Det visste bara de som givit pengarna. Men både tidigare och senare i utfrågningen hade jag deklarerat att jag var övertygad om att några pengar inte givits till terroristerna och att man inte borde uppträda så att man gav möjlighet för omvärlden att dra de felaktiga slutsatser som en del i omvärlden hade gjort.

Det vore utomordentligt besynnerligt om den närvarande svenska pressen kunde ha fått det intrycket av vad som hände i Norrköping, att jag insinuerade att ni stödde terroristgrupper. Vilka tidningar var det, herr Palme, som dragit den slutsatsen? Ni påstår att de närvarande journalisterna fick den uppfattningen. Vilka var det? Tala om det för mig, för då måste även de ha varit ute i illvilliga avsikter.

Jag har tidigare i dag deklarerat, att jag har aldrig velat ens antyda att ni skulle ha stött terrorister. Då borde herr Palme vara så hederlig att han tog min förklaring för gott.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Herr Krönmark först. Jag har naturligtvis aldrig sagt att herr Krönmark påstått att han skulle ge 10 000 kr. till den som tjänar 100 000 kr. och 0 kr. till den som tjänar 40 000 kr. Jag har bara dragit konsekvenserna av vad han sagt om att upp till 100 000 kr. skall vi minska progressiviteten till 50 %. Resultatet blir då det här. Ingen kan bestrida att det är korrekt.

Jag går direkt på TT:s referat av den enda konkretisering som herr Krönmark gav i Norrköping och som har förekommit i flera av de stora

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

morgontidningarna. Men nu säger herr Krönmark att detta var inte avsett att införas i dagens situation, utan det blir i framtiden. Må så vara, men då har man fått utklarat att han inte menade bokstavligt vad han sade utan menade något annat.

Med herr Bohman är det på sätt och vis litet allvarligare, för han beskyller mig för en massa hemska ting. Jag har bara gått på vad som direkt utsändes i Dagens eko och på vad som refererats i de stockholmska morgontidningarna. Jag har Dagens ekos referat, och jag måste läsa upp det igen. Där står det så här:

”BOHMAN: Man får tänka sig för innan man går ut och samlar in pengar som kan uppfattas vara avsedda för att stöda terroristgrupper. Det är bara det jag säger.

REPORTER: Kan dom ha använts till det?

BOHMAN: Om dom gör det, vilket jag inte vet, det är inte jag som skickar pengarna det är dom som håller reda på sina penningtransaktioner (våldsamt skratt och applåder)”.
Den som hörde detta kan icke ha fått uppfattningen att herr Bohman kategoriskt skulle ha dementerat varje tanke på att dessa pengar kunde gå till terroristgrupper. Den som lyssnade kan inte komma till något annat resultat än att det är en klar insinuation. Herr Bohman öser ju ut så förskräckligt många omdömen av negativt personligt slag att det är svårt att göra något annat än att bara hålla sig till texterna för att slippa utsättas för detta. Jag har alltså hållit mig till texterna.

Nu säger herr Bohman att han i alla avseenden sagt tvärtemot vad som framgår av denna text. Det var inte ett ”om de nu ger till terroristgrupper”, som det står här, ”vilket jag inte vet”, utan han påstår sig ha sagt på ett helt annat sätt i alla avseenden, han har sagt tvärtom. I så fall är det bra. Herr Bohman får då klart säga det som är det väsentliga och som just på grund av den mycket otäcka propaganda som förekommer är viktigt att ha sagt.

Svensk arbetarrörelse har i 40 års tid sökt hjälpa de fredliga demokratiska krafterna i Spanien. På vårt lilla blygsamma sätt har vi velat vara med om att möjliggöra för denna gamla fina kulturnation att åter inträda i de europeiska demokratiernas krets. Våldsanhängare har vi aldrig stött.

Är detta vad herr Bohman nu vill säga så är det bra, men jag kan inte begripa varför han skall förneka ett bokstavligt protokoll över något som sänts i Sveriges Radio.

Herr KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Palme snubblar på sin egen teknik. Herr Palme har sagt att vi moderater använder oss av tekniken att förneka vad vi sagt, och så går herr Palme upp i talarstolen och gör exakt samma sak.

Herr Palme säger att han aldrig påstått att jag skulle ha menat att 100 000-kronorsinkomsttagaren skulle få en skattesänkning på 10 000 kr.

och att 40 000-kronorsinkomsttagarens sänkning skulle bli 0 kr., utan han har bara räknat ut konsekvenserna av vad jag sagt. Jag har läst den skriftliga versionen av statsministerns anförande. Där står fullkomligt klart att herr Palme påstått att jag lagt fram ett förslag som konkret skulle ha inneburit att den som tjänar 100 000 kr. skall få skattesänkning med 10 000 kr., medan den som bara tjänar 40 000 kr. inte skulle få någon skattesänkning alls. Det är bara att läsa i kammarens protokoll när det kommer ut. Det är rent befängt att debattera på det viset.

Sedan säger herr Palme att han läst en TT-version, som funnits i en mängd tidningar. Det kan förklara en del. Om herr Palme hade läst utskriften av det talet, som kanske också finns i kanslihuset, hade herr Palme funnit att det fanns ytterligare flera konkreta förslag rörande skattepolitiken. Men är det så att herr Palme bygger sina angrepp på en politisk motståndare på vad en journalist sagt i sina kommentarer borde herr Palme som politiker veta att ett sådant underlag alltid är ofullständigt. Jag tycker att det också är betecknande för herr Palmes debatteknik att använda så tunt material i denna fråga.

Jag vill betona att när jag angett framtidsmålet – och det var vad det var fråga om – så har jag gjort bedömningen att normalinkomstläget 1979–1980 mycket väl kan vara 100 000 kr. Då skall man alltså ha en maximal marginalskatt på 50 %. Jag har icke sagt någonting om marginalskatten vid inkomstläget 40 000 kr. Det är givet att den måste ligga mycket lägre.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Självfallet kan varken jag eller någon annan politiker ha ansvar för hur Sveriges Radio klipper. Om man sedan inte har tillfälle att lyssna på vad som sänds har man ju inte heller möjlighet att dementera.

Vad jag här säger är att alla de som var närvarande i Norrköping – ca 700 personer – fick fullt klart för sig vad debatten gällde. Ingen kan ha fått det intrycket att jag ens antydde att socialdemokraterna skulle ha givit pengar till terrorister. Skulle någon ha fått den uppfattningen hade självfallet hela pressen varit full av skrivelser därom. Det var kanske synd att den inte var det, för då hade jag fått tillfälle att dementera. Jag är indignerad över att Olof Palme inte tror mig på mitt ord när jag förklarar hur det verkligen förhåller sig, utan fortsätter att själv insinuera genom att läsa upp ett enda avsnitt ur en lång debatt som varade bortåt en timme.

Olof Palme har på tal om Finlandspengarna förklarat att han inte vet varifrån dessa har kommit. Samtidigt förklarar han att han vet att de inte har kommit från visst håll. Sedan gör han det hela till en förtroendefråga mellan sig och de tyska vännerna. Om förtroendet är så stort mellan er. skulle det då inte vara möjligt för Olof Palme att från Tyskland får reda på varifrån pengarna kommit? Det är en politisk ansändighetsfråga att ett stort parti i Sverige, som dessutom är i rege-

ringsställning, inte förmedlar okända pengar mellan länderna. Det är en anständighetsfråga att klarlägga vad som skett. Jag tycker att de tyska socialdemokraterna skulle göra Olof Palme den tjänsten att tala om för honom vad det verkligen är fråga om.

Någon har gjort sådana här penningtransaktioner till en stor solidaritetsfråga. När socialdemokraterna har talat om att vi i solidaritetens intresse till omvärlden har skänkt pengar från vårt rika bord, så har herr Burenstam Linder frågat: Om man vänder på det, skulle socialdemokraterna då tycka att det var trevligt att andra länder betalade pengar till det socialdemokratiska partiet i Sverige? Vad skulle ni säga om vi moderater fick pengar från CDU i Tyskland, för att ta ett exempel? Vilket himla liv skulle det inte bli här i Sverige om vi spelade med i ett sådant solidaritetsspel.

Jag tycker uppriktigt sagt att statsministern skulle titta litet närmare i motiven för 10 § 19 kap. i brottsbalken, som handlar om sådana här saker. Det är inte fråga om identitet i sak mellan vad som där avhandlas och det vi nu debatterar, och det är bäst att säga att jag inte beskyller er för brottslig gärning. Men där finns en del uttalanden om gränsdragningen mellan vad som är rätt och orätt. De visar hur man balanserar på en knivsegg mellan det rätta och det orätta då det gäller att förmedla utländska pengar för att påverka informationen i olika länder. Det är inte fråga om att främmande makt står bakom pengarna, det kan vara enskilda människor som handlar i maktens intresse. Jag tycker att Olof Palme bör läsa motiven, därför att då skulle man kanske vara litet försiktigare när man sjunger solidaritetens höga visa som motiv för att sprida pengar runt om i världen. Jag skulle vilja påstå att det är ett riskabelt spel man håller på med.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Den sista frågan har Sten Andersson redan besvarat. Vi har inte mottagit några pengar annat än möjligen när partiet var litet och skulle bygga upp sig.

Bruno Kreisky har berättat att när man skulle bygga upp den österrikiska socialdemokratin efter kriget hade man inte en blyertspenna, inte en skrivmaskin, och att hjälpen från oss andra då var fullkomligt avgörande. Han sade att man inte hade kunnat överleva under Dollfussdiktaturen om man inte hade fått hjälp från oss andra. I Sverige fick socialdemokratin möjligen hjälp när August Palm och Hjalmar Branting började sin politiska bana.

På tal om anständighet, herr Bohman, vill jag säga att partiets pengar icke har berörts av denna penningtransaktion till Finland. Partiet har icke förmedlat pengar, utan det har en funktionär gjort på eget bevåg. Vi har tagit avstånd från det och sagt att sådana transaktioner inte får förekomma. Det är ändå ett slags anständighet att ge ett korrekt besked.

När det gäller de tyska pengarna säger jag att jag litar på de människor jag har talat med. Kan man inte lita på människor blir ju livet ganska

outhärdligt. Det är deras sak, inte vår. Den lojaliteten har vi.

De svenska moderaterna mottar ju pengar från olika håll, och det är konstigt att ungdomsklubbister har måst dra ut detta med tång på bolagsstämmorna. Det är bara på det sättet man har kunnat få reda på vad moderaterna uppbär från olika håll. Vad vet moderaterna om att dessa pengar icke kommer från utlandet? Det vet man inget om. Man redovisar ingenting, annat än när det kan dras ut med tång på annan väg. Så har man olika stödorganisationer. Tänk om ni skulle lägga korten på bordet i stället för att tala om de här tyska pengarna som inte är våra pengar, som partiet som sådant icke har haft att göra med och som det åviflar andra att tala om, inte oss.

Sedan går herrar Krönmark och Bohman nu till angrepp mot pressen, mot journalisterna. För att först ta angreppet mot mig, herr Krönmark, så är det direkt osannfärdigt det herr Krönmark säger. Jag sade i mitt tal, och då citerade jag herr Krönmark, att "moderaterna i skatteutredningen ämnar föreslå" osv. Sedan sade jag: "Låt oss ett ögonblick besinna vad detta konkret innebär med rimliga tekniska antaganden." Jag har inte påstått att herr Krönmark sagt att detta förslag skulle ha denna innebörd. Han har angett den tekniska förutsättningen, jag har tagit fram innebörden. Det är fullt korrekt att göra på det sättet.

Sedan hoppar herr Krönmark på journalisterna och säger att nog vet man hur det är i tidningarna. Det kommer i TT:s referat att "Krönmark berättade senare för pressen att han i skatteutredningen tänker lägga fram ett förslag att progressiviteten skall begränsas till 50 % i inkomstlägen upp till 100 000 kr." Detta fanns inte bara i TT:s referat utan även i en rad tidningar. Någon dementi från herr Krönmark har inte kommit. Jag grundar mitt tal på detta konstaterande. Nu när herr Krönmark skall försvara sig så sker det med uttrycket: "Ni vet hur journalister är!" De har ju lämnat ett just och korrekt referat. Då skall man väl inte hoppa på dem.

Det är likadant i princip med herr Bohman. Han säger att det var ett klipp på ett par minuter ur en lång diskussion och att det var felaktigt. Men man har ju inte vanställt herr Bohman. Man har inte plockat bort ord från herr Bohmans uttalande. Det är herr Bohmans egen röst som klingar ur högtalarna. Detta hörde väldigt många människor, och då kom reaktionen. Då skall man inte heller angripa journalisterna.

Det var ganska bra att få er ut på galejan en bit – vi har på detta sätt kunnat klara upp en del saker. I ivern att ge ett ljuvnytt åt socialdemokratin – det är i och för sig en legitim sysselsättning för herr Bohman – kan man förfalla till att skada väsentliga värden. Kampen mot förtrycket och diktaturen i alla dess former, stödet till demokratin och friheten i alla dess former är just ett sådant väsentligt värde i det svenska samhället.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Bohman anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Nr 11

Onsdagen den
29 oktober 1975

Allmänpolitisk
debatt

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! I sitt första inlägg gick statsministern till angrepp mot vad jag sade i ett tidigare replikskifte. Ur oss behöver man inte alls dra med tång sådana saker som gäller partifinansiering. Vi har en öppen finansiering till skillnad mot vad socialdemokratin har.

Vi har försökt att klarlägga detta, och vi vet att det från socialdemokratin, politikens storfinans, är mycket svårt att få något grepp om det här. Dessutom vill jag påminna herr Palme om att Sveriges riksdag vid upprepade tillfällen har gjort uttalanden emot kollektivanslutning som finansieringsmetod.

När det gäller de finska pengarna tycker jag att det är ganska fegt av statsministern att sätta partifunktionärer i klistret. Som herr Helén sade i ett tidigare anförande har en partiledning ändå ett ansvar, och det bör den ta. Om ni inte har någon inblick i vart era pengar tar vägen – vilket jag hoppas och tror att ni har – måste omvärlden ha större möjligheter att fråga sig vart anslag till andra länder egentligen tar vägen – för att anknyta till den debatt som herr Palme hade med herr Bohman för ett ögonblick sedan. Då måste misstankarna om att de går till felaktig användning i andra länder också växa. Det är olyckligt att det är på det viset.

Sedan finns det, herr Palme, kvarstående frågetecken kring det faktum att ni tar det så självklart att man kan ge pengar mellan socialdemokratiska partier, att socialdemokratin skulle vara någon sorts multinationellt företag som kan flytta kapital litet hit och dit i solidaritetens tecken. Vi frågar upprepade gånger: Är socialdemokraterna beredda ta emot pengar själva när de säger att det är självklart att kunna ge pengar till exempelvis Finland?

Till en början ger ni inget svar på principfrågan, och sedan säger ni litet undvikande att när socialdemokratin var ett svagt parti under uppbyggnad, då skulle ni ha kunnat tänka er ta emot pengar. Då frågar jag: Är detta er beskrivning på det finska partiet? Är det ett svagt parti under uppbyggnad? Det kan det inte rimligen betecknas som.

Eftersom ni tycker att det är så självklart att ge pengar till det finska partiet, som inte alls är ett svagt parti under uppbyggnad, utan t. o. m. befinner sig i regeringsställning, ehuru inte just nu, måste ni uppenbarligen också anse det självklart att för egen del ta emot pengar. Det, herr talman, är djupt skrämmande.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag brukar klaga litet grand över att morgondebatterna är som simultanpartier när jag har fyra stycken oppositionsledare att debattera med på en gång. Nu gäller det hela det moderata presidiet. Jag vet inte om kretsen kommer att utvidgas ytterligare, men det får jag väl i så fall bära.

Vi skulle skicka våra pengar litet hur som helst, sades det. Det har inte varit våra pengar som vår partikassör har förmedlat. Herr Burenstam

Linder försökte göra en moralisk poäng av att det är fejt att skylla på en partikassör. Men om en funktionär på eget bevåg har gjort någonting som VU inte skulle ha godkänt om det hade tagits upp där och som man vill förhindra i framtiden går det inte att säga att det var bra gjort – däremot att slå vakt om honom som människa och visa honom sitt förtroende därför att det är en utmärkt person. Men den speciella handlingen kan vi inte försvara. Det går helt enkelt inte.

Herr Burenstam Linder, som är några grader tarvligare än de andra, förstör allting för Bohman. Jag blev nästan sams med herr Bohman på slutet och sade att jag förstod att han kanske inte menat att insinuera att vi skulle hjälpa terroristgrupper. Men herr Burenstam Linder trampar omedelbart in i den Bohmanska spenaten och säger: Jaha, med hänsyn till det här måste ju misstankar kvarstå, man kan aldrig veta vart pengarna tar vägen osv. Han förstör alltihopa för Bohman.

Jag måste säga att jag gillar Bohman bättre här. Jag tyckte liksom att jag skulle lägga ned vapnen med honom och säga att det här var uppklarat oss emellan. Men även om jag har klarat upp det med partiledaren så är det dess värre inte uppklarat med övriga delar av presidiet. De trampar vidare på insinuationernas väg, och det är sorgligt.

Och sedan – vilket tänkande, ärade kammarledamöter, vilket tänkande! Herr Burenstam Linder skildrar den socialdemokratiska storfinansens som skyfflar pengar av och an. Vad är det fråga om? Sten Andersson har räknat upp vartenda bidrag. Det är sådant som vi har slitit fram, med insamlingar och lotterier och insamlingar till våra solidaritetsfonder. Många av våra funktionärer antecknar en del av sin lön till solidaritetsfonden. Överskottet på min bok gick till den fonden. På många olika sätt försöker vi i en fattig rörelse plocka fram pengar för att kunna hjälpa människor under förföljelse. I herr Burenstam Linders tankevärld finns ju ingen kontakt med vardagsslitet i en folkrörelse – det vet herr Burenstam Linder förmodligen inte vad det är – utan för honom blir det en storfinans som skyfflar kapital. Detta är bara avslöjande för herr Burenstam Linder själv.

Jag tycker det är ganska intressant när herr Burenstam Linder säger: "Vi har ingenting att dölja. Vi redovisar våra finanser." Då förutser jag att inför nästa valrörelse kommer, krona för krona, varje bidrag från bolagen att redovisas offentligt av det svenska moderata samlingspartiet. Kan det bli resultatet av dagens debatt, då har den ju fyllt ett väsentligt demokratiskt syfte.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi är beredda till all öppenhet när det gäller partifinansiering så länge som enskilda människors integritet icke därmed kränks. Om herr Palme för sin del skulle vara beredd till motsvarande öppenhet när det gäller socialdemokratins finansiering, vore det alldeles utmärkt. Vi kanske kan träffas efter denna debatt och diskutera den frågan. Det vore mycket bra.

När det gäller den principfråga som här diskuterats, nämligen om det verkligen kan vara riktigt och rimligt att man skeppar pengar mellan socialdemokratiska partier för att hjälpa varandra, så kvarstår att på frågan om herr Palme skulle vara beredd att ta emot pengar från något utländskt broderparti till sin egen valverksamhet, har vi inte fått något bra svar.

Vi skall också påminna oss, herr Palme, att detta att ta emot pengar från någon utländsk källa ju har ansetts vara så allvarligt att misstanke därom t. o. m. har föranlett telefonavlyssning under den senaste tiden.

Det är mycket märkvärdigt att man från regeringens sida kan säga att det är självklart att ge pengar till Finland. Eftersom detta är så självklart, skulle det rimligen vara lika självklart att man själv tog emot pengar från utlandet, trots att sådant är något som t. o. m. har föranlett telefonavlyssning.

När det gäller insatser i andra sammanhang, där det verkligen är fråga om solidaritetsaktioner, vidhåller jag för vår del att det rimligaste måste vara att ge stöd genom humanitära organisationer för att undvika varje missförstånd i omvärlden om en inblandning i andra länders angelägenheter. Detta, herr Palme, går inte att vifta bort som något slags debattrick eller dylikt. Om herr Palme tror det, borde han sätta sig ned och läsa t. ex. FN-stadgan eller studera text och andemening i det Helsingforsavtal som herr Palme nyligen har undertecknat och som just gäller att länder icke skall blanda sig i varandras angelägenheter. Om man ger stöd till humanitära organisationer blir det aldrig någon som helst misstanke någonstans på den punkten. Det kanske dessutom skulle bli litet bättre balans när det gäller fördelningen av stödet. Jag upprepar att i herr Sten Anderssons lista över vart era pengar gått saknas exempelvis anslag givna till efterlevande till sådana som då och då skjuts längs Berlinmuren utan någon som helst rannsakan.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag måste dess värre vidhålla att den här tredje sorteringen av moderater är sämre än de tidigare sorteringar som jag har debatterat med under eftermiddagen.

Till herr Burenstam Linder: Vi har inte alls begärt pengar av någon, men om ett broderparti kommer i en utomordentligt svår knipa vill vi hjälpa till – och det har vi kunnat göra i mycket begränsad utsträckning. Jag vill inte principiellt ta avstånd från en eventuell omvänd situation. Men vi har förmodligen inte under detta sekel mottagit bidrag av någon och kommer förmodligen inte under detta sekel att göra det heller.

Det som står om bidrag utifrån – i och för sig har jag föreslagit att det skulle tas bort – gäller bidrag från stat till politisk rörelse, som enligt denna lag är förbjuden. Däremot är naturligtvis stöd mellan folkliga rörelser tillåtet.

Det som gäller icke-inblandning och internationell solidaritet har herr Burenstam Linder totalt missförstått. Jag tror att han borde läsa FN-stadgan och ta reda på vad som faktiskt har hänt. Där står det om mänsk-

liga rättigheter, och redan 1952 förklarade den svenske utrikesministern Undén att gränsen mellan inhemska och internationella angelägenheter kunde förskjutas i och med att en stat påtog sig förpliktelser genom internationella avtal. FN-stadgan, som var ett sådant avtal, pålade medlemsstaterna skyldighet att respektera och främja mänskliga rättigheter och gav olika FN-organ behörighet att lägga fram förslag i sådana angelägenheter. Det innebär rätt för FN att anta rekommendationer i fråga om medlemsstaternas politik på detta område, bl. a. beträffande apartheidpolitiken, alldeles klart och entydigt.

Man har ibland från kommunistiskt och från ultrakonservativt håll sagt precis som herr Burenstam Linder gör nu: När ni har skrivit på Helsingforsavtalet får man över huvud taget inte yttra sig om förhållandena i andra länder. Det är fullständigt felaktigt. Det står klart i detta Helsingforsavtal just om kampen för mänskliga rättigheter, om att ta avstånd från tortyr och sådant. Jag sade i mitt tal i Helsingfors, som jag skall ställa till herr Burenstam Linders förfogande, att inblandning, dvs. att med tvång försöka förmå stat till landavträdelse, är förbjuden. Men det får inte innebära, sade jag, att man inte får ta avstånd från tortyr och förföljelse av mänskliga rättigheter, inte får kämpa för demokrati och diskutera olika ideologier. Jag kunde inte drömma om att debatt härom skulle uppstå här hemma, men för att undvika internationella "Burenstam Lindrar" tyckte jag att det var viktigt att, i samband med signerandet av Helsingforsstadgan, säga klart och entydigt att detta var vår tolkning av begreppet inblandning. Men jag kunde inte drömma om att en svensk politiker skulle ha sådana antediluvianska uppfattningar.

Sedan säger herr Burenstam Linder att man i samband med pengar skall skydda människors integritet. Det vill vi också göra. Skillnaden är, enkelt uttryckt, den att vi inte vill offentliggöra namnet på en del av de människor vi hjälper – därför att då skulle deras liv kunna sättas i fara. De skulle kunna hamn i slavlägret, framför exekutionspatrullen, i garrotten. Den integriteten respekterar vi. Därför kan jag inte heller besvara en del av Burenstam Linders frågor. Men vi är beredda att låta utvalda personer få en exakt inblick i detta.

Herr Burenstam Linder talar om en annan sak, nämligen att integriteten hos en del av de stora bolag som kan förväntas ge bidrag till moderaterna måste skyddas, och det innebär en gräns för deras publicering av uppgifter. Vi är helt öppna när det gäller de bidrag som vi får, och det vore mycket bra om moderaterna vore lika öppna.

Om det sista – den internationella solidariteten – skall man inte hyckla. Vi vet ju att det internationella storkapitalet har nästan obegränsade resurser att sätta in för att hävda sina intressen: Det har gjort så och det kommer också att göra så. Där gäller icke principen om icke-inblandning, för där är det ofta fråga om helt inofficiella ting. Men ibland kryper de fram.

Vi vet också att den internationella storkommunismen har mycket stora resurser för att hävda sina intressen. Det har pågått och det kommer

att fortsätta. Det har här funnits en egendomlig samstämmighet i angreppen dels från kommunisterna, dels från moderaterna, mot den demokratiska arbetarrörelsen när den med svett och möda samlar in dess värre alltför litet pengar för att hjälpa demokratiska folkrörelser och för att ge det lilla bidrag vi kan åstadkomma i kampen mot förtrycket, förföljelsen och jakten på människor. Då tar ni till brösttoner. Jag kan inte finna annat än att detta är hyckleri. Ni kan inte vara mindre okunniga om verkligheten än vad vi är.

Inför detta hyckleri har det varit väsentligt för oss att säga: Gärna insyn och öppenhet i det lilla vi gör, men framför allt – vi skall inte svikta i vårt solidaritetsarbete. Vi skall göra vad vi kan för att intensifiera det, satsa mer i samarbete med våra broderpartier över hela världen i kampen för frihet och demokrati.

Herr andre vice talmannen, som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar, anmälde att herr Burenstam Linder anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Härefter tillkännagav herr andre vice talmannen att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Trots den kubbning på det nära personliga planet som vi nu har bevittnat har dagens debatt präglats av de stora frågorna, ekonomin och sysselsättningen. Detta är naturligt, för det är på dessa ödesfrågor som det beror hur och i vilken takt vi kan bygga framtidens samhälle.

I både det korta och det långa perspektivet är frågan om försörjningen och hushållningen med energin en av de viktigare hörnstenarna i den ekonomiska grunden. Jag vill ta upp en av de viktigare frågorna i detta sammanhang som nu är under aktuellt övervägande, nämligen Sveriges försörjning med uran för de kärnkraftanläggningar som riksdagen fattat beslut om, och även för en del andra områden, t. ex. inom medicinen. Läget för dagen är följande. För de närmaste åtta åren har vi vår uranförsörjning i stort sett tryggad genom kontrakt med utländska leverantörer. F. n. finns det också möjligheter att upphandla ytterligare kvantiteter av uran på världsmarknaden, bara man vill betala världsmarknadspriset. Priset på uran påverkar också mycket litet den totala energikostnaden vid kärnkraftverken.

I Sverige har vi stora uranfyndigheter, ja, per capita räknat de största i världen av hittills kända tillgångar. Nu pågår en intensiv jakt världen över på uran, och det här förhållandet som jag talade om kan mycket snabbt ändras. Att vi inte forcerat den närmare kartläggningen och projekteringen av våra egna uranfyndigheter och tagit driften i större skala beror på att världsmarknadspriserna varit så låga genom de gynnsamma

dagbrott som man kunnat öppna på ett par andra ställen i världen att en svensk gruvdrift inte har varit lönsam.

Nu är läget ett annat. Genom den stora utbyggnad av kärnkraften som nu sker världen över har förhållandet mellan tillgång och efterfrågan på världsmarknaden blivit ett annat. Priserna har skjutit i höjden, och nu menar experterna att vi här i Sverige har passerat nollinjen för en lönsam uranbrytning.

Som skäl för en gruvdrift inriktad på uran ligger i dag att vi kan bli självförsörjande. Det stärker vårt ekonomiska och politiska oberoende, och vi kan också få kvantiteter över för export, vilket är till fördel för vår ekonomi och vår sysselsättning. Detta är tungt vägande skäl för uranbrytning i Sverige, och jag fäster särskild vikt vid det oberoende gentemot andra länder som detta medför.

Redan i slutet på 1950-talet fattades beslutet att uppföra en mindre urangruva i Ranstad i närheten av Skövde. Uranbrytningen påbörjades år 1965, och man kom upp i ca 60 ton om året. År 1968 upphörde brytningen, och gruvan stoppades i malpåse, främst på grund av den bristande lönsamheten. Men Ranstad var redan från början planerat och byggt för en kraftigare utvidgning. Nu stiger uranpriset snabbt, och LKAB, som driver anläggningen, anser den företagsekonomiskt lönsam. Man har nu projekterat jättegruva med en årsproduktion av ca 1 300 ton per år, som med råge täcker in hela vårt eget behov.

Men gruvan medför en gigantisk miljöförstöring av en unik och värdefull natur. Malmkroppens strukturering gör att bortåt 100 km² kommer att tas i anspråk. Att gruvbrytning brer ut sig på ett så stort område beror på att skiffret innehåller så låga mängder uran – bara mellan 250 och 325 gram uran per ton skiffer. För en årsproduktion måste alltså mer än 6 miljoner ton skiffer brytas, dvs. drygt 20 gånger mer per år än vad som har skett hittills. Jag har personligen besökt området i flera omgångar under det senaste året, och jag skall erkänna att min föreställningsförmåga inte klarar av att måla upp den gigantiska omvandling av hela bygden som dessa väldiga massflyttningar innebär.

Det finns också andra problem. Brytningen medför en sänkning av grundvattnet, och när stordriften är färdig kommer stora mängder svaveldioxid och stoft att släppas i luften. Bara från denna anläggning kommer det att släppas ut mer än vad Skövdes nuvarande industrier, Volvo, Gullhögen och Rockwool, samt stadens samlade värmeanläggningar gör. Av dessa skäl säger också naturvårdsverket nej till projektet.

En annan synpunkt är att Ranstad ligger i ett område med flera stora industrier. Redan nu har dessa vissa problem med rekryteringen av arbetskraft, och rörligheten är större än den normala. Det kan bli besvärliga arbetsmarknads- och tillväxtproblem, om man ytterligare ökar temperaturen i detta tillväxtkraftiga område.

Nu vill vi i folkpartiet ställa fram alternativ till Ranstad. AB Atome energi har tidigare haft ansvaret för uranprospekteringen i Sverige med utriktning mot de mellansvenska skifferna. Mot slutet av 1960-talet fick

Nr 11

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

SGU ansvaret för uranprospekteringen, och den inriktades då på andra objekt. Man har således gjort uranfynd så väl i fjällkedjan som i urberget. De bästa och mest lovande resultaten har SGU fått fram i Arjeplog-Arvidsjaurområdet, där ett tiotal olika uppslag håller på att undersökas, och i Tåsjö-Doroteaområdet. Dessa uranförekomster är av en helt annan typ än Ranstadsskiffarna, och uranhalterna är flera gånger högre. Om jag påminner om den arbetslöshet som finns i Norrlands inland och om att man på något sätt måste få fram en balans till Stålverk 80, då inser alla värdet av att dessa fyndigheter snabbast möjligt kartläggs och förutsättningarna för en gruvdrift utreds. Vi i folkpartiet begär att SGU skall få de resurser som behövs för ändamålet och att projektet prioriteras. Vi är i detta vårt ståndpunktstagande, med ett första nej till Ranstad, på det klara med att tidpunkten för en svensk egenförsörjning med uran förskjuts upp till ett par år eller kanske något mera, men vi är beredda att ta nackdelen med detta, och vi vet att uranförsörjningen ändå kan klaras under tiden.

Vårt nej är alltså grundat på oron för den väldiga miljöpåverkan som en stordrift vid Ranstad innebär. Det är också grundat på den rädsla och oro som de berörda människorna i Skövde, Falköping och Skara känner och som vi tycker har goda skäl. Om vi då ställer dessa yttringar mot den oro inför framtiden som människorna i Norrlands inland känner när arbetslösheten står framför dem, är inte valet svårt. Här finns en chans till en vettig regional satsning, som alla kan vara betjänta av. Vi bör inte försitta den chansen genom ett förhastat beslut om en satsning på Ranstad.

Sist några ord om sysselsättningen i skogslänen. I sitt anförande har Gunnar Helén tidigare tolkat folkpartiets oro för sysselsättningen den kommande vintersäsongen. Som vanligt är det skogslänen som har de sämsta utsikterna, och där är läget för kvinnor och ungdomar särskilt svårt. I Norrland är sysselsättningen i stor utsträckning beroende av de exportkänsliga råvarorna skogen och malmen. Genom den dämpning av efterfrågan som skett inom dessa områden ökar nu påfrestningarna på den norrländska industrin undan för undan, och det blir människorna i inlandet och fjällbygden som får det svårast att klara sin försörjning.

Regeringen har lagt fram ett åtgärds paket, men det jag mest saknar i det paketet är de mot glesbygderna direkt riktade åtgärderna. Vi behöver en särskild stimulans för t. ex. skogsvårdande åtgärder, byggande av skogsbilvägar och underhåll av gamla dammbyggnader, vi behöver större anslag till och tidigareläggning av beredskapsarbeten på angelägna vägprojekt. Det bör också bli en utvidgning av antalet kommuner som erhåller medel till IKS-arbeten. Om man kombinerar dessa åtgärder med en ökad arbetsmarknadsutbildning, i första hand lokaliserad till de små och medelstora företagen i inlandet och fjällbygden, kan det bli en behövlig lättnad i sysselsättningsläget.

Om man konstaterar att ungdomar under 25 år har det svårast – och det har flera talare påpekat tidigare i dag – är detta särskilt uttalat i

skogslänen. Några siffror kan belysa detta. Under juni–augusti i år flyttade 561 människor från Västerbotten med hjälp från arbetsförmedlingen. Av dessa var nära 400 under 25 år. Alla förstår vilken avtappning av livskraften i en region detta innebär. Vi måste alla vara ense om att riksdagen och statsmakten också har ett övergripande ansvar och en skyldighet att ge arbete till människorna i skogslänen för att trygga deras framtid.

Nr 11

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

Fru THORSSON (s):

Herr talman! I anslutning till regeringsdeklarationen den 15 oktober önskar jag ge mina riksdagskolleger min bild av läget på den internationella nedrustningsfronten. Jag är medveten om att helhetsbilden är mörk och med mycket få ljusa inslag. Det finns inga skäl att dölja detta faktum. Vi är i ett svårt läge. Farorna för mänsklighetens överlevnad ökar. Men det är å andra sidan nödvändigt att detta farofyllda läge inte leder till förtvivlan och handlingsförlamning. Tvärtom är det mer angeläget än någonsin att se till att vi inte medverkar till att – genom en sådan handlingsförlamning – tillfällen att åstadkomma ett, även partiellt, genombrott i nedrustningsförhandlingarna försummas. Detta måste vara riktpunkten för den stora nedrustningsdebatt som i morgon börjar i FN:s generalförsamling.

Sedan jag senast hade anledning och tillfälle att inför riksdagen redovisa svenska insatser i det internationella nedrustningsarbetet har vissa betydelsefulla händelser ägt rum på detta område, främst den internationella konferens för granskning av avtalet för att stoppa spridningen av kärnvapen som pågick under maj månad i Genève och som på förhand kallades den viktigaste händelsen på nedrustningsfronten sedan andra världskrigets slut. Blev den det?

Innan jag söker svara på den frågan vill jag göra ett försök att helt hastigt ge ett – för att använda en ganska anspråksfull beteckning – historiskt perspektiv på våra nu aktuella ansträngningar att äntligen få ett grepp om den för vår generation människor avgörande fråga som det internationella nedrustningsarbetet utgör.

Före detta nationerna har denna höst sedan 30 år sökt vägar att säkra världens fred och framtid. Strävandena har inte varit särskilt framgångsrika. Det är sant att ett tredje världskrig hittills har förebyggts. Men under 25 av de 30 åren sedan 1945 har det varje dag pågått krig någonstans i världen. Dessa krigs sammanlagda längd övergår 250 år.

Herr talman! Liksom det gamla världsekonomiska systemet inte längre kan fungera i vår tid, med 150 politiskt självständiga stater, krävande också ekonomisk självständighet, rättvisa och utjämning, så kan inte längre den gamla stormaktsbalansen och makthegemonin, byggd på starka rustningar, fungera i en värld av jämställdhet och krav på jämlikhet, i vår generation, i kärnvapenåldern.

Men ändå fortsätter kapprustningsvansinnet mellan stormakterna, vapenhandeln runt världen, slöseriet med materiella och framför allt mänskliga resurser. I det närmaste 300 000 miljoner dollar satsas nu på vapen.

Och faran för kärnvapenspridning ökar med expansionen av kärnenergin runt världen, inte minst med intensifierad forskning, förbättrad teknik och spridning av kunskaperna om hur man skall bemästra de svåraste och kostsammaste avsnitten av kärnenergicykeln.

Vid en återblick på de 30 åren verkar de inte ha helt saknat möjligheter till framsteg för internationella samförståndssträvanden. I själva verket har tillfällen erbjudit sig som inte har utnyttjats, som har gått förlorade genom att kortsynta och själviska intressen och överväganden tillåtit att dominera i det internationella samarbetet. Vad kunde inte ha hänt om president Roosevelt och premiärminister Churchill hade lyssnat till Niels Bohrs allvarliga vädjan 1944 om internationell kontroll av kärnenergin *innan* den första atombomben färdigställts, om den s. k. Baruchplanen av år 1946 i fråga om sådan kontroll hade kunnat vinna allmän anslutning, om tillfällena omkring 1950-talets mitt till samförstånd och samgående på kärnenergiområdet hade utnyttjats, om 1960-talets långvariga förhandlingsomgångar hade lett till fullständigt provstopp och effektiva medel mot spridningsfaran!

Nu skriver vi 1975. Sex stater har verkställt kärnexplosioner, nedrustningsförhandlingarna är i ett dödläge. Om tio år kommer 35 stater att kunna företa en kärnexplosion som biprodukt till sina kärnenergiprogram. En amerikansk kolumnist har nyligen, med hänvisning till de skjutvapen som i Förenta staterna är lätt åtkomliga, även på lördagskvällar, med bitter skämtsamhet myntat termen Nuclear Saturday Night Specials.

Hur skall vi tolka dagens dödläge, herr talman? Som ett avgörande skäl till att ge upp de hittills fåfänga försöken att stoppa kärnvapenspridningen eller som en stark drivkraft till att göra vårt yttersta att inte än en gång försumma att ta till vara de möjligheter till steg framåt som kanske just en sådan situation erbjuder?

Jag föredrar den senare tolkningen.

Låt mig återvända till den konferens för granskning av icke-spridningsavtalet som pågick i Genève under vårrisdagens sista månad. Blev den en så avgörande och viktig händelse som man hade hoppats?

Jag tror att de närmaste årens utveckling kan ge oss möjligheter till ett säkrare svar. Den centrala iakttagarpost som jag själv hade under denna tid innebar främst ett tillfälle till klarläggande av vissa handfasta och till stor del obehagliga sanningar om läget i nuet. Innebörden av avtalsgranskningen kan i sju korta punkter sägas vara:

Även om avtalet har 95 anslutna stater står fortfarande flera viktiga stater, bland dem två kärnvapenmakter, utanför.

De kärnvapenfria stater som anslutit sig till avtalet har icke anskaffat kärnvapen; s. k. horisontell spridning har förhindrats.

Den s. k. vertikala spridningen, dvs. fortsatt kvantitativ och kvalitativ utvidgning av kärnvapenstaternas, främst supermakternas, kärnvapeninhav har fortsatt oavblåtligt, trots avtalets stipulationer om kärnvapenedrustning. Inte heller har dessa stater uppfyllt sina åtaganden om ett fullständigt provstopp.

En utanför avtalet stående kärnvapenfri stat, Indien, har sprängt en s. k. fredlig kärnladdning. Genom att det tekniskt sett inte finns någon skillnad mellan något slag av kärnexplosioner – endast det uppgivna syftet – har detta land därmed visat sin kapacitet att framställa kärnvapen. Flera kan komma.

Genom den pågående utbyggnadsexpansionen av kärnenergianläggningar och spridningen av kunskap på området blir allt flera stater potentiellt i stånd att tillverka kärnvapen. Den snabbt ökande mängden plutonium skapar därvid allvarliga specialproblem av flera olika slag.

Detta gör det nödvändigt att försöka kraftigt skärpa den internationella kontrollen över den fredliga kärnindustrin. Slutmålet måste vara mycket mera långtgående internationella arrangemang på kärnenergiområdet än vad som hittills varit möjligt. Sverige har därvidlag framlagt långtsyftande förslag om internationellt handhavande av allt klyvbart material.

Åtskilliga exportörländer har visat sig ännu inte medvetna om det nödvändiga i att på detta område underordna sina ensidiga kommersiella intressen det onekligen väsentligare intresset av att kärnenergiexpansionen förbinds med verkligt effektiv internationell kontroll.

Detta om granskningskonferensen.

Och de bilaterala nedrustningsöverläggningarna, SALT-samtalen, Wienförhandlingarna om trupperadskärningar i Europa? Ja, alla nedrustningsansträngningar är nödvändiga och välkomna. Tidvis är också förhandlingarna intensiva. Men termen dödläge är motiverad även här, därför att inget beslut som leder till verkligt konkret nedrustning f. n. kommer ut av förhandlingarna. Kärnvapenmakterna, som har åtagit sig nedrustningsförpliktelser, kom till Genève för fem månader sedan tomhänta, utan att ha något att redovisa. Tvärtom hade de två supermakterna ett halvår tidigare träffat en överenskommelse i Vladivostok, som stolt trumpetades ut över världen. Den innebar visserligen en stabilisering av staternas antal vapenbärare men på en högre nivå än vad någon av dem förut legat på. Och den långsamma takten i de s. k. SALT-II-förhandlingarna, som skall följa upp Vladivostoköverenskommelsen, beror på att man på båda sidor tvistar om motpartens mest avancerade typer skall inneslutas i ett kommande avtal eller lämnas helt fria utanför. På provstoppsidan, i fråga om fredliga kärnexplosioner, i fråga om kemiska vapen, utlovar supermakterna vid nedrustningskonferensen i Genève gemensamma initiativ. Men de kommer inte. Och under tiden kan nedrustningskonferensen ingenting annat göra än att inventera och expertstudera problemen. Rustningsnivån skruvas också upp kvantitativt och inte minst kvalitativt med hjälp av en alltmera fulländad teknik som skapar nya vapensystem som i sin tur skapar nya doktriner som i sin tur skapar nya strategier. Och kärnvapenlagren växer.

Det är denna verklighet, herr talman, som vi har att arbeta i och vars möjliga tillfällen vi icke får försumma att utnyttja.

I morgon börjar nedrustningsdebatten i FN:s generalförsamling. Församlingen har vid denna sin 30:e session ett rekordartat antal nedrust-

ningsärenden på dagordningen, de flesta av dem på kärnvapenområdet. Ett intensivt, flera veckor långt arbete förestår, under vilket vi bl. a. måste föra våra initiativ rörande internationell kontroll och förvaltning av kärnenergicykelns farliga faser och material vidare mot ett alltmer ökat accepterande. Det praktiska arbetet i dessa frågor ligger sedan granskningsskonferensen för fem månader sedan hos det internationella atomenergiorganet (IAEA) i Wien. Men i FN, som det internationella samfundets mest auktoritativa politiska organ, är det som den politiska acceptansen måste arbetas fram.

Generalförsamlingen erbjuder inte tillfälle till förhandlingar kring nedrustningsproblem i verklig mening. Men ärendena kan föras framåt, bl. a. genom ett ständigt, och ständigt ökande, politiskt och moraliskt tryck från de små och alliansfria staternas sida. Supermakternas attityder i sina bilaterala nedrustningssamtal och därmed de resultat som kommer ut av dessa avgör det framtida ödet för oss alla i denna alltmer ömsesidigt beroende värld. Därför måste de fås att förstå att detta är en angelägenhet som angår oss, de små, djupt, och att vi håller deras agerande under så noggrann bevakning som möjligt.

Genom ett svenskt initiativ i FN, nu i slutstadiet av förberedelsearbetet, hoppas vi att på litet sikt få förbättrade förutsättningar för detta. Som svar på en vädjan av generalsekreterare Waldheim kommer vi att lägga fram ett resolutionsförslag inför generalförsamlingen om en översyn av FN:s insatser i nedrustningsarbetet, i avsikt att nå fram till förslag om ökade arbetsuppgifter, ökade resurser och ökad effektivitet.

Framför allt tror jag emellertid att nedrustningsförhandlare, vid sidan av de detaljerade och höggradigt tekniska steg-för-steg-debatterna, där vi alltid riskerar att bli övervältrade av stormakternas militärteknologiska etablissemang, måste återföra debatten till det principiella planet, där det groteska i den nuvarande situationen blir som mest uppenbart.

Vad finns det t. ex. över huvud taget för politiskt statusvärde i att besitta nästan löjligt destruktiva kärnvapen?

Vad är den verkliga innebörden av det magiska begreppet nationell säkerhet, i vars hägn stormakternas militäretablissemang har kunnat driva sina fruktansvärda kapprustningar?

Vad betyder det för världens ekonomiska och sociala utveckling och därmed för varje enskild människas välfärd att nära hälften av världens vetenskapliga och tekniska talanger, kunnande och resurser används för att åstadkomma ödeläggelse, lidande och död i stället för uppbyggnad, välfärd och lycka?

Vad innebär den över-kill-kapacitet tolv gånger jordens hela befolkning, som nu finns uppbyggd genom kärnvapenlagren runt om i världen, för risk för denna mänsklighetens undergång?

Om världen och mänskligheten skall kunna överleva i vår tid är det för mig uppenbart att begreppet nationell säkerhet, i vars hägn så mycket av död, lidanden och förstörelse har spritts ut över en liten ömtålig planet och dess arma människor, måste ersättas med ett nytt mål för våra strä-

vanden, ett mål som alla människor med god vilja kan dela. Detta gemensamma mål är överlevande, under rimliga och acceptabla villkor för oss alla. Om vi inte lyckas formulera och vinna erkännande för ett sådant grundläggande gemensamt mål – ja, då kommer, i kärnvapenåldern och med de ökande riskerna för kärnvapenspridning, sannolikhetens alla lagar att hinna fatt oss och slutligt göra upp med "det mänskliga experimentet".

Det är därför, herr talman, som jag mycket allvarligt menar att vi just nu befinner oss i ett stadium liknande många av historiens tidigare försummade tillfällen. Många delar med mig en isande misstanke att om även detta går förlorat kan det visa sig ha varit det sista.

Nedrustningsarbetet måste därför brytas ut ur sin isolering och infattas i det pågående arbetet att lösa mänsklighetens gemensamma problem och trygga vårt överlevande.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat till fru Thorssons redogörelse för nedrustningsfrågans nuvarande läge. Även om jag i stort sett delar den bedömning av läget som ordföranden i nedrustningsdelegationen gjorde och hennes värderingar i frågan vill jag göra några kompletterande kommentarer.

Den våldsamma expansionen av den fredliga kärnkraftsteknologin innebär ovedersägligen en upptrappning också av riskerna för framtida kärnvapenkrig. Icke-spridningsavtalet håller på detta sätt på att mista sin betydelse. Ansvaret härför är naturligtvis primärt kärnvapenmakternas, vilkas agerande i nedrustningsfrågan gör det allt besvärligare att upprätthålla disciplinen i ett världssamhälle som är utsatt för ständigt växande spänningar.

NPT-konferensens rekommendation att alla exportörer av nukleärt material för fredligt ändamål skulle kräva IAEA-kontroll av fredlig kärnenergi-verksamhet i icke NPT-stater räcker naturligt mot denna bakgrund inte. IAEA-kontrollen i stater som undertecknat NPT-avtalet är också behäftad med stora brister och måste skärpas. Jag tror det är en erfarenhet man kan dra av Västtysklands stora kärnkraftsaffär nyligen med Brasilien. De "safe-guards" som är förknippade med den affären är enligt min mening långt ifrån tillfredsställande.

Det framstår som allt nödvändigare, med tanke på att det inte existerar några vattentäta skott mellan kärnenergi för fredliga ändamål och för militära, att export av utrustning och material för kärnenergiändamål förbjuds till länder som icke skrivit under icke-spridningsavtalet. Kontrollen av nukleärt material i NPT-staterna måste dessutom väsentligt stramas upp jämfört med vad som är möjligt inom den nuvarande verksamheten för IAEA. Jag tror också att man här måste ta till vara de temporära framsteg som är möjliga. Jag tror därför att man snarast bör göra en omvärdering av de kärnvapenfria zonernas roll i avspänningspolitiken.

Jag övergår därmed till mer näraliggande problem, dvs. den ekonomiska politiken.

De analyser av konjunkturutvecklingen som publicerats denna höst har skildrat Sverige som något av en oas, relativt oberörd av omvärlden och dess växlande ekonomiska problem. Det är naturligtvis en idyllisk bild som inte riktigt överensstämmer med verkligheten.

När man nu försöker värdera tendenserna till uppgång i den internationella konjunkturen stannar man snart upp inför det intima samarbete och beroende stater emellan som är karakteristiskt för den ekonomiska utvecklingen i vår tid. När man analyserar vad som händer internationellt faller blickarna i första hand på Förenta staterna, där indikationerna på en uppgång är mycket markanta, och på Västtyskland, där tendensen är tydlig om också inte lika markant. Vi är också på det klara med att lägersituationen i våra avnämländer när det gäller trävaror, massa och papper nu är sådan att exporten börjar skjuta fart inom dessa sektorer. Det finns emellertid anledning att varna för förhastade och överoptimistiska slutsatser på grund av detta förhållande. Inom andra branscher, framför allt verkstadsindustrin, är perspektivet mycket mörkare. Det finns dessutom anledning att ifrågasätta styrkan och varaktigheten, framför allt i den amerikanska konjunkturuppgången sådan den rapporterats under tredje kvartalet. Den konjunkturpolitiska beredskap som vi i finansutskottet initierade under våren har alltså mot denna bakgrund oförändrad aktualitet.

En analys av prisutvecklingen i landet som finansutskottets majoritet presenterade i betänkandet 25 under vårriksdagen utmynnande i en förmodan att prisstegringarna under 1975 skulle komma att uppgå till 10 å 11 % kommer i varje fall sannolikt inte att visa sig vara för pessimistisk. Prisuppgången på alla varor från september 1974 till september 1975 är nu omkring 11 % i Sverige jämfört med omkring 6 % i Västtyskland.

Bakom dessa sifferexempel döljer sig växande problem. Den omständigheten att prisstegringarna har varit speciellt kraftiga på dagligvaror innebär att inflationen relativt sett slår hårdare mot barnfamiljer och låginkomstgrupper som har en större andel av sin totala konsumtion förlagd till dagligvaror. Ser man exemplen i ett större sammanhang kan man konstatera att den inflation som tidigare betingades av att den internationella prisstegringsvågen slog in i svensk ekonomi har brutits och vi har kommit in i ett skede där inflationen är av inhemskt märke. Detta är naturligtvis särskilt allvarligt därför att det går ut över exportindustrins internationella konkurrenskraft som därmed löper risken att försämrans.

Inflationsutvecklingen gör det dessutom nödvändigt för riksbanken – det har riksbankschefen nyligen aviserat – att hålla likviditeten i det svenska penningssystemet under skärpt kontroll. Eftersom bytesbalansens växande underskott tvingar fram en fortsatt utländsk upplåning kan denna utveckling befuras leda till en begränsning av kreditexpansionen i landet, som kan komma att gå ut också över investeringarna och försvåra strävandena att upprätthålla en hög sysselsättning. Den vändning inflationsutvecklingen har tagit hotar alltså även denna väg sysselsättning-

en. Mot den bakgrunden är det anmärkningsvärt att det s. k. sysselsättningspaket som regeringen i samband med riksmötets öppnande anmälde sin avsikt att framlägga inte åtföljdes av någon total ekonomisk analys och översikt eller ens av en antydning om att de sysselsättningsfrämjande åtgärderna måste gå hand i hand med intensifierade och målmedvetna åtgärder mot inflationen.

Vi har i finansutskottet med växande förvåning noterat regeringens sätt att forma den ekonomiska politiken. När vi i finansutskottet i betänkanden under vårriksdagen katalogiserade och föreslog en rad åtgärder inplacerades de i ett ekonomiskt-politiskt handlingsmönster med en medveten strategi och en klar målsättning. Från regeringens sida presenteras åtgärderna nu inför verkställigheten som en lista med ett 20-tal punkter utan något egentligt inbördes sammanhang och utan ett försök att teckna ett ekonomiskt-politiskt handlingsmönster. Det är kanske ingen överraskning för kammarens ledamöter om jag berättar att det är med mycket stor självövertvinnelse som vi har avhållit oss från att utnyttja möjligheten till ett utskottsinitiativ, och jag har nu ett par veckor haft liggande ett förslag att kombinera de sysselsättningsfrämjande åtgärder som kan bli aktuella med ett antiinflationsprogram. Nu har dock det beskedet nått finansutskottet att riksdagen nästa vecka kommer att få en proposition som tar upp det ekonomiska läget till en närmare analys, och då blir det anledning att återvända till hela denna fråga. Jag kan försäkra att vi i finansutskottet kommer att driva kravet på att denna s. k. minibudget inte bara skall analysera behovet av sysselsättningsstimulerande insatser utan också dra upp riktlinjerna för målmedvetna åtgärder för att dämpa prisstegringarna och på skilda sätt motverka den inflation som nu tenderar att bli vårt största ekonomiska problem och som också indirekt utgör ett allvarligt hot mot sysselsättningen.

Som en följd av riksdagens beslut i våras på grundval av finansutskottets förslag har regeringen nu avlämnat proposition nr 16 om tillfällig nedsättning av den allmänna arbetsgivaravgiften inom det inre stödområdet. Propositionen är anmärkningsvärd och tarvar därför redan på detta stadium en kommentar.

Propositionen innehåller ett förslag som står i strid med majoritetens i finansutskottet och riksdagsbeslutets intentioner. Finansministern undantar nämligen i sitt förslag kommunerna i det inre stödområdet från sänkningen av arbetsgivaravgiften. Han gör det med en motivering som är minst sagt märklig. Han hänvisar till att i finansutskottets betänkande inte finns något som tyder på att avsikten varit att förbilliga lönekostnaden för stat och kommun i deras myndighetsutövning, som det heter.

Finansutskottet gjorde över huvud taget ingen begränsning i sitt förslag. Vi knöt vårt förslag i betänkandet nr 25 helt till nödvändigheten av att under den väntade lågkonjunkturen stärka sysselsättningen i den del av vårt land som kan väntas få speciella svårigheter. Vi talar i vårt betänkande varken om den ena eller den andra kategorin arbetsgivare.

Den klara avsikten var därmed att sänkningen skulle gälla alla löne- kostnader inom det inre stödområdet.

Det intressanta i sammanhanget är att finansministern på detta sätt förefaller benägen att undanta den offentliga sektorn från ansvaret för sysselsättningsutvecklingen. Det är en helt ny socialdemokratisk attityd som tarvar en förklaring. Kommunerna i det inre stödområdet känner sannolikt minst samma starka ansvar för att upprätthålla sysselsättningen som företagen, och det är med andra ord orimligt att – såsom föreslås i propositionen – exkludera kommunerna.

Jag kan, herr talman, verkligen inte förstå den politiska visdomen bakom propositionen nr 16 och jag föreställer mig att också kammaren har svårt att förstå logiken i detta förslag.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Debatten i dag har av naturliga skäl präglats av frågor som gäller näringslivet och våra möjligheter att i en vikande konjunktur upprätthålla sysselsättningen. Jag vill gärna börja med att konstatera att till de mera utmärkande dragen hos finansministern, som ju tyvärr inte är närvarande i kammaren, hör hans optimism när det gäller den ekonomiska utvecklingen. Finansministrar måste kanske officiellt vara optimister. Men en sådan professionell optimism medför tyvärr den nackdelen att regeringens ekonomiska åtgärder sällan går i takt med den ekonomiska utvecklingen. De olika åtgärderna som har vidtagits har i regel satts in för sent, och det är fara värt att så har skett också denna gång.

När finansministern i maj månad publicerade den reviderade finansplanen räknade han med en tillväxt av bruttonationalprodukten på drygt 2 %, trots att näringslivet redan varnat för att vintern skulle bli svår. Orderingången började falla, och företagen visste att de starkt ökade personalkostnaderna plus höjd indirekt beskattning av näringslivet skulle ytterligare försämra den svenska industrins konkurrensförmåga både utomlands och här hemma. Lageruppbyggnaden kunde inte fortsätta hur länge som helst. Men finansministern var alltså optimistisk i överkant och trodde att en klok stimulanspolitik i andra länder skulle göra en klok stimulanspolitik här hemma onödig.

Den ekonomiska utvecklingen sedan den reviderade finansplanen publicerades har emellertid visat att det inte fanns någon säker grund för herr Strängs optimism. Jag läste för en tid sedan i Handelsbankens månadsöversikt Aktuell Ekonomi nr 8 att det i år – för första gången under efterkrigstiden – förmodligen inte blir någon ökning alls. Det är t. o. m. möjligt att det blir en minskning av bruttonationalprodukten. Medan konjunkturen i många andra länder så sakta håller på att vända uppåt, t. ex. i USA och även i Frankrike, är den fortfarande på väg nedåt i Sverige. Det har ju både Industriförbundet och LO:s ekonomer kunnat konstatera. Med tanke på den stigande kostnads- och prisnivån i vårt land torde det därför dröja innan vi får den nytta av utlandsuppgången som jag förmodar varit finansministerns stora hopp. Och eftersom en

mycket stor del av exportindustrin nu ligger med onormalt stora färdigvarulager dröjer det ytterligare innan sysselsättningen förbättras. Finansministern räknade med en uppgång i investeringarna på 10 %, men efter vad man nu kan förstå så tyder alla tecken på att siffran i år blir 6–7 % och nästa år kanske det bara handlar om 5 %.

Mot denna bakgrund har regeringen tvingats att tillgripa vissa stimulansåtgärder som både vi från oppositionen – alldeles särskilt från det moderata partiets sida – och näringslivet begärt i flera månader. Nu har man äntligen beslutat sig, men som jag inledningsvis sade kommer de där besluten väldigt sent, och jag skulle vilja säga, som vanligt för sent. På sikt är alltså situationen allt annat än ljus – bara räntorna för våra utlandslån under fjolåret och i år beräknas till 1 000 milj. kr. om året. Och därtill kommer självfallet att vi måste verkställa amorteringar.

Herr talman! Den svenska industrins kostnadsläge i relation till andra länders har försämrats betydligt genom löneökningarna och inte minst av de kraftigt stigande sociala kostnaderna. I början av 1970-talet förbättrades den svenska industrins relativa kostnadsläge, men nu har hela förbättringen gått förlorad. De svenska lönerna inklusive sociala kostnader ligger nu nästan 40 % över genomsnittet för övriga industriländer. Det visar tydligt och klart hur svårt det är för svensk industri att hävda sig i en tilltagande konkurrens.

Om inte av rättviseskäl mot svensk företagsamhet och av omtanke om sysselsättningsläget så borde åtminstone oron för vår valutaserv göra att även regeringen borde inse att den indirekta beskattningen av näringslivet och, som vi brukar uttrycka det, den diskriminerande beskattningen av svenskt näringsliv och svensk sysselsättning måste lättas. Men regeringen är fortfarande alltför dogmatisk och tror att alla ekonomiska problem och alla skatteproblem kan lösas genom att – som det heter – "arbetsgivaren betalar". Det är, herr talman, en mycket skrämmande uppfattning som tyvärr alltmer gör sig gällande.

Jag skall bara ta *ett* enda exempel för att litet visa hur den där beskattningen verkar. Jag tar det från min egen bransch, som jag känner bäst, den manuella glasindustrin. Där betyder energiskatten att vi får betala *fem gånger* så mycket som i fjol. Mot den bakgrunden är det kanske inte underligt att över ett hundra företag tillsammans med en rad av Sveriges viktigaste exportindustrier nu hos regeringen har ansökt om reducerad energiskatt och också i vissa fall fått löfte om ett tillmötesgående. Men alla företag kan inte springa till regeringen och utverka skattelättnader. Jag tror inte att det skulle vara lönt för mindre och medelstora företag t. ex. Och vad tjänar det f. ö. till att ta ut skatter som dispensvägen måste reduceras om inte sysselsättningen skall komma i fara? Bara det faktum att regeringen nu måste tillgripa dispenser visar klart hur farligt systemet med indirekta skatter är. Och det visar också att många företags konkurrensförmåga blir helt beroende av regeringens goda vilja. Det är en utomordentligt farlig utveckling.

När finansministern i tidningsartiklar – bl. a. i Fackföreningsrörelsen

– och uttalanden har varnat just för den indirekta företagsbeskattningens allvarliga verkningar blev man mycket överraskad när samme finansminister i ett uttalande i samband med den stora socialdemokratiska partikongressen för en tid sedan tycktes kunna tänka sig en ytterligare höjning av arbetsgivaravgifterna. Herr Sträng tycks tro att man så att säga kan växla arbetsgivaravgifterna mot lägre lönekrav. Jag hade tillfälle att ta upp detta i kammaren bara för några dagar sedan. Årets avtalsuppörelse torde tydligt ha visat att herr Strängs optimism har lika liten förankring i verkligheten som hans optimism när det gäller utvecklingen av bruttonationalprodukten. Och det är minst sagt allvarligt oroande att starka röster inom det mäktiga regeringspartiet höjs för en ökad användning av indirekt beskattning av svenskt näringsliv. I stället borde omtanken om sysselsättningen och handelsbalansen hindra alla planer på en ytterligare snedvridning av konkurrensförhållandena till svensk nackdel. I en vikande konjunktur och med väntade påfrestningar på vår valutabehållning vill regeringspartiet lägga nya stenar på den börda som redan bärs upp av redan mycket böjda ryggar. Det är ytterligt allvarligt.

Herr talman! Vi vet hur den från början blygsamma omsen blivit den stora momsen. Vi vet hur den från början enprocentiga arbetsgivaravgiften vuxit, och den kommer att växa.

Svenska folket har därför all anledning att känna sig oroat av regeringens socialiseringslust, av dess bristande vilja att ge klara principbesked i utomordentligt betydelsefulla frågor och av dess bristande förmåga att motverka konjunkturedgången och de växande sysselsättningsproblemen.

I dag behövs på det praktiska planet en stimulanspolitik för näringslivet och sysselsättningen. Det gäller alla företag – inte minst de många tusental mindre och medelstora företag som i dag kämpar en hård kamp för att över huvud taget kunna överleva. Men det behövs också ett avståndstagande från alla ökade byråkratiseringstendenser och detaljstyrningar. Och det behövs framför allt en mer positiv syn på företagandet än den som man från de maktavande visar. Näringslivet är inte en ko som skall mjölkas så hårt att blodet tränger fram, utan en arbetshäst som drar det tunga lasset i backen uppåt mot ett bättre samhälle. Näringslivet behöver i dag ökad konkurrenskraft genom lägre kostnader. Eftersom regeringen inte kan eller bör ingripa direkt i avtalsrörelserna fordras det lättnader – betydande lättnader – i den diskriminerande indirekta företagsbeskattningen och en inflationssskyddad beskattning av medborgarna för att motverka skatteprogressionens skadeverkningar, som f. ö. har behandlats ganska ingående tidigare i dag.

Det är, herr talman, med andra ord hög tid för en ny och aktiv näringspolitik som ger företagen reella möjligheter att öka sin konkurrensförmåga och som därmed också möjliggör en trygg sysselsättning och ett ökat välstånd.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Prisutvecklingen är en fråga som inte kunnat förbigås i den allmänpolitiska debatten. Det framgår av flera inlägg. Jag vill i mitt anförande också beröra den frågan, främst ur konsumenternas synpunkt.

Tyvärr är det inte bara livsmedelspriserna, som vi nyligen haft en debatt om i riksdagen, som rakar i höjden. Och även om det är prishöjningar på livsmedel och på s. k. dagligvaror som känns mest för låginkomsttagaren, så påverkar prishöjningar på andra varor och tjänster utrymmet för vad som kan avsättas till hushållet. Hushållskassan är den rörliga restpost som blir över när övriga nödvändiga utgifter betalats.

Årets prishöjningar har slagit alla rekord. Matpriserna har under året stigit med 12–14 %, trots prisstopp på flera viktiga livsmedel som mjölk, ost och kött. Närmare 3 miljarder av skattemedel har använts till subventioner för att stoppa eller i varje fall hejda prishöjningar. Frukt och grönsaker, livsmedel som vi egentligen borde konsumera mycket mer av, har stigit ännu kraftigare. Potatisen, som är en basvara i kosten, är dubbelt så dyr i år som föregående höst.

Beträffande andra varor, såväl livsmedel som dagligvaror, exempelvis bröd, hushållspapper och vissa kemisk-tekniska varor är det anmälningsplikt vid prisförändringar. Men inte heller detta synes ha haft åsyftad verkan. Toalettpapper är en vara som höjts kraftigt. Det hjälper ju föga med subventioner på vissa varor, om prishöjningarna läggs över på andra nödvändighetsvaror.

Trots kraftiga prishöjningar har prisstoppet nu hävts på blöjor: på s. k. mjukpapper hävdades det nästan omgående sedan det införts, med motiveringen att skogsprodukterna stigit i pris. Blöjor och hushållspapper är en stor utgiftspost för barnfamiljer. Monopolbildning tycks här ha haft en negativ inverkan på prissättningen, för när det gäller både blöjor och hushållspapper har en koncentration i försäljningskedjan skett. MoDo har skaffat sig en mycket stark ställning vid försäljningen av dessa varor. Det finns flera liknande exempel.

Oftast hör vi att företag måste slås samman för att bli konkurrenskraftiga. Men i stället för en konkurrens som gynnar konsumenterna med billigare varor leder sammanslagningar till en sämre konkurrens, som konsumenter får betala med högre priser. Konkurrenten märks bara på företagets vinstsida. I TV-programmet Tidsbild förra veckan sade nationalekonomen Bo Södersten att bakom nästan hela produktionen i vårt land står ett 20-tal monopolbildningar. Det måste vara en felaktig utveckling, om det i stället för fri konkurrens leder till ett samarbete i prissättningen på varor. Om det inte finns en garanti för att sammanslagning av företag är i konsumenternas intresse, borde de förbjudas.

Förutom prishöjningar på mat och dagligvaror har skor och kläder ökat med i genomsnitt lika mycket. Barnkläder är jämförelsevis dyrast, vilket också drabbar orättvist. Hyrorna är en annan post i de fasta utgifter som ingen kommer undan. Här har nyligen getts besked om att fr. o. m.

årsskiftet skall hyrorna höjas med mellan 10 och 12 kr. per kvadratmeter, utöver de höjningar som redan gjorts i det kommunalägda bostadsbeståndet, en hyra som sedan blir normgivande för privata fastigheter. Denna hyreshöjning innebär en utgiftshöjning med ca 1 000 kr. per år för en normal familjelägenhet.

Kommunerna varslar i sin budgetbehandling, som pågår, om olika avgiftshöjningar för att slippa en skatteköjning. Men höjda avgifter har ofta den egenheten att de drabbar de lågavlönade mer än en direkt skatteköjning. Tjänster och reparationer måste utnyttjas, men det är svårt att kontrollera värdet av dem. Ofta sägs det att de höga lönerna är orsak till höjda priser, men om man i dag måste betala 25 kr. för att få en dragkedja isydd får inte den som gör arbetet så stor del av de pengarna.

Räknar man samman de under året vidtagna utgiftshöjningarna finner man att det inte finns mycket kvar av de storslagna lönehöjningar som det talades så mycket om i samband med avtalsuppgörelsen. För många löntagargrupper är de redan försvunna.

Som konsumenter manipuleras vi på många olika sätt genom lockpriser, förpackningsmetoder, reklam och marknadsföring av produkter som företagen vill sälja. Behovet av en vara är ingalunda avgörande, utan det är den vinst tillverkaren gör på varan. Nödvändighetsvaror, som alla måste köpa, höjs ofta mer än lyxvaror. Vid veckosluten består våra morgontidningars innehåll mest av lockprisannonser, ofta i samband med annonser om söndagsöppethållande. Jag vill ta några exempel från Dagens Nyheters söndagstidning.

Ditzingers annonserar om 15 % på tidigare reapriser. Extra, extra 10 kr. vid inköp av påslakan. Bra Stormarknad i Täby Arninge: I dag får våra 1 000 första kunder var sin tårta, 20 % på samtliga krukväxter, extrapriser på diverse kapitalvaror. Carl Axel har mått dagar med 100 kr. rabatt. Wasa Päls annonserar: 200 kr. plus valfri päls hatt upp till en kostnad av 300 kr. vid inköp av en minkbitpäls. En annan pälsfirma har pälscheckar upp till ett värde av 3 000 kr. fastsatta på bestämda pälsar som är till salu. Radio utan kostnad, lovar ett bilvaruhus. Lagerrensning, utförsäljning är andra säljargument.

Detta är bara en liten del i en enda tidning, som alla kan kontrollera. Är inte detta en osund marknadsföring, som regeringen med det snaraste borde sätta stopp för? Kostnaderna för rabatter och extrapriser drabbar även dem som inte kan utnyttja dessa tillfällighetspriser. Och ingen vill väl ändå påstå att denna marknadsföring inte medverkar till ökade priser på andra varor lika väl som söndagsöppethållande.

Dolda prishöjningar förekommer genom minskning av innehåll i förpackningar. Soppor såväl som diskmedel kan tillsättas mer vatten. Stora pengar satsas på formgivning av förpackningar. De skall helst se större ut än innehållet.

Även om en del har skett på detta område utnyttjas fortfarande alla möjligheter i profitsyfte. De flesta kunder läser varken innehållsförteckning eller jämförpriser. Det är för komplicerat för många med den flora

av samma vara i olika förpackningar som utbjuds i dag. Här vore en lagerrensning verkligen på sin plats, så att man lättare kunde kontrollera vad man får för pengarna.

Enligt min mening finns flera sätt att angripa prishöjningarna i dag.

Jag vill, herr talman, också ta upp en annan fråga, som kanske delvis hör samman med prisutvecklingen och familjeekonomin, nämligen kvinnornas situation på arbetsmarknaden. Genom familjernas ohållbara ekonomi tvingas många kvinnor ut i förvärvslivet. Tro nu inte att jag menar att kvinnorna skall stanna i hemmet. Nej, tvärtom är jag övertygad om att det ekonomiska oberoendet är förutsättningen för jämställdhet mellan män och kvinnor, och då måste kvinnorna ta sin del av produktionen lika väl som männen måste ta ansvar för barnen och hemarbetet.

Om kvinnorna av ekonomiska skäl omedelbart behöver ett arbete för att klara familjeekonomin, så hamnar de ofelbart inom den snäva arbetsmarknad där kvinnorna är sysselsatta, på yrkesområden som är så lika hemarbete som möjligt och där det inte ställs särskilda krav på yrkesutbildning. Det blir ett arbete på deltid, eftersom kvinnorna precis som när de var hemarbetande fortsätter att ta ansvaret för hem och barn-tillsyn. Detta utnyttjas av arbetsköparna, och deltidsarbete är koncentrerat till samma snäva arbetsområden: kontorsarbete, städning, husligt arbete, handeln och vårddyrken. Kvinnorna tvingas acceptera de nackdelar som följer med deltidsarbete. Alltför ofta ser de förvärvsarbetet som en bisyssla till hemarbetet.

Utöver att de deltidsarbetande får avstå från ekonomisk självständighet följer låg lön och ojämn inkomst, dålig anställningstrygghet och förlorade sociala förmåner. Det betyder också sämre utbildnings- och befordrings-möjligheter. Kvinnornas splittring på hem- och förvärvsarbete gör att de inte som männen kan satsa på en yrkeskarriär. De blir inte heller så fackligt aktiva att de den vägen på ett tillfredsställande sätt lyckas lösa problemen.

Medan genomsnittsarbetstiden 1973 låg på 41 timmar i veckan för männen, alltså en timma mer än den lagstadgade arbetstiden, var genomsnittsarbetstiden för samtliga sysselsatta kvinnor 32 timmar och för gifta kvinnor med barn 27 timmar per vecka. I september i år fanns det 255 800 kvinnor som arbetade mindre än 20 timmar i veckan.

Positivt är att en ökning har skett för kvinnornas deltagande i förvärvsarbete, men också när det gäller korttidsarbetande har en ökning skett. Här finns säkert många av småbarnsmammorna, som är de som i större utsträckning har gått ut på arbetsmarknaden. Det är bristen på barn-tillsyn som styr yrkesval och arbetstid.

Av utredningsbetänkandet Kvinnor i statlig tjänst framgår att fortfarande flertalet kvinnor i statlig tjänst har underordnade och relativt lågavlönade befattningar. Fortfarande finns en uppdelning mellan traditionellt "manliga" och "kvinnliga" befattningar. Kvinnor känner oftare än männen otillfredsställelse med sin arbetssituation och med personalpolitiken. Kvinnorna har fått delta i personalutbildning i mindre utsträck-

ning än männen, vilket betyder mindre befordringsmöjligheter. Över huvud taget efterfrågas kvinnor i mindre omfattning för arbetsuppgifter. Könsdiskriminering förekommer i samma utsträckning inom den offentliga sektorn som inom det privata näringslivet.

När konjunkturerna går ner och arbetslösheten ökar är det kvinnorna som i första hand drabbas. Nu är det de unga kvinnorna som har svårast att få arbete. De har inte ens den praktik som hemarbete ger och är följaktligen ingen efterfrågad arbetskraft.

Om kvinnorna över huvud taget skall omfattas av jämlikhetsprincipen genom rätt till arbete på lika villkor som männen, ett krav som alla är eniga om, är det enligt min mening tre områden det måste satsas särskilt på.

Det första området är utbyggnaden av barnomsorgen. Den frågan kommer Inga Lantz att ta upp senare i debatten; jag vill bara säga att en tryggad barn tillsyn, som fungerar såväl kvantitativt som kvalitativt, är grundförutsättningen för kvinnornas möjlighet att planera sin yrkesverksamhet.

Den andra frågan är utbildningen. Det måste satsas lika mycket på kvinnornas yrkesutbildning såväl internt som externt och på deras fortbildning, så att de får lika stor reell möjlighet till befordran i en yrkeskarriär som männen.

Den tredje frågan, som i lika hög grad – om inte mera – berör männen, är den förkortade arbetsdagen. Det är en omöjlig situation som männen, med en genomsnittsarbetstid på 41 timmar i veckan, befinner sig i. En orimlig begäran är att exempelvis en byggnadsarbetare, som är borta tio elva timmar från hemmet och som stått i ett ackordsjobb under minst åtta timmar skall ställa upp och dela på hemarbete och barn tillsyn. För deras och många andra yrkesgruppers kvinnor finns bara alternativet deltidarbete.

En förkortning av arbetsdagen till sju timmar – nu med sex timmar som mål, vilket vänsterpartiet kommunisterna föreslagit – är en nödvändig åtgärd för jämlikhet mellan män och kvinnor.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag skall i mitt korta anförande ta upp endast en fråga. Den gäller näringspolitiken och löntagarfonderna. Jag kan med en viss glädje också konstatera att trots att debatten har pågått hela dagen är det faktiskt ingen som har nämnt ordet löntagarfonder.

Näringspolitiken kan diskuteras från många olika utgångspunkter och vinklingar, och så görs ju också; från arbetarrörelsens sida mest med betoning på arbete och sysselsättning, drägliga arbetsförhållanden osv., från näringslivshåll och borgerlig ideologi är det mest tal om lönsamhet, vinstmarginaler etc. Båda frågeställningarna är kanske naturliga. Problemet och motsatsställningen mellan kapital och arbete kanske vi aldrig kommer ifrån, men det kan förändras och det har förändrats. Den nu så aktuella debatten om löntagarfonderna är ett sådant exempel trots

att vi haft och har ett omfattande lagstiftningsarbete om förändringar av arbetslivet. Arbetsrättskommittén, dvs. § 32-utredningen, med dess förslag om kraftigt utvidgad förhandlingsrätt är ett exempel på det jag tänker säga något om, och löntagarfonderna och deras utformning är ett annat exempel.

Så då till något av en lägesrapport om löntagarfondsdebatten två månader efter det Meidnerska förslaget. Naturligtvis är denna rapport tämligen ofullständig. Som bekant är rapporten utformad med alternativa förslag om fördelningsproblematiken, och huvudsyftet med löntagarfonderna är att bryta koncentrationen av ägande och makt hos ett fåtal kapitalägare, nära 15 år sedan beslutet fattades om tillsättande av koncentrationsutredningen, som jag återkommer med några ord om.

Vad har då mest debatterats under dessa två månader? Meidner väntade redan från början kritik för förslagets kollektivistiska karaktär, alltså att den enskilde löntagaren ej får någon kontant utdelning. Också ledande partivänner har ställt sig kritiska till detta och menat att det varit bättre om högvinstföretagen betalat en del av sina vinster till staten än att sätta in dem i löntagarfonder. Meidners grundtanke om en vinstutdelning är här att pengarna skall stanna kvar i företaget men att löntagarna genom fondbildning blir ägare till desamma. Han är mycket klar över risken för en konflikt mellan de roller som löntagarna kan komma i som medägande och medbestämmande. Han påpekar också att det är en grunduppfattning inom svensk arbetarrörelse, att det är det direkta arbetet som skall ge rätt till inflytande inom näringslivet och över den egna arbetssituationen och att denna rätt inte ytterligare skall så att säga behöva legitimeras genom äganderätt.

Det är nu två månader sedan debatten började, och den har varit intensiv och intressant. Meidner själv har naturligtvis tagit och gett i dessa sammanhang. Han har som bekant för företag som bör omfattas av fonderna satt gränsen vid 100 anställda, men vid en länskonferens helt nyligen ställde han sig positiv till kravet på fonder i alla företag. I debatten har helt självklart också talats om möjlighet till kontroll över multinationella företag. Här har sagts att hur det än blir med löntagarfonderna måste en skärpt kontroll genomföras.

En annan viktig synpunkt som anförts mot ett system med löntagarfonder är hur fackföreningsrörelsens framtida ställning skall bli – nu en form av kamporganisation, i framtiden kapitalförvaltande med dubbla lojaliteter. Här har tydligen Meidner ärligt och uppriktigt deklarerat att han inte kan veta hur fackets situation kommer att förändras med löntagarfonderna.

Glädjande nog har naturligtvis borgerliga reaktioner kommit i debatten om löntagarfonderna. Dock skulle det ha varit önskvärt att reaktionerna bestått i bl. a. seriösa och konkreta motförslag, som kunnat tillföra diskussionen alternativa lösningar. Man har i stället anklagat förslagsställarna för att vilja konfiskera aktieägarnas kapital, för att vilja införa pampvalde osv. Men. kammarledamöter, är detta något att förvåna sig över?

Nr 11

Onsdagen den
29 oktober 1975

Allmänpolitisk
debatt

Man har ju egna erfarenheter och sitter så att säga i glashus. Vi vet att fortfarande sitter åtskilliga toppmän inom näringslivet med otaliga styrelseuppdrag.

Meidner har också i sin bok redovisat en nyligen genomförd uppföljning av koncentrationsutredningens undersökning. Där framgår att koncentrationen ökat ytterligare inom vårt näringsliv under de senaste tio åren. Uppföljningen har gällt ägandeintressen bland 19 privata ägargrupper. Fortfarande dominerar familjen Wallenberg bland ägargrupperna. Antalet anställda vid Wallenbergföretag i Sverige var 202 000 år 1973 mot 159 000 år 1963 – alltså en ökning med ca 43 000 anställda. Omkring 8 % av de anställda inom näringslivet arbetade således 1973 i Wallenbergkontrollerade företag. Motsvarande siffra år 1963 var 5 % – alltså en ökning av antalet anställda med ca 3 %.

Vi hoppas således att den fortsatta debatten om löntagarfonderna skall ge konkreta förslag och givetvis senare också beslut om en ytterligare utvidgning, ett ökat inflytande över kapital- och förmögenhetsbildningen och en större bestämmanderätt för löntagare och tjänstemän över deras egen arbetssituation. Det gäller ju vår demokratis, vårt folkväldes effektivitet och beslutsmöjligheter. Vi är på god väg med den svenska arbetarrörelsen som stark pådrivare. Man kan med bestämdhet hävda detta med vetskap om bl. a. hur de borgerliga partierna bestämt gick emot tillsättandet av den tidigare återopade koncentrationsutredningen i början av 1960-talet.

Jag har tidigare erinrat om koncentrationsutredningen i denna kammar. Som den toleranta människa jag är skall jag i dag glömma detta och i stället inbjuda och hälsa alla progressiva och positiva samhällsmedborgare välkomna till en saklig debatt om vägen till den demokratiska socialismen.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! Det har ständigt i debatten, både här och annorstädes talats om hur osäkra våra förhållanden är när det gäller ekonomin och världsfreden. Man har sagt att de nuvarande osäkra förhållandena inte har haft sitt motstycke sedan mitten av 1930-talet. Jag tror det var statsministern som var inne på detta tidigare i dag. Vi är naturligtvis mycket beroende av faktorer i utlandet, men i stor utsträckning hänger situationen också samman med vår egen levnadsstandard – hur stor standard vi anser att vi bör ta ut i vårt eget land inom en viss tid.

Jag är inte belåten med tendenserna för investeringskapitalet, som ser ut att gå mot mer koncentrerade investeringar än tidigare. Vi har fått ett nyprojekt som inte är officiellt men som har debatterats i tidningar och bakom stängda dörrar i detta hus, nämligen vad man kallar Stålverket 85. Det skulle ta så pass stor del av vårt tillgängliga kapital att man frågar sig om andra områden i samhället blir tillräckligt tillgodosedda. Uppläggningsen av sådana här projekt är av den omfattningen att det är relativt svårt att få grepp om dem. Deras lönsamhet sträcker sig över

Onsdagen den
29 oktober 1975

*Allmänpolitisk
debatt*

så oändligt lång tid att det är nästan ogörligt att fatta beslut på vanliga ekonomiska beräkningar. Detta drar med sig att det blir en politisk chanstagning när man skall besluta om dessa projekt. Det beslut som vi fattade i våras angående stålverket har man ju korsat över utan vidare, och man aktualiserar ett nytt beslut som kräver oerhört mycket mer pengar. Jag vill understryka att frågan är hur många delar av samhällslivet och av landets regioner som för sina behov skall kunna få del av de kapitalresurser som finns i landet.

En åtstramande konjunktur för med sig ökad lagerhållning. Nu föreligger ett förslag från regeringen att man skall stödja fortsatt lagerhållning för att på det sättet ge ytterligare arbetstillfällen. Var ligger lagergränsen både praktiskt och ekonomiskt för detta? Man bör ju inte sätta i gång en så stor lagerhållning att man får en nedgång i produktionen och en svacka i sysselsättningen längre fram. LKAB har nu stora lager malm i Kiruna och Narvik, och man ämnar bygga upp ett nytt lager nere på den europeiska kontinenten.

Nu hoppas vi att konjunkturen skall vända på ett sådant sätt att lagerhållningen inte blir något problem – men vi vet ju inte hur det blir. Den inträffade varvskrisen visar t. ex. att lagerhållningen kan bli för stor, och då kommer de verkliga påfrestningarna. Det kan ju finnas en viss gemensam nämnare när det gäller etableringen av storvarv – det har vi kommit underfund med – och etableringen av större stålverk och andra större produktionsenheter, t. ex. inom bilindustrin. Det kan bli en fråga om nationalstatus mer än ekonomiska beräkningar.

I resonemanget om etableringen av de storföretag som varit aktuella får det inte förglömmas att etableringen inte kan tillåtas ske på bekostnad av de mindre företagen och de resurser som behövs för dem. Andra områden – det gäller i detta fall Norrlands inland men det kan gälla också många andra delar av Sverige – får inte bli lidande på att man sätter in de här stora resurserna på ett ställe.

Vad som nog kommer att beröra vårt näringsliv framdeles är det som ligger i begreppet en ny världsordning. Detta har börjat diskuteras internationellt, bl. a. i FN. Begreppet har lanserats av u-länderna. Dessa menar att de diskrimineras i handels- och varuutbyte genom de priser på metaller och andra råvaror som rått. De har inte fått ut i pengar de värden som de egentligen skulle behöva för att skapa mer jämlikhet. Begreppet innebär i stort sett bättre priser på råvaror, t. ex. tenn, zink och bly, som hittilldags varit mycket starka u-landsprodukter.

Då frågar man sig: Vad kan detta komma att betyda för vårt samhälle? Hur snabbt är man beredd att genomföra en förändring och vad finns det egentligen för krafter som arbetar emot detta, både i det fördolda och öppet? Om det skall ske någonting på området måste det ske genom FN. Det är klart – detta är helt avgörande. De enskilda staterna världen över kan naturligtvis komma att betyda ganska mycket, men det måste ske genom den enhetliga organisation som FN är. Sedan kan de enskilda företagens ställningstagande komma att betyda en hel del, och de mul-

tionella företagen har ju på detta område ett ganska stort inflytande när det gäller att förbättra de fattiga ländernas förhållanden.

Vi här i Sverige, med den allmänna syn vi har, kommer väl inte att dra oss undan utan stödja strävandena. Vad det sedan kan bli för konsekvenser i vårt eget land vet vi inte, men vi kan inte få det bättre själva genom detta. Mer eller mindre får vi vara med om att betala till u-länderna för att de skall kunna ernå bättre priser och bättre förhållanden. Hur snabbt det skall gå beror på hur hastigt alla stater kommer att ansluta sig.

Jag ställde tidigare frågan: Vilka arbetar då emot? Jag har en känsla av att de stora internationella företagen inte är några varma anhängare av en sådan här förändring. De tänker i andra banor än vi och de funderar över om de kan flytta sina företag till andra ställen i världen och dra tillbaka dem från u-länderna. Det är ett faktum att så redan skett. Många av företagen i Canada t. ex. lär vara sådana som flyttats från u-länderna. Man söker också efter fyndigheter av metaller inom andra områden än u-länderna.

Detta blir alltså faktorer som dels öppet, dels mera dolt kommer att motarbeta strävandena efter en förändrad ekonomisk handelsbild.

Hur vi än formar vår näringspolitik måste vi se till att kapital och resurser fördelas något så när rättvist mellan olika företagsgrenar och mellan olika regioner. Vi måste också vara så pass lojala mot den FN-politik som kommer att föras på detta område att vi stöder den. Och vårt eget näringsliv måste utformas så att det kan fylla sin uppgift i ett världsomfattande handelsutbyte.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Statsministern berörde i sitt tal vid riksmötets "högtidliga" öppnande bl. a. den ekonomiska utvecklingen i vår omvärld och den krympande världshandeln. Han ansåg emellertid att de ekonomiska bedömningarna pekar på en uppgång i den internationella konjunkturen, bl. a. till följd av ekonomisk-politiska insatser som gjorts i en rad länder. Men statsministern konstaterade också att det råder osäkerhet om takten och styrkan i den förväntade uppgången.

Ja, när man läser alla de uttalanden som gjorts under de senaste veckorna om svensk ekonomi och det framtida sysselsättningsläget märker man att det råder en viss oklarhet om den framtida utvecklingen. I finansdepartementets promemoria om konjunkturutsikterna hösten 1975 står att läsa bl. a. följande: "Den uppåtriktade tendensen i Förenta staterna och Japan – redan fullt tydlig – synes däremot komma att få en betydande kraft under 1976 och därmed utgöra en av de faktorer som kommer att inverka positivt på utvecklingen i Västeuropa." Ja, det låter ju optimistiskt och lovande. Men läser man LO-rapporten om de ekonomiska utsikterna hösten 1975, så konstateras där beträffande Förenta staterna att "under sommarmånaderna tycks dock nedgången i den ekonomiska aktiviteten ha upphört och en viss uppgång kan nu skönjas". Men lite

längre ned påpekas: "Flera bedömare varnar för att den väntade uppgången i den amerikanska ekonomin under andra halvåret i år kan komma av sig." Ja, gör den det, så får det allvarliga konsekvenser för utvecklingen i Västeuropa inklusive vårt eget land.

I en kommentar till LO-rapporten säger LO-ekonomen Clas-Erik Odhner i tidningen Fackföreningsrörelsen: "Det finns därför, enligt min mening, inget hållfast underlag för en 'ljus' bedömning av ekonomin i Västeuropa och USA för 1976." Till dessa olika bedömningar kan också läggas de varningar för utvecklingen under 1976 som ingår i Industriförbundets nyligen presenterade syn på konjunkturutvecklingen.

Jag har, herr talman, full förståelse för att det inte är så alldeles enkelt att i detta läge med exakt avvägda stimulansåtgärder som måste sättas in för att stimulera konjunkturen och för att klara de uppkommande sysselsättningsproblemen. Däremot tror jag att regeringen underskattar riskerna och därför inte heller vidtar tillräckliga kraftåtgärder.

Inom en kostnadsram av 2 000 miljoner vill regeringen, för att fortsätta att citera regeringsdeklarationen av den 15 oktober, göra insatser "främst inom industrin och byggnadsbranschen, för att ge arbete och yrkeskunskaper åt ungdom och andra nytillträdande på arbetsmarknaden...". Det är verkligen mycket tveksamt om dessa åtgärder kan bidra till att i någon högre grad underlätta för ungdomarna på en redan i dag mycket besvärlig arbetsmarknad. Ungdomarnas situation – liksom en del äldres – är, trots att läget från sysselsättningssynpunkt är relativt gott, mycket besvärlig. Internationellt sett är vår arbetslöshet f. n. låg – ca 65 000 arbetslösa. Det låter naturligtvis relativt bra, om man bortser från att bakom varje enskilt fall i en arbetslöshet på 65 000 personer finns 65 000 enskilda individer av vilka de flesta torde uppleva sin situation som en personlig tragedi.

Situationen blir definitivt inte bättre av att mer än hälften av de arbetslösa är ungdomar under 25 år, och detta kan även efter en relativt kort period av arbetslöshet leda till många och svårlösta sociala problem. Åtgärder måste därför sättas in som underlättar de ungas situation.

Vad skall man då göra? Ja, låt mig få antyda några tänkbara, och från kostnadssynpunkt inte alltför betungande, framkomstvägar.

För det första förbättrad yrkesutbildning.

Det finns i dag industrier, som måste säga nej till nya order på grund av brist på yrkesutbildad arbetskraft. Den nya gymnasiala skolans yrkesinriktade linjer har nämligen i många avseenden misslyckats när det gäller att ge våra ungdomar en utbildning som kan tillförsäkra dem arbete efter avslutad skolgång. Undantag finns främst inom vårdsektorn. De yrkesinriktade gymnasiala linjerna behöver därför – jag har sagt detta tidigare – omedelbart ses över, så att vi får utbildningsvägar som är direkt inriktade på arbetsmarknadens behov och som ger en utbildning som motsvarar dess krav. En andra väg vore ökad bidragsgivning till enskild yrkesutbildning, inbyggda verkstadsskolor och lärlingsutbildning.

Krav på dessa åtgärder har under flera år framförts av moderata sam-

lingspartiet bl. a. motionsvägen. Det är min förhoppning att regeringen nu snabbt skall vidtaga åtgärder för att stödja dessa utbildningsformer. Jag grundar denna min förhoppning på den utredning som gjordes inom arbetsmarknadsdepartementet i oktober 1974 om Ungdom och arbete. Det var en undersökning om de problem som möter ungdomarna vid deras inträde på arbetsmarknaden. Det var också ett försök att finna lösningar på problemen, och i det sammanhanget konstateras bl. a. att "en av utbildningspolitikens många uppgifter är att ställa välutbildad arbetskraft till arbetsmarknadens förfogande".

Kombinerar man detta med statsministerns uttalande den 14 oktober i år vid Sparfrämjandets 50-årsjubileum om att "70-talet kommer i första hand att bli yrkesutbildningens decennium", så skulle man väl egentligen kunna se ganska optimistiskt på situationen. Tyvärr gör regeringen bara så litet åt problemet. Yrkesutbildningen bör ju rimligtvis ges till ungdomarna när de går i skolan, och detta sker nu inte på rätt sätt; och skall nu 1970-talet bli yrkesutbildningens decennium, så vill jag bara erinra om att halva 1970-talet snart är tillända. Det börjar med andra ord bli bråttom!

I regeringens åtgärds paket på 25 punkter av den 15 oktober konstateras att "regeringen överväger och förbereder ytterligare insatser för ökad utbildning i företagen". Jag vill understryka vikten av att överläggningarna med berörda parter snarast kommer i gång.

En tredje åtgärd som behöver vidtas är en översyn av de nya s. k. trygghetslagarna. LO:s ordförande framhöll vid den socialdemokratiska partikongressen, att de nya trygghetslagarna medfört färre varsel och färre permitteringar men också färre nyanställningar. De som befinner sig utanför arbetsmarknaden har alltså svårt att få sysselsättning, och detta drabbar främst ungdomen.

Ja, det är väl på den här punkten – liksom när det gäller den äldre arbetskraftens problem – som trygghetslagarna tyvärr fått negativa effekter, och det var väl ändå inte meningen! Trygghetslagarna får givetvis inte medverka till ökade rekryteringssvårigheter vare sig för ungdomar eller för äldre.

En fjärde åtgärd som man bör vidta är naturligtvis att komplettera de s. k. selektiva åtgärderna med generella åtgärder, exempelvis minskade arbetsgivaravgifter. Arbetsgivaravgifterna liksom de sociala avgifterna har på ett par år stigit mycket snabbt, och nya höjningar aviseras för att finansiera statens ökade utgifter. Detta måste direkt motverka insatser som görs för att förebygga en kommande arbetslöshet, och detta gäller inom näringslivet som helhet, även om svårigheterna att bära nya pålagor är störst bland mindre företag. Jag skall inte närmare fördjupa mig i detta, då arbetsgivaravgiften ju var föremål för debatt här i kammaren så sent som i förra veckan.

En femte åtgärd som bör vidtas är att öka det antal på 50 ungdomsförmedlare som föreslås i åtgärds paketet. Det är naturligtvis i och för sig välkommet med det tillskott som regeringen föreslår, men mot bak-

grund av den redan nu betydande ungdomsarbetslösheten torde den föreslagna ökningen av erfarna förmedlare vara helt otillräcklig.

I detta sammanhang vill jag också erinra om att inrikesutskottet i sitt betänkande nr 1975:3 betonade vikten av att myndigheterna på ett effektivt sätt påverkas att verkligen inrätta flera praktikplatser. Ja, även detta ingår ju i åtgärds paketet från regeringen med målsättningen att inom den offentliga sektorn söka få fram 5 000 å 6 000 praktikplatser. I detta sammanhang har herr Norling redan varit ute och "åkt" i pressen, om nu detta uttryck tillåts när det gäller en kommunikationsminister. Genom oklarheter i formuleringarna har många förletts att tro att de statliga verken skall få 6 100 nya tjänster och att inte mindre än 5 000 nyanställda skulle vara under 20 år.

Den här upplysningen, som lämnades för en vecka sedan, föranledde omedelbart förfrågningar hos olika verk. Det var bara det att där visste man ingenting om de utlovade nya tjänsterna. Nu har det hela klarnat – det rörde sig inte om nya tjänster utan om en ersättningsrekrytering. Det hela visar dock klart och tydligt vikten av att praktikplatser snart tas fram, då de skulle vara ett verksamt bidrag i kampen mot arbetslösheten.

Jag har, herr talman, i detta anförande i första hand ägnat mig åt ungdomarnas problem på arbetsmarknaden, då svårigheterna just nu är störst för de unga. Orostecknen hopar sig emellertid med risk för ökande arbetslöshet inom alla grupper, och det är därför utomordentligt viktigt att regeringen vid sidan av nu presenterade förslag även inriktar sig på för näringslivet generellt verkande stimulansåtgärder. Nu liksom tidigare går den främsta försvarslinjen mot arbetslöshet genom ett väl fungerande näringsliv.

I detta anförande instämde herr Nordgren (m).

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Sveriges förhållande till den ekonomiska utvecklingen börjar bli dåligt. Medan huvuddelen av de högt industrialiserade staterna med USA i spetsen börjar ana slutet på den stora konjunkturedgången samt på den ohämmade inflationsutvecklingen tyder alla tecken på att vårt land går in i en period av kraftig nedgång av exporten och sysselsättningen, en oförändrat hög import betingad av en kvardröjande kraftig konsumtionstakt och en fortsatt press uppåt på priserna, dvs. inflation. Fenomenet kallas på modernt ekonomiskt språk för stagflation och är ett allvarligt hot mot en nations samhällsekonomiska balans. De av regeringen den 15 oktober aviserade åtgärderna att hejda den hotfulla nedgången i ekonomin är uppenbart otillräckliga. Den närmare analysen av dessa åtgärder och vad som ytterligare krävs eller vad som måste sättas i stället har emellertid närmare berörts från centerhåll tidigare i denna debatt. Jag skall därför avstå från att göra om dessa analyser av mer övergripande art ännu en gång och i stället ägna uppmärksamheten

åt några speciella frågeställningar av stor ekonomisk betydelse.

Ett hot mot näringslivets dynamik och effektivitetsutveckling som förefaller att växa oavbrutet, oavsett om vi upplever högkonjunktur eller allmän avmattning i den ekonomiska verksamheten, är den upphörande eller kraftigt minskande nyetableringen av företag. Från vårt håll har gång efter annan slagits larm om denna farliga utveckling, och jag har från denna talarstol under senare år i olika sammanhang i debatter med regeringsledamöter och andra representanter för regeringspartiet krävt snara och kraftfulla motåtgärder. Men maningarna har förklingat ohörda och tycks göra så alltfört. Jag kan delvis förstå motviljan på regeringshåll att ta itu med detta problem. Den socialistiska ideologi som man bekänner sig till betraktar ju det marknadsekonomiska systemet som en kanske inte direkt suspekt men dock ytterst negativ företeelse, vilken förhindrar utvecklingen mot jämlikhet och trygghet för de många människorna.

Trots att detta utgör socialdemokratins grundsyn, vilken mer dogmatiska anhängare vill ha översatt i konkreta politiska beslut och handlingar så snart som möjligt, har dock mer jordnära och pragmatiska företrädare för partiet – även i regeringskretsen – accepterat marknadsekonomin och på visst sätt och i vissa sammanhang beflitat sig om att utveckla densamma. Ett belägg för detta beflitande får man bland många andra i regeringens förslag till sysselsättningsåtgärder, aviserade i regeringsförklaringen vid riksmötets öppnande för ett par veckor sedan. De åtgärder som där uppräknas och som förhoppningsvis skall bidra till att dämpa den allt starkare konjunkturedgången bygger alla på marknadsekonomiska förutsättningar och på att de marknadsekonomiska lagarna skall verka på övligt sätt. Detta måste tydas så att i varje fall dagens generation av socialdemokrater vill bibehålla och utveckla marknadsekonomin dynamik för överskådlig tid och icke planerar mer omfattande socialisering av mark och näringsföretag. Herr Palme har f. ö. tidigare i den här debatten förnekat att man planerar marksocialisering. Men med en sådan utgångspunkt för sitt politiska handlande måste man också av rena självbevarelsedriften se till att denna dynamik hålls levande och inte tynar bort. Och det är precis vad den gör när man inte vill eller vågar ta itu med den avstannande nyetableringen, som klart kan dokumenteras både på tillverknings- och distributionssidan. Någon kanske i sammanhanget yrkar på siffror som bevisning för att det verkligen är så illa ställt som jag och andra med mig påstår. Nu är det emellertid så att det dels inte går att få fram meningsfull statistik i detta sammanhang därför att verkliga nyetableringar icke avskiljes från inregistrering av skrivbordsbolag, dels att siffror torde vara obehövligen i sammanhanget. Näringslivets organisationer, i första hand de som organiserar de mindre företagen, kan lämna klara besked om att nyetableringar av verkssamma företag i dag sjunkit till en ren obetydlighet. Detta är det allvarligast tänkbara hot mot vårt framtida näringslivs utveckling och verkningskraft. Nyetablering av idérika och förhoppningsfulla företag är nämligen själva motorn i den dynamik som är förutsättningen för ett livskraftigt nä-

ringsliv. Utvecklas inte längre i ett stort träds rotsystem en mängd av smårötter som ersättning för dem som förstörts eller dör bort dör till slut själva trädet – det må vara aldrig så stort och mäktigt.

Det är därför, herr talman, högeligen på tiden att något görs för att stoppa den hotfulla utveckling som den avstannande nyetableringen av näringsföretag utgör. Jag föreslår därför att regeringen, vare sig denna nu manifesterar sig i den gamla finansministerns gestalt eller i de nya handels- och ekonomiministrarna, omgående tillsätter en utredning – parlamentariskt sammansatt – för att analysera problematiken i den här frågan och sedan lägga fram förslag till lämpliga åtgärder i akt och mening att vända utvecklingen uppåt och återge näringslivet dess högst nödvändiga dynamik. Vill regeringen fortfarande inte ägna något intresse åt denna sak är det måhända möjligt och nödvändigt med ett utskottsinitiativ.

Ja, herr talman, detta gäller trots allt ett initiativ i det något längre perspektivet. I det mer kortsiktiga finns det anledning att granska några av de i regeringsförklaringen aviserade åtgärderna sedda just ur näringslivsdynamikens synpunkt. Nu är det ju så att denna dynamik förutsätter – som jag nyss påpekat – inte bara ett kontinuerligt nyskapande av företag inom näringslivet utan också förekomsten av en bred uppsättning småföretag. Det är ju f. ö. så att det är småföretag som står för eller har svarat för den allt övervägande delen av nyetableringen. En snabb titt på regeringsförslagen ger omgående vid handen att när det gäller att stimulera de mindre företagens motståndskraft och mobilisera deras latent resurser i kampen mot en ökande arbetslöshet har regeringen ingenting lärt och ingenting glömt.

Ta t. ex. det väsentliga konjunkturinstrument som heter näringslivets investeringsutveckling. Varje gång en konjunkturedgång skall bekämpas och regeringen presenterar sina bekämpningsvapen får samma tröttsamma konstaterande göras. Småföretag är ett begrepp som i detta sammanhang inte förekommer i regeringens ordlista. Anledningen härtill kan vara tvåfaldig. Antingen har man glömt bort att det inom näringslivet utanför jordbruket finns ca 100 000 företag, varav ungefär 25 000 inom industrin, eller också har man för sig att dessa företags omsättning och sysselsättningsmöjligheter icke betyder någonting alls i de olika konjunkturcyklarna. Det finns därför anledning påminna om att inom industrin svarar de mindre och medelstora företagen för drygt hälften av såväl produktion som sysselsättning, och att det av ålder varit ett känt faktum att de mindre industriföretagen bl. a. på grund av seghet och flexibilitet är den bästa sysselsättningsbufferten. Inom en region utsatt för konjunkturstörningar, t. ex. på grund av ensidig branschriktning, är det enkelt uttryckt säkrare och tryggare ur löntagarnas synpunkt att söka få till stånd 100 mindre företag med i genomsnitt 10 anställda och i skilda branscher än att satsa på ett storföretag med 1 000 anställda i en och samma bransch.

När det sedan gäller att stärka investeringsutvecklingen inom närings-

livet återkommer regeringen med samma förslag till åtgärder som många gånger tidigare, nämligen bl. a. satsning på ett särskilt investeringsavdrag om 10 % vid maskininköp under perioden 15 oktober 1975 – 31 december 1976 med leverans senast sistnämnda datum. Vi har från centern under senare år med utgångspunkt i en av de centrala punkterna i vårt näringspolitiska program, dvs. kraftig satsning på att nyskapa och utveckla mindre företag, krävt att även de mindre företagens investeringsutveckling skall stimuleras vid de tillfällen då samhället önskar stärka investeringsutvecklingen inom näringslivet. Motiveringarna varför så måste ske har jag nyss anfört och vill med skärpa understryka nödvändigheten av att propositionen i denna fråga innehåller icke bara förslag om införandet av ett särskilt investeringsavdrag utan också presentation av ett särskilt investeringsbidrag. Det sistnämnda skulle kunna utnyttjas av alla de företag som uppvisar små vinster eller inga vinster alls. Till dessa kategorier hör av olika anledningar majoriteten av våra mindre företag.

Herr talman! Jag har nyss konstaterat att socialdemokratin här i landet – i varje fall den politiska ledningen – om än med skiftande grader av olust accepterat att leva och även regera under de förutsättningar som marknadsekonomi uppställer. Jag har också konstaterat att marknadsekonomins funktionsduglighet förutsätter förekomsten av en livskraftig småföretagsamhet. Det gäller då att på olika sätt slå vakt om småföretagen, öka deras ekonomiska styrka och motståndskraft och söka stimulera uppkomsten av nya företag.

Allt detta är självklara ting. Men det är, herr talman, lika självklart att man i det ständigt pågående lagstiftningsarbetet icke inför bestämmelser som skadar småföretagen eller hämmar deras utveckling. Det finns anledning att uppmärksamma denna tes i två för dagen särskilt aktuella sammanhang. Företagsskatteberedningens betänkande om fåmansbolag och realisationsvinstkommitténs betänkande om beskattning av realisationsvinster är offentliga aktstycken som i mycket intim grad berör just småföretagens förhållanden och överlevnadsmöjligheter. Båda betänkandena innehåller förslag syftande till att stävja i vissa fall svårartat missbruk av skatteregler, s. k. legal skatteflykt, och de framlagda förslagen har i den allmänna debatten på de flesta håll hälsats med tillfredsställelse. På en del håll, främst bland de notoriska hatarna av blandekonomin som sådan och privatföretag i synnerhet, har förslagen hälsats med entusiasm, mestadels av aningslöst slag.

Det är emellertid uppenbart, herr talman, att om man anser det ofrånkomligt att utveckla såväl marknadsekonomi som dess mest dynamiska element – småföretagen – så gäller det att vid stävjandet av skattefusk och andra lagöverträdelse icke införa sådana regler som innebär att man kastar ut barnet med badvattnet. Jag kan självfallet från denna talarstol icke gå in på detaljgranskning av dessa båda betänkanden – detta är remissinstansernas sak – men jag vill framföra denna varning därför att vissa förslag som redan varit under allmän debatt skulle kunna få den

konsekvens jag varnar för.

På en punkt vill jag emellertid lägga fram ett förslag och det gäller beskattningen av vissa realisationsvinster. Det är alldeles uppenbart att det finns avsevärda strukturskillnader i fråga om aktieinnehav. Ett aktieinnehav i ett börsnoterat företag motiveras nästan helt av sådana hänsyn som förväntan om dels säker avkastning på placerat kapital, dels förhoppningar om värdeökning på grund av kursstegringar som i varje fall skall kompensera inflationsutvecklingen. När det gäller de mindre företagen är det helt andra bevekelsegrunder som dominerar aktieinnehavet.

För det första – och detta är det grundläggande motivet – sätter en liten företagare sitt företag på aktier för att med stöd av gällande lag söka driva rörelsen utan att automatiskt behöva ställa sitt hem samt sina övriga och familjens personliga tillgångar som säkerhet för företagets ekonomiska åtaganden.

För det andra sätter en liten företagare icke sitt företag på aktier för att han skall spekulera med dem. Dessa aktier innehas som regel under långa tidsperioder – ofta över flera generationer – och den rörelse aktieinnehavet representerar har till huvudsyfte att trygga företagarens och hans anställdas sysselsättning under lång tid. Dessutom finns också ett ofrånkomligt expansionsmotiv med i bilden.

För det tredje är medlen i ett litet aktiebolag innestående i maskiner och övrig utrustning både som begynnelsekapital och som uppkommande vinstkapital. De mot aktierna svarande medlen ligger sålunda i vad man icke kan beteckna som annat än arbetsverktyg.

Det förefaller mig uppenbart att sådana aktier i skattechänseende måste behandlas på annat sätt än aktier som i spekulations syfte inköpes och försäljes på börsen. Jag vill därför föreslå att företagsskatteberedningen genom tilläggsdirektiv får i uppdrag att utreda möjligheterna att beskatta aktieinnehav i familjeföretag och motsvarande på ett annat och mera sakligt motiverat och utvecklingsstimulerande sätt än vad fallet blir med skatteregler riktade mot aktieinnehav i börsnoterat företag.

Till sist, herr talman, endast några få ord om en av de mest centrala frågorna i såväl den svenska som den internationella debatten, energipolitiken.

Denna fråga har icke förlorat i aktualitet genom riksdagsbeslutet om energihushållning m. m. i maj detta år utan snarare tvärtom. Detta beslut framstår för ett ökande antal människor här i landet som ett ödesdigert misstag genom dess konsekvens att göra Sverige till ett atomkraftssamhälle och därtill världsetta i detta avseende. Enligt en tabell upprättad av SIPRI i januari i år kommer Sverige år 1980 att producera 1 025 watt atomkraft per innevärdare. Av samma tabell framgår att vid samma tidpunkt USA kommer att producera 680, Västtyskland 372, Östtyskland 47 och Sovjet bara 41 watt per innevärdare. Den våldsamma svenska atomkraftssatsningen sker i ett läge då osäkerheten om atomkraften är större än någonsin. Upparbetningsanläggningarna runt om i världen klarar

Nr 11

Onsdagen den
29 oktober 1975

Allmänpolitisk
debatt

inte tillnärmelsevis sin uppgift, och frågan om deponering av det högaktiva avfallet är lika långt från sin lösning som för 30 år sedan. Den som påstår att denna fråga nu är löst är antingen okunnig eller talar osanning. För att vi skall klara en snabbt inträdande global brist på uran – amerikanerna har som bekant sagt upp ett stort kontrakt om uranleverans – börjar atomkraftetablissemangent att tala om uranbrytning i storskaledrift i Ranstad, vilket uppenbarligen skulle åstadkomma åtminstone europeiskt rekord i grotesk miljöförstöring för att bara nämna en negativ följd. Vi hade frågan om Ranstad uppe i debatten i våras, och då föreslog vi ett nej till anslagsframställningen.

Det förefaller uppenbart att beslutet om den framtida energihushållningen från i våras snabbt börjar bli moget för omprövning och grundlig revidering. Detta så mycket mera som alternativa energikällor synes kunna tas i bruk mycket snabbare än vad som kunde förutses endast för några månader sedan; bl. a. har aggregat som tillvaratar den i jordyteskiktet lagrade solenergin för uppvärmningsändamål börjat serietillverkas, och de kvantiteter energi som med relativt enkla sparmetoder kan tillvaratas, t. ex. via mottryckskraft, är uppenbarligen större än vad som tidigare antagits. Centerns energiprogram, herr talman, framstår alltmera som det enda realistiska alternativet med gynnsamma effekter såväl i fråga om energiförsörjningen inklusive elproduktionen som i fråga om sysselsättningseffekterna.

Beträffande elproduktionens volym i centerns energiprogram, som herr Palme väsnades så våldsamt om tidigare i dag, vill jag konstatera att våra siffror håller och med de nya energitillskott som de alternativa energikällorna kommer att och delvis redan gradvis börjar ge blir med vårt energiprogram en normal expansionstakt inom industrin fortsättningsvis garanterad. Någon överexpansion, som herr Palmes elproduktionsprogram förutsätter, torde knappast kunna bli aktuell – i varje fall inte med det blygsamma eller obefintliga investeringsutrymme för näringslivet ett antal år framöver som regeringens atomkraftssatsning leder fram till.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30.

§ 8 Anmäldes och bordlades

Motioner

1975/76:7 av herr *Adolfsson m. fl.* med anledning av propositionen

1975/76:1 med redovisning av programskedet i den fysiska riksplaneringen

1975/76:8 av fru *Kristensson m. fl.* med anledning av propositionen

1975/76:15 med förslag till trafikskadeflag m. m.

§ 9 Anmälan av interpellation

Nr 11

Onsdagen den
29 oktober 1975

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

*Anmälan av
interpellation*

den 29 oktober

1975/76:42 av herr *Johansson* i Skärstad (c) till herr utbildningsministern om sakupplysningar i samband med TV-sändningar:

I ett TV-program visades tvångsmatning av en person. Programmet behandlade det aktuella fallet med värnpliktsvägraren Christer Sandstedt, vilken utsatts för tvångsmatning på grund av matstreck. Från TV:s sida gavs ingen förklaring om att bildsekvensen inte var autentisk, utan tittarna fick den uppfattningen att man visade nämnde Sandstedt.

Nu ställer sig ösökt frågan: Är det i linje med de bestämmelser som reglerar Sveriges Radios verksamhet att på detta sätt vilseleda tittarna utan att lämna upplysning om att man visar en icke autentisk situation? För anhöriga och vänner till Sandstedt måste programinslaget närmast ha fått en chockerande verkan.

I radiolagens 6 § stadgas: "Ensamrätten enligt 5 § skall utövas opartiskt och sakligt." Även i avtalet mellan svenska staten och Sveriges Radios aktiebolag berörs programutformningen, och däri skrivs: "Bestämmelserna i 6 § radiolagen om opartiskhet och saklighet skall tillämpas med beaktande av att vidsträckt yttrande- och informationsfrihet skall råda i rundradion." I samma paragraf stadgas vidare: "Bolaget skall före sändning av program så noggrant som omständigheterna medger kontrollera sakuppgifter i programmet." Vidare stadgas: "Den enskildes privatliv skall respekteras om icke ett oavvisligt allmänt intresse kräver annat."

Enligt min mening har Sveriges Radio/TV inte uppfyllt dessa bestämmelser i det aktuella programmet. Man borde enligt min tolkning av avtalet och radiolagens bestämmelser ha upplyst TV-tittarna om att man visade en icke autentisk situation. Jag vill för min del ge de berörda paragraferna en mycket vid tolkning, innebärande att sakupplysningar hellre bör ges en gång för mycket än för litet.

Med hänvisning till det anförda anhålles om kammarens tillstånd att till herr utbildningsministern få ställa följande frågor:

1. Anser statsrådet mot bakgrund av stadgandena i radiolagen och i avtalet mellan staten och Sveriges Radio aktiebolag, att uppgift bör lämnas i anslutning till att man visar icke autentiska situationer?

2. Har nämnda program enligt statsrådets mening uppfyllt radiolagens och avtalets bestämmelser?

Onsdagen den
29 oktober 1975

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 29 oktober

1975/76:58 av herr *Lövenborg* (vpk) till herr kommunikationsministern om en bro till Seskarö:

I samband med svar på en av mig framställd interpellation den 15 maj 1972 framhöll kommunikationsministern att ett brobygge till Seskarö i Norrbotten skulle ges högsta prioritet.

Vid det tillfället anförde statsrådet att byggnadstid och tid för projektering fram till färdigställandet skulle utgöra ungefär fem år. Då upplystes också att planeringsarbetet redan var i full gång. Det innebar att bron till Seskarö skulle bli klar någon gång under 1977.

På vägverkshåll i Luleå uppges att det knappast kan vara möjligt att komma i gång tidigare än 1977. Det är alltså betydande skillnader i de tidsuppgifter som lämnats.

Mot den bakgrunden vill jag fråga herr kommunikationsministern:

Vill statsrådet redogöra för anledningarna till dröjsmålet och uttala sig om när bron till Seskarö beräknas bli klar att tas i bruk?

1975/76:59 av herr *Söderström* (m) till herr industriministern om bildande av ett statligt aktiebolag för officiell provning:

Riksdagen biföll den 22 maj 1975 förslaget i näringsutskottets betänkande nr 20 att ett helstatligt bolag för officiell provning av tryckkärl och stationära lyftanordningar skulle bildas.

Beslutet innebär även att samrådsgrupper omgående skulle tillsättas. Samrådsgrupperna skulle omedelbart ta kontakt med berörda parter – dvs. de nu aktiva besiktningsmännen – så att deras berättigade krav kunde tillgodoses innan det nya bolaget bildades.

1. Vill statsrådet lämna en redogörelse för vidtagna åtgärder vad gäller såväl bolagsbildning som samrådsförfarande?

2. Om samråd har ägt rum, vilka har då kallats till dessa sammankomster?

3. Har samrådsgrupperna kommit fram till några gemensamma resultat?

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 18.10.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert